

**T. C.
ULUDA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
LETME ANABİLİM DALI**

**ULUSLARARASI Çİ DENETİM STANDARTLARINA
GÖRE BANKALARDA DENETİM VE TÜRK YE
UYGULAMALARI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Özge DÖNER

BURSA 2009

**T. C.
ULUDA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
LETME ANABİLİM DALI**

**ULUSLARARASI Çİ DENETİM STANDARTLARINA
GÖRE BANKALARDA DENETİM VE TÜRK YE
UYGULAMALARI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Özge DÖNER

**Danışman
Prof. Dr. Ümit GÜCENME GENÇOLU**

BURSA 2009

ÖZET

Yazar	: Özge DÖNER
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı	: İşletme
Bilim Dalı	: Muhasebe
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: ix + 103
Mezuniyet Tarihi	: / / 2009
Tez Danışman(lar)ı	: Prof. Dr. Ümit GÜCENME GENÇOĞLU

ULUSLARARASI Ç DENETİM STANDARTLARINA GÖRE BANKALARDA DENETİM VE TÜRK YE UYGULAMALARI

Bir ülkede finansal sistemin zayıf olması ulusal ve uluslararası alanda mali istikrarı tehdit edebilmektedir. Dünyada küreselle me e ilimlerinin ve sermaye hareketlerinin artması finansal sistemi etkileyen temel faktörlerdir. Bu geli melerle beraber finansal piyasalardaki risklerin boyutu ve önemi de artmış tır. Bankalarda, yönetimin i levlerinden biri denetim i levidir. Bankaların etkin denetimi, ödemelerin yapılması ve tasarrufların da ıtılmasında önemli bir rol oynayan bankacılık sektörünün de içinde yer aldığı güçlü bir ekonomik yapının en önemli unsurlarından birisidir. Güçlü bir iç denetim sistemi bankanın amaçlarına ulaşması, uzun dönemli kar hedeflerinin gerçekleştirilmesi ve güvenilir mali ve idari raporlamanın sürdürülmesi için gereklidir. Ç denetim sistemi aynı zamanda bankaların hem ilgili yasa ve yönetmeliklere hem de kendi politika ve yöntemlerine uyumlu olarak faaliyet göstermesine yardımcı olmaktadır. Ç denetim ve risk yönetim sistemi sayesinde bankanın ticari itibarını olumsuz etkileyebilecek beklenmedik riskler en aza indirilmektedir.

Bu çalışmada, özellikle finansal sistemin en önemli kurumları olan bankalar üzerinde etkin bir denetimin sağlanmasının önemi üzerinde durulmuştur. Bankalarda iç denetim, Basel düzenlemeleri, uluslararası iç denetim standartları, bankalardaki risk türleri ve iç denetim sorunları incelenmiş ve bu kapsamda Halk Bankasındaki iç kontrol uygulamaları tanıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler
Bankacılık, Denetim, İç Denetim, Risk Yönetimi

ABSTRACT

Yazar : Özge DÖNER
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı : İşletme
Bilim Dalı : Muhasebe
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : ix + 103
Mezuniyet Tarihi : / / 2009
Tez Danışman(lar)ı : Prof. Dr. Ümit GÜCENME GENÇOĞLU

AUDITING IN BANKS ACCORDING TO INTERNATIONAL INTERNAL AUDIT STANDARDS AND APPLICATIONS IN TURKEY

If the financial system is weak in a country, that have been able to threatened financial stability on national and international area. The fundamental factors which are affected financial system are increasing trend of globalization and capital flows. Together with these developments size of risk and that's importance have increased in financial market. One of the functions of management is control function in the banks. Banks' effective supervision is one of the most important elements of a banking sector is also included in a strong economic structure. Still an active control is important for payments are made and savings are distributed. It should be a strong internal audit system for realization of long-term profit target and to be continued maintain reliable financial and administrative reporting. Also internal audit system activities to help banks to act according to relevant laws and regulations and their policies. Unexpected risks which could affect negatively the bank's commercial reputation are minimized by internal audit and risk management system.

This study especially is focused to stand on the provision of an effective audit of banks'. Internal audit system in banks, basel arrangements, international internal audit standards, risk types in banks and internal audit problems are analysed and in this context trying to promote internal control practices of Halk Bank

Key Words

Banking, Supervision, Internal Control, Risk Management

Ç NDEK LER

TEZ ONAY SAYFASI.....	II
ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
TABLolar	VIII
ŞEKİLLER.....	VIII
GRAFİKLER.....	VIII
KISALTMALAR LİSTESİ	IX
GİRİŞ.....	1

B R NC BÖLÜM BANKALARDA DENET M

1.1. DENET M KAVRAMI.....	2
1.2. Ç DENET M.....	3
1.2.1. İç Denetimin Önemi	4
1.2.2. İç Denetimin Tarihçesi	6
1.2.3. İç Denetim Sisteminin Amaçları	8
1.2.3.1. Faaliyetlerin Verimliliği Ve Etkinliğini Sağlamak.....	8
1.2.3.2. Mali Ve İdari Konulara Ait Bilginin Güvenirliliğini Ve Zamanlamasını Sağlamak.....	8
1.2.3.3. Mevcut Yasalara Ve Düzenlemelere Uygunluk	8
1.2.4. İç Denetim Sisteminin Temel Unsurları	8
1.2.5. İç Denetim Faaliyetlerinin Gerçekleştirilmesi.....	9
1.2.5.1. İç Kontrol	10
1.2.5.1.1. Bankalarda İç Kontrol Sistemine İhtiyaç Duyulmasının Nedenleri.....	13
1.2.5.2. Teftiş Kurulu	15
1.2.5.2.1. Müfettişlerin Görevleri.....	16
1.2.5.2.2. Soruşturma Ve Görevden Uzaklaştırma.....	17
1.2.5.2.3. Teftiş Kurulu İle İç Kontrol Arasındaki Temel Farklılıklar.....	19
1.2.5.3. Risk Yönetimi.....	21
1.2.5.3.1. Kredi Riski	23
1.2.5.3.2. Faiz Oranı Riski	24
1.2.5.3.3. Döviz Kuru Riski	27
1.2.5.3.4. Likidite Riski.....	28
1.2.5.3.5. Operasyonel Risk	29
1.2.5.3.6. Ülke Riski	29
1.2.5.3.7. Sermaye Yeterliliği Riski.....	30
1.2.5.3.8. Piyasa Riski.....	30

1.3. DI DENET M.....	30
1.3.1. Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurulu (Bddk)	31
1.3.2. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (Tmsf).....	33
1.3.3. T.C. Merkez Bankası (Tcmb)	35
1.3.4. Bağımsız Denetim Kuruluşları	37
1.3.5. Türkiye Bankalar Birliği (Tbb).....	38
1.4. Ç DENET M ORGAN ZASYONLARI	39
1.4.1. İç Denetçiler Enstitüsü (IIA).....	40
1.4.2. Avrupa İç Denetim Enstitüleri Konfederasyonu (ECIIA).....	41
1.4.3. Türkiye İç Denetçiler Enstitüsü (TİDE).....	41

K NC BÖLÜM

BASEL DÜZENLEMELER VE ULUSLARARASI Ç DENET M STANDARTLARININ TÜRK BANKACILIK S STEM NE ETK LER

2.1. BASEL DÜZENLEMELER VE TÜRK YE'DEK DURUM.....	43
2.1.1. Basel I.....	44
2.1.2. Basel II.....	45
2.1.3. Basel-I ve Basel-II Arasındaki Farklılıklar.....	46
2.1.4. Basel II'nin Türk Bankacılık Sistemine Etkisi	47
2.1.5. Sermaye Yeterliliği Kavramı Ve Önemi	51
2.1.6. Bankalar Kanunlarında Sermaye Yeterliliği Konusunda Yapılan Düzenlemeler.....	52
2.1.7. BDDK'nın Sermaye Yeterliliği Konusunda Yaptığı Düzenlemeler.....	54
2.1.8. Basel Bankacılık Gözetim Komitesi'nin Bankaların Kontrol Sistemleri Hakkında Yayımladığı Prensipler	55
2.2. ULUSLARARASI Ç DENET M STANDARTLARI.....	63
2.2.1. Nitelik Standartları.....	64
2.2.1.1. Bağımsızlık Ve Tarafsızlık.....	65
2.2.1.2. Mesleki Yeterlilik Ve Mesleki Özen	65
2.2.1.3. Kalite Güvence Ve Gelişim Programı	66
2.2.2. Performans Standartları	67
2.2.2.1. İç Denetim Faaliyetinin Yönetilmesi.....	67
2.2.2.2. Çalışmanın Özellikleri.....	68
2.2.2.3. Görev Planlaması	69
2.2.2.4. Görevin Yerine Getirilmesi	70
2.2.2.5. Sonuçların Bildirilmesi.....	70
2.2.2.6. İzleme Süreci	71
2.2.2.7. Yönetimin Riskleri Göze Alma Kararı.....	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE Ç DENETİM GEREKTİREN SORUNLAR VE
Ç KONTROL UYGULAMALARI

3.1. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE Ç DENETİM GEREKTİREN SORUNLAR.....	72
3.1.1. Enflasyon Ve İstikrar Kararlarına Bağlı Sorunlar	73
3.1.2. Yüksek Kaynak Maliyeti	74
3.1.3. Bankacılık Sektörünün Düzenlenmesinden Kaynaklanan Sorunlar	76
3.1.4. Özkaynak Sorunu	77
3.1.5. Hızlı Teknolojik Gelişmelere Bağlı Sorunlar	77
3.1.6. Ticari Bankaların Kaynaklarının Dönüşüm Hızının Düşük Olması	78
3.1.7. Bankaların Açık Pozisyon Sorunu.....	78
3.1.8. Bankacılık Sektöründe Gözetim Ve Denetimin Yetersiz Olması	79
3.1.9. Devlet Kaynaklı Sorunlar	80
3.1.10. Grup Veya Holding Bankacılığında Kaynaklanan Sorunlar.....	82
3.2. HALK BANKASI'NDA Ç KONTROL UYGULAMALARI.....	83
3.2.1. İç Kontrol Personelinin Görev Ve Yetkileri	86
3.2.2. İç Kontrol Uygulamaları.....	88
3.2.2.1. İç Kontrol Programının Hazırlanması	88
3.2.2.2. İç Kontrol Faaliyetlerinin Gerçekleştirilmesi	89
3.2.2.3. Rapor Düzenleme Ve Sevk İşlemleri	94
SONUÇ.....	98
KAYNAKLAR	100

TABLolar

Tablo 1. Katılımcı Bankaların Risk Yönetim Ve İç Denetimde Çalışan Sayıları.....	20
Tablo 2. İç Kontrol Programı.....	89

EK LLER

ekil 1. Türk Bankacılık Sektöründeki İç Denetim Sisteminin Yapılanması.....	10
ekil 2. Halkbank Organizasyon Yapısı İçinde İç Kontrol.....	84
ekil 3. Halkbank İç Kontrol Sistemi.....	85
ekil 4. İç Kontrol Faaliyetleri.....	89
ekil 5. İç Kontrol Süreci.....	97

GRAF KLER

Grafik 1. 1984 – 2004 Dönemi Aylık Mevduat Faiz Oranı Ortalaması.....	26
Grafik 2. 1994 – 2004 Dönemi TL Karşılığı Dolar Kuru Değişimi.....	27

KISALTMALAR L STES

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TİDE	Türkiye İç Denetim Enstitüsü
Bkz	Bakınız
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
SYR	Sermaye Yeterliliği
RMD	Riske Maruz Değer
RYD	Risk Yönetim Grubu
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
RUR	Risk Uyarı Raporu
DİF	Düzeltilen İşlemler Formu
TOA	Tasfiye Olacak Alacaklar
OECD	Uluslararası Ekonomi ve İşbirliği Örgütü
a.g.k	Adı geçen kaynak
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
mad.	Madde

G R

Küreselleşme olgusu; ülkeler arası ekonomik ilişkileri arttırmış, birbirleri ile etkileşim içinde olan ekonomilerin, yaşanan gelişmelere karşı gösterdikleri hassasiyeti daha da duyarlı hale getirmiştir. Piyasaların böylesine entegre olması finans dünyasının asli oyuncusu olan bankaların, sistem içerisindeki yerini çok daha önemli kılmıştır.

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği rekabet ortamı, bankacılık sektörünün uluslararası alanda karşılaştığı ve yönetmek zorunda olduğu riskleri hem arttırmış hem de çeşitlendirmiştir. Yaratılan yeni ürünler, bilgi işlem teknolojisindeki gelişmeler sonucu ortaya çıkan yeni işlem prosedürleri, dağıtım kanalları ve ulaşılan yeni finansal piyasalar, bankalara yeni fırsatlar sunmanın yanı sıra yeni riskleri de beraberinde getirmiştir

Piyasadaki risklerin sebep olabileceği zararın bankalara ve dolayısı ile ekonomiye olan etkisini minimum düzeyde tutmak için risklerin doğru tanımlanması ve yönetilmesi gerekir. Banka üst yönetimleri, riskler hakkında daha fazla bilgi edinmeli ve riskin yönetilmesi için gerekli sistemlere sahip olmalıdır.

Türk bankacılık sisteminde yıllardır süre gelen yapısal sorunlara, yaşanan krizler ve ekonomideki diğer olumsuz gelişmeler de eklenince ortaya çıkan zararların bilançosu çok daha büyük meblağlara ulaşmıştır. Sektörde faaliyet gösteren bankaların konjoktürel dalgalanma ve risk kaynaklı değişimlere uyum sağlayabilme hız ve kabiliyeti iç denetim uygulamalarını uluslararası denetim standartları çerçevesinde yerine getirmesine bağlıdır.

Bankaların iç denetim görevlerini uluslararası denetim standartları çerçevesinde yerine getirmesi, iç kontrol sisteminin sağlıklı çalışması yatırımcıların banka mali tablolarına olan güvenini artıracaktır.

Bu çalışmada iç denetim olgusu, dünya ve Türkiye'deki iç denetim mevzuatı analiz edilmiş; uluslararası iç denetim standartları incelenmiş; ülkemizde uygulanan denetim sisteminin uluslararası kabul gören kural ve standartlara uyum düzeyi araştırılmış; iç kontrol ve denetim faaliyetlerinin işlevselliğinin artması için gerekli uygulamalar üzerinde durulmuştur.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, denetim çeşitleri, iç denetimin dünya ve Türkiye'deki tarihsel gelişimi; ikinci bölümde, denetim ile ilgili uluslararası yasal düzenlemeler ve standartlar; üçüncü bölümde ülkemizdeki bankaların iç denetim sorunları ve iç kontrol uygulamaları incelenmiştir.

B R NC BÖLÜM

BANKALARDA DENETİM

1.1. DENETİM KAVRAMI

Denetim kavramının, Batı dillerindeki karşılığı (audit) kökenini oluşturan Latince “audire” kelimesi; işitmek, dikkatlice dinlemek anlamına gelmektedir. Türk Dil Kurumunun yaptığı tanıma göre, “denetleme, bir işin doğru ve yönetime uygun olarak yapılıp yapılmadığını incelemek, murakabe etmek, teftiş etmek, kontrol etmektir.” Hukuki anlamda denetleme ise “gerek devlet daire ve teşkilatının ve gerek özel hukuk hükümlerine göre kurulmuş müesseselerin kamu menfaati noktasından kanun, nizamname ve statüleri hükümlerine göre çalışıp çalışmadıklarının tetkik edilmesidir.”¹

Başka bir anlatımla denetim; bir kişi, kurum, şirket, sistem ya da işlemin, değişik yönlerden görünümünün, yapısının, işlerliğinin, yanlışlık, çelişki, tutarsızlık veya eksiklik içerip içermediğini; finansal tablolarında yer alan kayıtların gerçeğe uygun ve güvenilir olup olmadığını, sahip ve ortaklarına, alacaklılar ile kredi kuruluşlarına, devletin idari ve ekonomik birimlerine kanıtlamak amacıyla yasa, tüzük, yönetmelik ve kurallar çerçevesinde ölçülmesi, gözlenmesi ve izlenmesi için yapılan işlemlerdir.²

Kontrol çoğu kez denetim yerine kullanılan bir kavram olmasına rağmen denetimle aynı anlama gelmemektedir. Kontrol, bir işlemin yapılması sırasında belirlenen kurallara uygun bir biçimde yapılıp yapılmadığının gözlenmesi, varsa hatayı anında işlemi yapana bildirerek düzeltilmesini sağlamaktır. Denetimde kontrolde olması gereken durumla fiili durumu karşılaştırır. Kontrol ve denetim arasındaki farkları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- Kontrol devamlı bir faaliyettir; denetim belirli bir zamanda yapılır.
- Kontrol eş anlı olarak yürütülür; denetim geçmişe dönüktür.
- Kontrolde tamamen işletmeden bağımsız olmak gerekmez; denetimde bağımsızlık şarttır.
- Kontrolde daha çok mekanik araçlar kullanılabilir; denetim ağırlıklı olarak insan tarafından gerçekleştirilir.

¹ Alptük, Ercan, İç Denetim Rehberi, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2008, s.3

² Aksoy, Tamer, Tüm Yönleriyle Denetim, Yetkin Yayınları, Ankara, 2006 s.47.

Bir sonraki konuda ve tezin ilerleyen bölümlerinde denetçinin niteliğine göre denetim türlerinden olan iç denetim üzerinde detaylı olarak durulacaktır.

1.2. Ç DENET M

Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü'nün (The Institute of Internal Auditors IIA) Haziran 1999'da kabul etmiş olduğu tanıma göre; "İç denetim, bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve onlara değer katmak amacıyla güden bağımsız ve objektif bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir."³ İç denetim, kurumun risk yönetim, kontrol ve yönetim süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek amacıyla yönelik sistemli ve disiplinli bir yaklaşım getirerek kurumun amaçlarına ulaşmasına yardımcı olur.⁴

İç denetim birimi, bir organizasyon içinde bağımsız bir değerlendirme fonksiyonu için kurulan ve kurumun faaliyetlerini kontrol ve değerlendirme hizmetlerini sunan bir birimdir.⁵ Bu açıdan bakıldığında iç denetim; organizasyon içinde bağımsız olarak kurulan ve işletme faaliyetlerini bağımsızca inceleyen, analiz eden ve değerlendiren bir fonksiyondur.

İç denetimin amacı gözden geçirilen faaliyetlerle ilgili nesnel analizler, değerlendirmeler, tavsiyeler ve yorumlar yaparak yönetimin tüm üyelerine sorumluluklarını etkili bir biçimde yerine getirmede yardımcı olmaktır. İç denetim yönetsel bir kontroldür; diğer kontrollerin etkinliğini ölçer ve değerlendirir. İç denetim yönetim hedeflerinin gerçekleşmesi konusunda yeterli güvence sağlamada yararlanılan bir yönetim aracıdır. Bu nedenle iç denetim yapısının yeterliliğinden ve etkinliğinden yönetim sorumludur.⁶ İç denetim mali nitelikteki faaliyetler ile mali nitelikte olmayan faaliyetlerin gözden geçirilerek değerlemesinin yapıldığı bir denetim türüdür. Amacı işletme varlıklarının her türlü zararlara karşı korunup korunmadığını, faaliyetlerin saptanmış politikalarla uyum içinde yürütülüp yürütülmediğini araştırmaktır. İç denetim

³ The Institute Of Internal Auditors (IIA), "Uluslararası İç Denetim Standartları Mesleki Uygulama Çerçevesi", Red Book, TİDE, Lebib Yalkın Yayınları, 2007, s.5

⁴ <http://tide.org.tr/TIDEWEB/> (10/06/2008)

⁵ İç Denetim Enstitüsü, "İç Denetim Mesleki Uygulama Standartları", İç Denetim Enstitüsü Yayınları, Tasarım Matbaacılık, İstanbul, Mart 1998, s.8

⁶ Uzun, Ali Kamil, "Organizasyonlarda İç Denetim Fonksiyonu ve Önemi", Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Yıl:1, Sayı:6, Nisan-Mayıs 1999, s.68

işletmedeki kontrollerin etkinliğini ölçmeyi ve bu kontrolleri değerlendirmeyi hedef alır. Bu açıdan çok önemli bir yönetim kontrol aracıdır.

İç denetim sistemi, banka yönetiminin en önemli unsuru ve aynı zamanda bankacılık faaliyetlerinin tam ve güvenli olarak sürdürülmesi için gerekli bir yapıdır. Güçlü bir iç denetim sistemi bankanın amaçlarına ulaşılması, uzun dönemli kar hedeflerinin gerçekleştirilmesi ve güvenilir mali ve idari raporlamanın sürdürülmesi için gereklidir. İç denetim sistemi aynı zamanda bankaların hem ilgili yasa ve yönetmeliklere hem de kendi politika ve yöntemlerine uyumlu olarak faaliyet göstermesine ve bankanın ticari itibarını olumsuz etkileyebilecek beklenmedik risklerin en aza indirilmesine yardımcı olur.

Bankalarda iç denetim faaliyetlerini yürüten personel tarafından yapılan kontrol faaliyetleri neticesinde iç denetim raporları düzenlenir ve bu raporlarda, faaliyetlerin etkinliği ve verimliliği araştırılarak bu konuda yönetime tavsiyelerde bulunulur.

1.2.1. İç Denetimin Önemi

Mali piyasalarda kambiyo kontrollerinin kaldırılması ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi sonucunda dünyada coğrafi sınırlar hızla yok olurken, gelişen teknoloji çok karmaşık mali araçların yaratılmasına, türev ürünlerin hızla artmasına ve tüm dünyada pazarlanmasına olanak tanımaktadır. Mali kurumlar arasında duvarlar azalmakta, banka, sigorta ve menkul kıymet satış hizmetleri yapan dev organizasyonlar hızla artmaktadır.⁷ Uluslararası mali piyasalarda meydana gelen bu değişim daha etkin bir sermaye dağılımı ile birlikte ekonomik büyümeyi hızlandırırken, bankaları kendi aralarında artan rekabetle birlikte, diğer mali kurumların rekabetiyle de karşı karşıya bırakmaktadır. Bu gelişme bankaları verimi artırmak, daha az maliyetle daha fazla performans elde etmek için risk almaya ve riskli yatırımlara yönlendirmektedir. Bu nedenle bankalarda, risk yönetimi ve iç denetim her zamankinden daha önemli hale gelmiştir.

İç denetim özellikle 2000'li yıllardan itibaren dünyada meydana gelen bazı kurumsal ve mali skandallar sonrası önemi artmaya başlayan bir kavramdır. Amerika gibi gelişmiş, büyük piyasalarda yaşanan bu skandallar sonrası iç denetim fonksiyonu

7 Oktay, Pembe Jale , "Bankaların İç Kontrol Sistemi", Active Dergisi, Ekim-Kasım 1998, s.34

ve iç denetçilerin önemleri oldukça artmıştır. SOX (Sarbanes-Oxley Yasası)⁸ gibi güçlü yaptırım gücüne sahip düzenlemelerin iç denetçilerin kamuoyu nezdindeki itibarını büyük ölçüde arttırmıştır. Özellikle Amerika'da başlayan ve diğer Batılı ülkelerde de kabul gören bu ve benzeri yasal düzenlemelerin ülkemize de bazı yansımaları olmuştur. 2000 sonrası Bankacılık sektörü ile başlayan ve son 2 yıl içinde Kamu idareleri ile devam eden çağdaş iç denetime yönelik, bir süredir özel sektörün de ilgisini çekmeye başlamıştır. Aslında ülkemizde iç denetim kavramı çok da yeni bir kavram değildir. Bankacılık sektöründeki ve kamudaki teftiş kurulları geleneği neredeyse yarım asırlık bir geçmişe sahiptir.⁹

Gelişmiş ülkelerde, toplumun ve iş dünyasının, iç denetim fonksiyonu ve onu teşkil eden iç denetçilerden beklentileri net bir şekilde belirlenmiş, ortak bir anlayış ve kabul ile gerek yasal, gerekse mesleki düzenlemelerde dile getirilmiştir. Ülkemizde çağdaş iç denetim anlayışı ve bunun hayata geçirilmesine yönelik çabalar 1995 yılında Türkiye İç Denetim Enstitüsünün (TİDE)¹⁰ kuruluşu ile başlamıştır. 2000'lerin ilk yarısı Türkiye'de iç denetim kavramı ve çağdaş iç denetim uygulamalarına yönelik ilginin hızla artmaya başladığı dönem olmuştur.

İç denetim, kurumların hissedarları tarafından seçilen yönetim kurulu ve yönetim kurulunca atanan üst yöneticilere kurumda yürütülen iş ve işlemlere ilişkin makul güvence sağlar. Yani üst yönetim için çok değerli bir kontrol aracıdır. Kurum içinde mevzuata uygunsuzluk, hata, hile, verimsizlik ve risklere yönelik olarak engelleyici ve tespit edici bir mekanizmadır. İç denetim bir yönetim aracıdır. İç denetim, yönetici ve çalışanların hatalarını bulma değil hatalarını önleme aracıdır. Bu bakımdan kurum çapında güvenilmesi ve desteklenmesi gereken bir fonksiyondur.¹¹

8 SOX: 2002 Sarbanes-Oxley Yasası Amerika Birleşik Devletleri federal güvenlik yasalarındaki en önemli değişikliklerden biri olarak kabul edilir. Sarbanes-Oxley Yasası büyük ölçüde yatırımcıları korumak amacıyla çıkarılmıştır. Sarbanes Oxley'de dikkat çeken uygulamalardan biri idari yönetim ve yönetim kurulunun kamu suçları işlemleri durumunda "elektrikli sandalye"ye oturtulmalarıdır.

Özellikle, Sarbanes Oxley Yasası Bölüm 404'e göre yöneticiler teyit etmek ve kanıtlamak zorundadır ki: Muhasebe bilgisi içeren dosyaların güvenliği sağlanmıştır ve bütün önemli teknik kontrollerin, güvenlik yetkileri ve önemli yapılandırma dosyaları da dahil olmak üzere güvenliği sağlanmıştır.

9 Kaya, Ertuğrul Bertan, <http://www.denetimevreni.gen.tr> (23.02.2009)

¹⁰ Bkz., sayfa.34

¹¹ Kaya, Ertuğrul Bertan, <http://www.denetimevreni.gen.tr> (23.02.2009)

İç denetim, banka yönetim kurulu, üst düzey yönetim ve diğer banka personelinin içinde yer aldığı bir işlemdir. Sadece belli bir zamana ilişkin bir politika ya da uygulama değil, bankanın her seviyesinde süreklilik gösteren bir faaliyettir. Banka yönetim kurulu ve üst düzey yönetimi etkin bir iç denetim sisteminin yürütülmesine ilişkin banka içi kültürünün oluşturulmasından, etkinliğinin sürdürülmesinden ve izlenmesinden sorumludur. Ancak tüm banka personelinin de denetim işlevine katılımı gerekmektedir.

1.2.2. İç Denetimin Tarihçesi

Türkçeye denetim olarak tercüme edilen “auditing” veya meslek unvanı olarak “auditor” ilk defa 1289 yılında İngiltere’de kullanılmıştır. Bu kelime Latince “audire” kelimesinden türetilmiş olup, dinlemek anlamına gelmektedir. Eski Mısır ve Roma’da işyeri adına yapılan tahsilat ve ödemeler bir uzman, bilge kişiye okunur, anlatılırdı. Bu kişi tahsilat ve ödemeleri tek tek dinler ve onların uygun olup olmadığına karar verir, audit ederdi. Profesyonel denetçiliğin ilk örgütü de Venedik’te 1581 yılında kurulmuştur. 1850’li yıllarda “İskoçya Fermanlı Muhasebeciler Enstitüsü” ile modern muhasebe standartları yazılı hale getirilmiştir. İngiltere’den Amerika’ya göç eden muhasebeciler 1886 yılında New York’ta Diplomalı Kamu Muhasipleri Kanunu’nun çıkarılmasını sağlamıştır. Sanayi devrimiyle birlikte iş hayatındaki gelişmeler profesyonellere yetki devrini uygulamaya sokmasıyla birlikte iç denetim mesleğinde önemli gelişmelerin sağlanmasını beraberinde getirmiştir. Önceleri sadece muhasebe ve işletme varlıklarının korunması ile görevlendirilen iç denetçiler, sonraki yıllarda uygunluk denetimi, risk değerlemesi gibi alanlarda da görev alarak mesleğin çalışma alanının gittikçe genişlemesine yol açmış ve kurumsallaşmış işletmelerin ayrılmaz bir parçası haline almışlardır.¹²

Amerika’da 1933 tarihli Menkul Kıymetler Yasası’nda ve 1934 yılında Menkul Kıymet Borsaları Yasası’nda halka arz edilmiş menkul kıymetlere ilişkin yapılan düzenlemelerde yoğun olarak muhasebeden ve denetimden yararlanılması, işletmelerce muhasebe kayıtlarının doğruluğunun incelenmesi ve muhasebe kontrolleri ile uyum sağlanması için yalnız dış denetimle yetiştirilemeyeceğinin anlaşılmasına yol açmıştır. Bu yüzden işletmeler iç denetim birimlerini kurmuşlardır. Dış denetim mesleğinin

¹² Uzun, a.g.k., s.2.

geçmişinin çok eski olmasına rağmen, iç denetim türü 1940'lı yıllardan sonra önem kazanmaya başlamıştır. Bu yıllardan sonra iç denetim mesleği hızla gelişmiş ve 1941 yılında ABD'de kurulan İç Denetim Enstitüsü ile kurumsal kimlik kazanmıştır. Geçen zaman içerisinde Amerikan İç Denetim Enstitüsü Ahlak Kurallarını kabul etmiş, Profesyonel İç Denetim Uygulaması için Standartları geliştirmiş, devamlı eğitimi sağlayan bir program oluşturmuş, ortak bilgi yapılanması kurmuş ve bireylerin sertifikalı iç denetçi olarak tanınmalarını sağlayan bir sertifika ve sınav programı hazırlamıştır.

Amerika' da 1977 tarihli Dış Ülkelerde İş Ahlakına Aykırı Davranışlar Yasası - Foreign Corrupt Practices Act- (FCPA) halka açık şirketlerin işlemlerinin yetkili kişilerce gerçekleştirilmesinde ve kayda alınmasında yeterli güvence sağlayacak tatmin edici bir iç kontrol sistemi kurmalarını, finansal faaliyetleri bütün ayrıntılarıyla ve doğru bir şekilde yansıtan muhasebe kayıt sistemleri oluşturmalarını öngörmekteydi. Söz konusu kanun ile öngörülen güvencenin sağlanmasında en kolay yollardan birinin iç denetim birimi kurulması olması nedeniyle pek çok şirket iç denetim kadrolarını oluşturmuş ya da mevcutların ölçü ve kalitelerini arttırmışlardır. Söz konusu düzenleme dışında şirketlerin iç denetim birimleri kurmalarını zorunlu kılan hukuki düzenleme bulunmamasına rağmen, şirketlerin pek çoğu yarattığı faydalar bakımından iç denetim uygulamasını gönüllü olarak kabul etmişlerdir.¹³

Geçmişte iç denetim, yalnızca işletme içerisindeki finansal usullere uygunluk denetimi iken, günümüzde finansal konularda olduğu kadar finansal olmayan konularda da verimliliğin ve etkinliğin onaylanmasını kapsamaktadır. İç denetim giderek tüm teşebbüs faaliyetlerinin değerlendirilmesi ve teşebbüsün amaçlarına daha yeterli biçimde ulaşmasına yön verecek şekilde işlemesi gereken bir yönetim aracı haline dönüşmektedir.

¹³ Akarkarasu, Nihat, "Halka Açık Şirketlerde İç Denetim ve Denetim Kurullarının Etkinleştirilmesi İçin Öneriler", Yeterlilik Etüdü, SPK Denetleme Dairesi, İstanbul 2000, s.16.

1.2.3. İç Denetim Sisteminin Amaçları

İç denetim sisteminin amaçları aşağıdaki şekilde sıralanabilir;¹⁴

1.2.3.1. Faaliyetlerin Verimliliği ve Etkinliğini Sağlamak

İç denetimin performansa ilişkin amaçları, banka kaynaklarının verimli ve etkin olarak kullanılması ve olası zararların önlenmesidir. İç denetim işlevi ile tüm banka personelinin banka çıkarlarını kişisel ya da diğer her türlü çıkarın üstünde tutarak, birlik ve beraberlik içinde banka amaçları doğrultusunda etkin olarak çalışması amaçlanır.

1.2.3.2. Mali ve Hukuki Konulara Ait Bilginin Güvenirliliğini ve Zamanlamasını Sağlamak

Bilgi sistemlerine ilişkin temel amaç, banka karar organlarına güvenilir ve doğru bilgi ile raporların zamanında temin edilmesidir. Aynı zamanda yıl sonu bilanço verileri ve diğer mali rakamların ve hissedarlara, gözetim ve denetim otoritelerine ve diğer üçüncü kişilere verilen raporların doğru ve güvenilir olması amaçlanmaktadır.

1.2.3.3. Mevcut Yasalara ve Düzenlemelere Uygunluk

Tüm banka faaliyetlerinin ilgili yasal düzenlemelere, gözetim ve denetim otoritelerinin belirlediği standartlara ve bankanın politika ve yöntemlerine uygun olması amaçlanır. Banka itibarının korunması için söz konusu esaslara uygunluk önemlidir.

1.2.4. İç Denetim Sisteminin Temel Unsurları

Başlangıçta dolandırıcılık, hile ve hata olasılıklarını en aza indirmek için öngörülen bir işlev olan iç denetimin kapsamı zamanla daha da genişlemiş ve bir bankanın karşılaşılabileceği her türlü riski ortaya çıkarabilen bir sistem haline gelmiştir. Banka amaçlarının gerçekleştirilmesi ve faaliyetlerinin sürdürülebilmesi için iç denetim sistemi önem arz etmektedir. İç denetim sistemi birbirleriyle ilişkili altı temel unsurdan oluşmaktadır.¹⁵

1-Banka yönetiminin gözetim faaliyetleri ve kurum içi denetim kültürü,

2-Risk tanıma ve değerlendirme,

3-Denetim faaliyetleri ve fonksiyonel ayırım,

¹⁴ Özeren, Baran, INTOSAI-Kamu Kesimi İç Kontrol Standartları Rehberi, Sayıştay Bilgi Notu, 2006, s.3.

¹⁵ A.g.k., s.3.

4-Bilgi erişim sistemi ve kurum içi iletişim,

5-İzleme faaliyetleri ve iç denetim sisteminde hataların düzeltilmesi,

6-Banka Gözetim ve Denetim Otoritesinin Banka İç Denetim Sistemini Değerlendirmesi.

Önemli miktarlarda zararı olan bankalarda gözlenen problemler bu unsurlar kapsamında sıralanabilir. Banka iç denetim işlevindeki performans, bilgi sistemleri ile yasal ve diğer düzenlemelere uygunluğuna ilişkin amaçların gerçekleştirilmesi yukarıdaki altı temel unsurun etkin olarak çalışmasına bağlıdır.

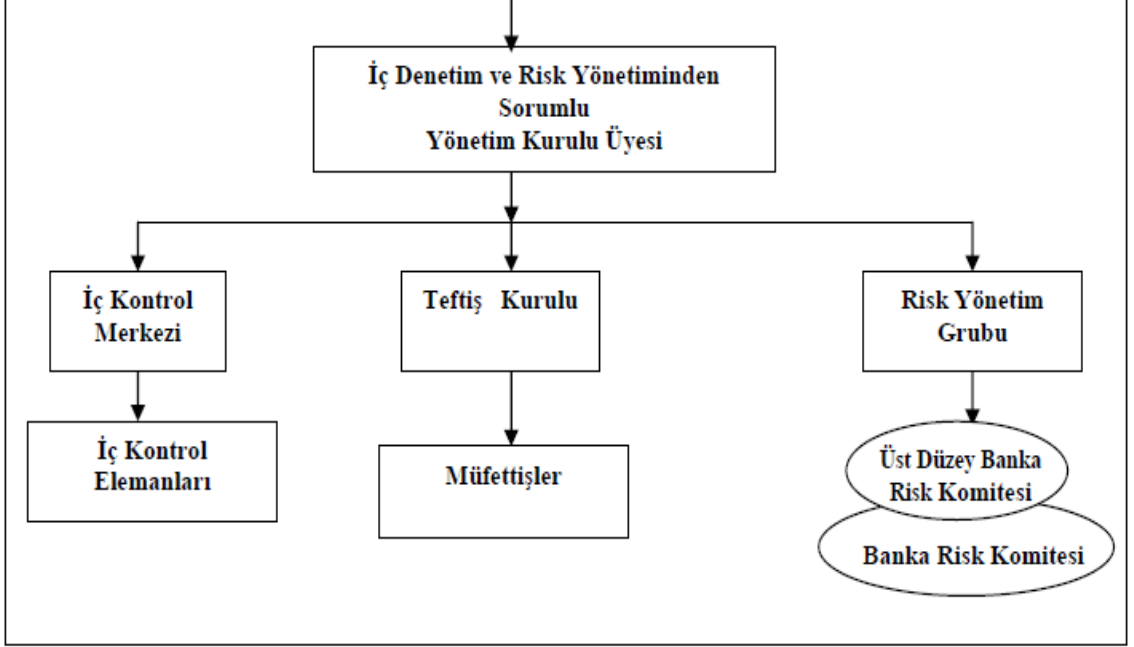
1.2.5. İç Denetim Faaliyetlerinin Gerçekleştirilmesi

Bankalar, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, değişen koşullara cevap verebilecek nitelik, yeterlilik ve etkinlikte, uygun iç denetim ve risk yönetim sistemlerini kurmak, devam ettirmek ve geliştirmek zorundadırlar. Bankalardaki iç denetim: teftiş kurulu, iç kontrol merkezi ve risk yönetimi grubu tarafından yürütülür. İç kontrol merkezi ve teftiş kurulu düzenlemeleri, bu birimlerin birbirinden bağımsız, banka yönetim kuruluna ve üst düzey yönetime karşı ayrı ayrı sorumlu olmalarını sağlayacak şekilde yapılmalıdır.

BDDK tarafından yayınlanan Bankaların İç Denetim Sistemleri Hakkında Yönetmeliğin 21.maddesinde bahsedildiği üzere, iç denetim sisteminin amacı, üst yönetime banka faaliyetlerinin Kanun ve ilgili diğer mevzuat ile banka içi strateji, politika, ilke ve hedefler doğrultusunda yürütüldüğü ve iç kontrol ve risk yönetimi sistemlerinin etkinliği ve yeterliliği hususunda güvence sağlamaktır.

Bankalarda iç denetim görevi, iç denetim birimi tarafından yürütülür. İç denetim biriminde bankanın büyüklüğüne, faaliyetlerinin karmaşıklığına, yoğunluğuna, kapsamına ve risklilik düzeyine bağlı olarak, Kanun ve ilgili mevzuat ile banka içi düzenlemelerde öngörülen denetim hizmetlerinin aksatılmadan ve bu hizmetlerin gerektirdiği seviyede yerine getirilmesi amacıyla yeterli sayıda müfettiş ve iç denetim elemanı çalıştırılır.

ekil 1. Türk Bankacılık Sektöründeki İç Denetim Sisteminin Yapılanması

Kaynak: BDDK

1.2.5.1. İç Kontrol

Bankalarda işletme aktiflerinin korunması ve cari faaliyetlerinin etkili şekilde yönetilmesi için yapılan planların finansal yönden kontrolüne “iç kontrol” denir. Geniş anlamda iç kontrol yönetim ve muhasebe açısından kontrolleri içerir. İç kontrol kavramı yöneticinin işletmede yapılan ve tanımlanan işleri değerlendirme ve düzeltme faaliyeti olarak ifade edilen kontrol kavramıyla örtüşmekte olup, işletme içinde bir fonksiyon olarak yapılması gerekli kontrollerin sistematik yapısını ifade eder.¹⁶

İç kontrol birimi, bankanın gerçekleştirdiği tüm faaliyetlerin nitelikleri dikkate alınarak, iç kontrol sistemi ile iç kontrol faaliyetleri ve bunların nasıl icra edileceğini, ilgili birimlerin üst düzey yöneticileri ile birlikte tasarlar. İç kontrol biriminde bir yönetici ile bankanın ölçeği, faaliyetlerinin niteliği ve karmaşıklığına göre yeterli sayıda

¹⁶ Çatıkkaş, Özgür, Bankalarda İç Kontrol Sistemi ve İç Denetim Fonksiyonunun Etkililiği, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, İstanbul, 2005, s.7.

ve mesleki uzmanlığa sahip iç kontrol personeli görev yapar. İç kontrol birimi fiziken banka genel müdürlüğünde yer alır.¹⁷

01 Kasım 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 29-32. maddelerinde bankalar tarafından oluşturulması gereken iç sistemler hakkında çeşitli yükümlülükler yer almaktadır. 29. maddede "Bankalar, maruz kaldıkları risklerin izlenmesi, kontrolünün sağlanması, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişen koşullara uygun, tüm şube ve konsolidasyona tâbi ortaklıklarını kapsayan yeterli ve etkin bir iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi kurmak ve işletmekle yükümlüdürler." ifadesine yer verilmiştir. İç kontrol sistemi ile ilgili 30.maddede yer verilen hükümlerden birisi ise "...İç kontrol faaliyetleri yönetim kuruluna bağlı olarak çalışacak iç kontrol birimi ve personeli tarafından yürütülür." şeklindedir.

İç kontrol merkezi yapılanması, iç kontrol birimi adıyla ilk defa kanun maddesi olarak 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile düzenlenmiştir. Bahse konu kanunun ilgili maddelerine dayanılarak BDDK tarafından 01 Kasım 2006 tarihinde yayımlanan Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmeliğin 19. maddesinde belirtildiği üzere iç kontrol sisteminin amacı, bankanın varlıklarının korunmasını, faaliyetlerin etkin ve verimli bir şekilde Kanuna ve ilgili diğer mevzuata, banka içi politika ve kurallara, bankacılık teamüllerine uygun olarak yürütülmesini, muhasebe ve finansal raporlama sisteminin güvenilirliğini, bütünlüğünü ve bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini sağlamaktır.

İç kontrol personeli, bankanın tüm faaliyetlerinin güvenli bir biçimde icra edilmesini izlemek, incelemek ve kontrol etmek amacıyla ilgili birimlerden raporlamaya dayalı bilgi talebinde bulunurlar, çeşitli kontrol dokümanları ve araçları üzerinden genel veya özel gözlemlere ve izlemeye dayalı kontrol ya da inceleme yaparlar, tespitlerini raporlara bağlarlar veya uyarı mesajları hazırlayarak ilgili birimlere tebliğ ederler. İç kontrol personeline, izledikleri, inceledikleri ve kontrol ettikleri hususlara ilişkin olarak

¹⁷ BDDK, Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik, 01.11.2006 tarih 26333 sayılı Resmi Gazete, mad.19.

banka personelinden ilave açıklama isteme ve bunların fikirlerine başvurma yetkileri verilir.¹⁸

İç kontrol birimi ve personeli ile ilgili bazı önemli hususları kısaca aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- ❖ İç kontrol birimi fiziken banka genel müdürlüğünde yer alır.
- ❖ İç kontrol biriminde bir yönetici ile yeterli sayıda mesleki uzmanlığa sahip iç kontrol personeli görev yapar.
- ❖ İç kontrol faaliyetlerinin, bankanın operasyonel faaliyetlerini gerçekleştiren personel ile iç kontrol personeli arasında dağılımına ilişkin usul ve esaslar ile her bir iç kontrol faaliyeti için tahsis edilecek iç kontrol personeli sayısı ve hangi kontrol mekanizma ve yöntemlerinin kullanılacağı, iç kontrol birimi yöneticisi ve ilgili üst düzey yönetim tarafından birlikte belirlenir.
- ❖ İç kontrol birimine bağlı iç kontrol personeli görevlerini, operasyonel faaliyetlerin gerçekleştirildiği birim veya şubelerde ve genel müdürlükte yürütürler. Bankalar, bazı şubelerde sürekli iç kontrol personeli bulundurulabilir.
- ❖ İç kontrol personeli, iç kontrol faaliyetleri dışında bir faaliyette bulunamazlar.
- ❖ İç kontrol personeline, izledikleri, inceledikleri ve kontrol ettikleri hususlara ilişkin olarak banka personelinden ilave açıklama isteme ve bunların fikirlerine başvurma yetkileri verilir.
- ❖ İç kontrol sistemi ile iç kontrol faaliyetleri ve bunların nasıl icra edileceği, bankanın gerçekleştirdiği tüm faaliyetlerin nitelikleri dikkate alınarak, iç kontrol birimi tarafından ilgili birimlerin üst düzey yöneticileri ile birlikte tasarlanır.
- ❖ İç kontrol faaliyetlerinin yerine getirilip getirilmediği normal veya acil bir şekilde iç kontrol personeline iç kontrol birimine bildirilir. İç kontrol birimine raporlanan kontrol sonuçları bu birim bünyesinde muhafaza edilir.
- ❖ İç Kontrol Birimi Yönetmeliği hazırlanır, ilgili iç sistemler sorumlusu tarafından uygun görülen ve yönetim kurulu tarafından onaylanarak kabul edilen bu yönetmelikte iç kontrol personelinin öğrenim durumu, deneyim, bilgi ve beceri seviyeleri ile diğer niteliklere yer verilir.

¹⁸ Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik, mad.19.

Bankalar, iç kontrol sistemi kapsamında, faaliyetlerinin mevzuata, iç düzenlemelerine ve bankacılık kanunlarına uygun olarak yürütülmesini, muhasebe ve raporlama sisteminin bütünlüğünü, güvenilirliğini ve bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini her seviyedeki personeli tarafından uyulacak ve uygulanacak sürekli kontrol faaliyetleri ile sağlamak, görevlerin fonksiyonel ayrımlarını, yetki ve sorumlulukların paylaşımını, fon ödemelerini, banka işlemlerinin mutabakatını, varlıkların korunmasını ve yükümlülüklerin kontrol altında tutulmasını temin etmek, maruz kalınan her türlü riskin tanınması, değerlendirilmesi ve yönetimi için gerekli alt yapıyı hazırlamak ve yeterli iletişim ağını oluşturmak zorundadır.¹⁹

Bankanın her faaliyeti ve her birimi iç kontrol kapsamına girer. İç kontrol sürekli bir faaliyet olarak, iş akımlarının gerçekleştirildiği süreçlerin içinde, yerinde ve uzaktan izleme yoluyla yürütülür. Tüm birimler arasında gerekli olan sürekli iletişim iç kontrol birimi tarafından sağlanır.

İç kontrol Birimi, bankalarda iç kontrol faaliyetlerinin tasarımı, yönetimi ve eşgüdümü amacıyla doğrudan yönetim kuruluna bağlı olarak kurulur. İç kontrol merkezinde bir başkan ile yeteri kadar iç kontrol elemanı görev yapar. İç kontrol merkezinin çalışma esas ve usulleri, yönetim kurulu tarafından, teftiş kurulu ile üst düzey risk komitesinin görüşü alınarak tespit edilir.²⁰

1.2.5.1.1. Bankalarda İç Kontrol Sistemine İhtiyaç Duyulmasının Nedenleri

Son yıllarda bankacılık sektöründeki, önemli problemlerin çoğu yetersiz iç kontrol sistemlerinden kaynaklanmış, dünyaca ünlü bazı bankalar yetersiz iç kontrol sistemleri bulunması nedeniyle hem finansal kayıplara uğramış hem de itibar kaybetmiştir.

1995 yılında Japon Daiwa Bankasının ve İngiltere'nin en eski (232 yıllık) ve itibarlı bankalarından Baring Bankasının uğradığı birer milyar doların üzerindeki kayıpla sonuçlanan olaylar, bu bankalarda etkin iç kontrol sistemlerinin kurulmamış olmasından kaynaklanmıştır. Her iki bankada da yeterli ölçüde iş bölümünün bulunmaması nedeniyle bankaların fonları üst yönetime rapor edilmeden riskli

¹⁹ 5411 Sayılı Bankalar Kanunu, 1 Kasım 2005 Tarih ve 25983 Sayılı Resmi Gazete, mad.30.

²⁰ Takan, Mehmet, Bankacılık, Genişletilmiş 2.bsk., Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002, s.505.

yatırımlara yöneltmiştir. Baring bankasının Nick Leeson isimli çalışanı bankanın büyük miktardaki fonlarını yatırım politikalarına aykırı şekilde riskli future yatırımlarına yönlendirirken, yanlış kayıtlar ile bu yatırımı üst yönetimden gizlemiştir. Neticede, Nick Leeson yatırım işlemlerinde sorumlu olduğu halde kayıtlara erişim imkanına da sahip olması nedeniyle gerçekleştirdiği gizli işlemlerle banka yönetiminin haberi olmadan bankayı bir milyar dolar zarara uğratmış ve bankanın iflasına yol açmıştır. Eğer iç kontrol sisteminin genel kontrol amaçlarından olan görevlerin ayrımı ilkesine uyulmuş olsaydı Nick Leeson kendi başına hareket edemeyecek ve Baring Bankası da batmayacaktı. Bu olaylar başka pek çok bankada yaşanmakta olup, bankaların iç kontrol sistemlerinin etkinliğini yitirmesinden kaynaklanmaktadır. Banka varlıklarının kaybıyla sonuçlanan olayların nedenleri dört ayrı grupta sınıflandırılabilir.²¹

- 1- Bankalarda güçlü bir kontrol kültürünün oluşturulamamış olması ve bu konuda yönetimin önderlik yapmaması,
- 2- Banka faaliyetlerindeki risklerin yeterince değerlendirilmemiş olması,
- 3- Bankada görevlerin ayrımı, doğrulama, mutabakat, performans değerlendirme gibi anahtar iç kontrol faaliyetlerinin bulunmaması veya kesintiye uğramış olması,
- 4- Denetim programlarının yetersiz olması veya etkin olmaması ve diğer yönetsel gözetim faaliyetlerinin yetersiz oluşu.

Etkin olarak işleyen bir iç kontrol sistemi yukarıda anlatılan nedenlere dayalı olarak ortaya çıkabilecek problemleri büyük ölçüde giderir. Son yıllarda iç kontrol sistemlerinin iyi işlememesine dayalı olarak görülen banka zararlarının önüne geçilebilmesi, yukarıda gruplandırılan nedenlerin hepsinin yok edilmesi ile mümkündür. Bunun yapılabilmesi ise, etkin olarak işleyen bir iç kontrol sisteminin kurulması ile mümkündür.

Geçmişte iç kontrol sistemleri hata ve suiistimalleri önlemeye yönelik olarak oluşturulurken, günümüzde bankaların karşılaştığı tüm risklerin iç kontrol sistemi tarafından azaltılması amaçlanmaktadır. Günümüzde bankaların koydukları hedeflerin

²¹ Sezal, Levent, "Banka İşletmelerinde Etkin Bir İç Denetim Ve Risk Yönetim Sisteminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Adana, 2006, s.79.

gerçekleştirmelerinde ve bankaların finansal açıdan sağlıklarını muhafaza edebilmelerinde iç kontrol süreci önemli bir rol almaktadır.

Bankalarda iç kontrol birimlerini saptamak ve kurmak yönetim kurullarının görevleri arasında yer alır. İç kontrol birimlerinin oluşturulması ile banka bünyesinde kişisel çıkar sağlayan insanları ve yolsuzluk yapanları bulup ortaya çıkarmanın yanında, zayıf insanı kötü bir şey yapmaya teşvik etmekten, güçlü insanları fırsatçı olmaktan ve masum insanları da zan altında bulunmaktan korumak amaçlanmaktadır.

1.2.5.2. Tefti Kurulu

Teftiş kurulu, banka faaliyetlerinin kanun ve ilgili diğer mevzuat ile banka içi strateji, politika, ilke ve hedefler doğrultusunda yürütüldüğü ve iç kontrol ve risk yönetimi sistemlerinin etkinliği ve yeterliliği hususunda güvence sağlamaya yönelik, bankanın yurtiçi ve yurtdışı tüm birim, şube ve iştiraklerinde, dönemsel ve riske dayalı olarak yerinden veya merkezden her türlü denetim faaliyetlerini gerçekleştirir.²²

Teftiş Kurulu Başkanlığı; mevduat sahiplerinin, banka hissedarlarının ve çalışanların menfaatine zarar verecek olası eylemlerin oluşmasında caydırıcı unsur olma, meydana gelen olaylarda ise izlenebilecek yola ilişkin önerileri veya ilgililer hakkında idari, mali ve cezai yönden yapılabilecek işlemleri rapor etme, sistematik riskleri değerlendirerek kontrolünü yapma amacına yönelik olarak faaliyet gösterir, doğrudan Yönetim Kurulu'na bağlıdır.

Teftiş Kurulu Başkanı, müfettişlerin, Teftiş Kurulu Yönetmeliğinde belirlenen ilkeler ve kurallar ile iç denetim standartlarına uyumlarını sağlamaktan sorumludur. Teftiş Kurulu Başkanlığı; Teftiş Kurulu Başkanı, Teftiş Kurulu Başkan Yardımcısı, gerek duyulan sayıda Müfettiş ve Müfettiş Yardımcısı ve çeşitli unvanlarda servis personelinde oluşur.

Teftiş Kurulu Yönetim Kurulu adına aşağıdaki görevleri yerine getirir:²³

1- Bankanın ve bankanın kontrolündeki konsolidasyona tabi iştirakleri ile diğer iştiraklerinin, her türlü çalışma ve işlemleri ile ilgili olarak teftiş, inceleme ve soruşturma işlemlerini yürütür,

²² Türkiye Halk Bankası A.Ş., Teftiş Kurulu Yönetmeliği, mad.4.

²³ Adı Geçen Yönetmelik, mad.4.

- 2- Bankanın teftiş ve iç kontrol sistemi ile risk yönetimi sisteminin yeterliliği ve etkinliğini inceler ve değerlendirir, bu sürece ilişkin politikalara ve uygulama usullerine uyulup uyulmadığını izler,
- 3- Bilgi sistemlerine yönelik olarak, finansal ve idari konulara ait bilginin güvenilirliğinin, bütünlüğünün zamanında elde edilebilirliğinin sağlanması için gereken kontrol ve incelemeleri yapar,
- 4- Bankanın amaçlarını daha iyi gerçekleştirmek, mevzuata, plan ve programa uygun çalışmasını temin etmek amacıyla gerekli önerileri hazırlar ve Yönetim Kuruluna veya üst düzey yönetime sunar,
- 5- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun bağlayıcı düzenlemeleriyle Teftiş Kurulu Başkanlığına verilen diğer görevleri yerine getirir ve tanınan yetkileri kullanır,
- 6- Yönetim Kurulu ya da Yönetim Kurulu adına iç denetim işlevinin sürdürülmesinde görevli yönetim kurulu üyesi tarafından verilen diğer görevleri yapar.

1.2.5.2.1. Müfetti lerin Görevleri²⁴

- a) Bankanın yurtiçi ve yurtdışı tüm birimleri ile iştiraklerinde, inceleme, soruşturma, iç denetim planına uygun olarak hazırlanan çalışma programında belirtilen hususlar doğrultusunda dönemsel ve riske dayalı teftiş ve araştırmalar yapmak, sonuçlarını rapora bağlamak, gereken hallerde Kurul'un bilgisi dahilinde Banka adına Cumhuriyet Savcılığına ihbarda bulunmak,
- b) Teftiş edilen birimleri ve bu birimlerce yapılan işleri; organizasyon ve metot, kârlılık ve verimlilik, hukuksal ve örgütsel açılardan değerlendirerek incelemeler yapmak, hizmetin niteliğini arttırıcı ve verimi yükseltici önerilerde bulunmak,
- c) Bankanın, amaçlarını daha iyi gerçekleştirmek, etkinliği, verimliliği, kârlılığı ve rekabet gücünü artırmak, Kanunlara, mevzuata, banka içi strateji, politika, ilke, hedef ve uygulama usulleri ile diğer iç düzenlemelere uygun çalışmasını sağlamak, meydana gelebilecek ve Banka zararına yol açabilecek riskleri en aza indirmek amacıyla, gerekli önerileri hazırlayarak Teftiş Kurulu Başkanlığı'na sunmak,

²⁴ Adı Geçen Yönetmelik, mad.4.

- d) Bankaya ait her türlü mevzuatın yeniden düzenlenmesi, işlerin süratli yürütülmesi, giderlerin azaltılması, gelirlerin artırılması gibi konularda inceleme ve gözlemlerine dayanan kanıtlarını gerekçeleri ile birlikte Teftiş Kurulu Başkanlığı'na sunmak, bu konularda alınması gerekli önlemler hakkında önerilerde bulunmak,
- e) Bankacılığın ve müfettişliğin gerektirdiği etik değerlere sahip olmak, görev ve sorumluluklarını tarafsız ve bağımsız olarak icra etmek ve genel kabul görmüş iç denetim standartlarına uygun olarak mesleki özen ve dikkat esasları içerisinde çalışmak,
- f) Bağımsızlıklarını ve tarafsızlıklarını zedeleyici nitelikte hususların bulunması halinde, bunları teftiş, inceleme ve soruşturma öncesinde Teftiş Kurulu Başkanlığı'na bildirmek ve görevden çekilmek,
- g) Düzenledikleri raporlarda yer alan ve Teftiş Kurulu Başkanlığı'nca ilgili Genel Müdürlük Birimlerine bildirilen görüş ve önerileri ile ilgili uygulamaları izlemek, uygulama sonuçlarını ve değerlendirmelerini Teftiş Kurulu Başkanlığı'na raporlamak,
- h) Refakatindeki Müfettiş Yardımcılarının yetiştirilmelerini sağlamak ve bunların mesleki bilgi, tutum ve davranışlarıyla ilgili olarak Teftiş Kurulu Başkanlığı'nca belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde Kurul'a bilgi vermek, grubundaki Müfettişler için de gereken hallerde değerlendirme raporları düzenleyerek Teftiş Kurulu Başkanlığı'na sunmak,

1.2.5.2.2. Soru turma ve Görevden Uzakla tırma

Bankanın ve yasaların Bankaya denetim yetkisi verdiği kuruluşların personelinin, kanun, kanun hükmünde kararname, tüzük, yönetmelik ve diğer mevzuat hükümlerine aykırı, cezai ve/veya idari ve/veya mali sorumluluklarını gerektirecek nitelikte olan, yasal veya idari suç ya da kusur sayılacak veya mali mesuliyet gerektirecek eylem ve davranışları hakkında yapılan araştırma ve çalışmaların bütününe

soruşturma denir.²⁵ Bankalarda soruşturma ve görevden uzaklaştırma müfettişler tarafından yerine getirilir. Bir araştırmanın soruşturma şeklinde sonuçlanabilmesi için;²⁶

- a) Araştırma konusu olan eylemin, kanun, kanun hükmünde kararname, tüzük, yönetmelik, diğer mevzuat hükümleri ve emirlerle yasaklanmış olması,
- b) Bu eylem sonunda ortaya çıkan durumun, yasal ve/veya idari ve/veya mali sorumluluk gerektirmesi gerekir.

Herhangi bir ihbarın soruşturulması; konuyu aydınlatıcı her türlü belgenin, yazılı ve sözlü bilgilerin toplanması, ilgililerin ifadelerinin alınması yoluyla yapılır. Olayın ve konunun duyulması Banka çıkarları ve mensuplarının onur ve saygınlığı yönünden sakıncalı ise, soruşturmanın tam bir gizlilik içinde yürütülmesi gerekir. Soruşturma konularının yargı görevlilerince ele alınarak incelenmesi ve kararın beklenmesi gibi nedenler ileri sürülerek, idari soruşturmanın yürütülmesi geciktirilemez. Soruşturmalar, konu ve eylemin niteliğine göre yasal ve idari olmak üzere iki gruba ayrılır.

- a) İdari Soruşturma: Banka personelinin, Disiplin Yönetmeliği ve İnsan Kaynakları Yönetmeliği ile diğer mevzuata göre suç veya kusur sayılan ve disiplin cezalarına konu olan ve/veya mali sorumluluklarını gerektiren eylem ve davranışları hakkında,
- b) Yasal Soruşturma: Bankacılık Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve diğer özel yasaların hükümlerine göre suç sayılan herhangi bir eylem ile ilgili olarak yapılan araştırmalardır.

Teftiş, inceleme ve soruşturma sırasında görevi başında kalması sakıncalı görülen personel geçici bir önlem olarak görevinden uzaklaştırılabilir. Görevden uzaklaştırma, aşağıda belirtilen fiil ve hareketlerde bulunan personel hakkında uygulanır.²⁷

- a) Bankanın para ve para hükmündeki evrak ve senetleri ile diğer mevcutlarına karşı veya bilanço, tutanak, rapor ve benzeri her türlü belge ve defterleri üzerinde suç işleyenler,

²⁵ Adı Geçen Yönetmelik, mad.57.

²⁶ Adı Geçen Yönetmelik, mad.57-58.

²⁷ Adı Geçen Yönetmelik, mad.60.

- b) Kasayı, depoları saydırmaktan, para ve para hükmündeki evrak, senet veya ayniyat veya bunların kayıt ve hesaplarını göstermekten veya sorulan sorulara kanuni bir sebep olmaksızın cevap vermekten kaçınanlar,
- c) Teftiş veya soruşturmayı önemli derecede güçleştirenler veya tanıkların ifadelerini etkilemeye çalışanlar,
- d) Haklarında yüz kızartıcı bir suçtan dolayı cezai kovuşturma yapılanlar,

1.2.5.2.3. Teftiş Kurulu ile İç Kontrol Arasındaki Temel Farklılıklar

Teftiş Kurulu ile İç Kontrol Birimi denetim faaliyetleri arasındaki temel farklılıklar aşağıdaki şekilde sıralanır.²⁸

1. Teftiş, bankanın günlük faaliyetlerinden bağımsız, iç kontrol ise günlük faaliyetlerin ayrılmaz bir parçası olarak yerine getirilir.
2. Teftiş süreci müfettişlerce, iç kontrol faaliyetleri ise iç kontrol merkezine bağlı elemanlarca yerine getirilir.
3. Teftiş kurulu çalışmaları Teftiş Kurulu Yönetmeliği, iç kontrol merkezi çalışmaları İç Kontrol Merkezi Yönetmeliği ile düzenlenir.
4. Teftiş, bankanın tüm faaliyetlerini ve birimlerinin yanı sıra iştiraklerini de kapsar. İç kontrol merkezi çalışmaları ise bankanın tüm bankacılık faaliyetlerini ve işlemlerini kapsamaktadır.
5. İç kontrol sisteminin yeterliliğinin ve etkinliğinin incelenmesi ve değerlendirilmesi teftiş kurulu denetim çalışmalarına dahildir. İç kontrol sisteminin işleyişi, banka müfettişleri tarafından incelenir.
6. Teftiş, gerektiğinde soruşturma yapılmasını, ifade alınmasını, savunma istenilmesini, belge ve bilgilere el konulmasını, gerekli görülmesi halinde sorumlu personelin inceleme sonuçlandırılıncaya kadar işten uzaklaştırılması gibi eylemleri de kapsarken İç kontrol merkezinin bu tür yetkileri bulunmamaktadır.

²⁸ [http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik Kanununa İlişkin Düzenlemeler /Bankacılık Kanununa İlişkin Düzenlemeler](http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler) (31.03.2009)

7. İç kontrol faaliyetlerinden bazılarının teftiş kurulunca gerçekleştirilmesinin kararlaştırılması halinde, diğer kontrol faaliyetlerinin nasıl ifa edileceği iç kontrol merkezi tarafından saptanır. Bu kapsamda bazı iç kontrol faaliyetleri teftiş kurulu tarafından yerine getirilebilir ancak teftiş faaliyetleri iç kontrol merkezi tarafından yerine getirilemez.
8. Bankanın her faaliyeti ve her birimi iç kontrol kapsamına girmekle birlikte Teftiş Kurulu ve faaliyetleri bu kapsam dışındadır.

Türkiye Bankalar Birliği Risk Yönetim Sistemleri ve Uygulama Esasları Çalışma Grubu tarafından yapılan “Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme” raporuna göre, katılımcı bankaların % 96’sı teftiş kurulundan bağımsız bir iç kontrol fonksiyonunun bulunduğunu belirtmiştir.²⁹

Aşağıdaki çizelge incelendiğinde, kamu bankalarında iç kontrol merkezi çalışanlarının, özel bankalarda ise teftiş kurulu çalışanlarının fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 1: Katılımcı Bankaların Risk Yönetim Ve ç Denetimde Çalışan Sayıları

	Risk Yönetimi	ç Kontrol Merkezi	Tefti Kurulu	Toplam
Özel Bankalar	112	292	638	1042
Yabancı Bankalar	41	19	19	79
Kamu Bankaları	48	513	355	916
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	5	5	4	14
Toplam	206	829	1016	2051

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme, Nisan 2004

²⁹ <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/Riskanket.pdf> Türkiye Bankalar Birliği, Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme, Nisan 2004 (10.12.2008)

1.2.5.3. Risk Yönetimi

Risk, kurumun hedeflerinin gerçekleşmesini engelleyecek her türlü olay veya durumlardır. Risk gelecekte oluşabilecek potansiyel problemlere, tehdit ve tehlikelere işaret eder. Risk yönetimi ise kurum hedeflerine ulaşılmasını olumsuz etkileyebilecek her türlü riskin tanımlanması, gerçekleşme olasılığı ve olumsuz etkilerinin ölçülmesi ve uygun iç kontrol yöntemleriyle azaltılmasını içeren sistematik bir yönetim biçimidir.³⁰

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 01.11.2006 tarihli 26333 sayılı resmi gazetede yayınlanan Bankaların İç Sistemleri Hakkındaki Yönetmelik'in 35.maddesinde; risk yönetimi sisteminin amacı ile ilgili olarak şu ifade yer almaktadır: "Risk yönetimi sisteminin amacı, bankanın gelecekteki nakit akımlarının ihtiva ettiği risk-getiri yapısını, buna bağlı olarak faaliyetlerin niteliğini ve düzeyini izlemeye, kontrol altında tutmaya ve gerektiğinde değiştirmeye yönelik olarak belirlenen politikalar, uygulama usulleri ve limitler vasıtasıyla, maruz kalınan risklerin tanımlanmasını, ölçülmesini, izlenmesini ve kontrol edilmesini sağlamaktır."

Banka risk yönetimi sistemi, idari yönden bağımsız bir şekilde örgütlenir. Risk tanıma ve değerlendirme işlevi ağırlıklı olarak risk yönetimi sistemi kapsamında faaliyette bulunan risk yönetimi grubu tarafından yerine getirilir. Risklerin bankadaki iş akışı içinde etkin bir biçimde tanımlanması, tespit edilmesi, değerlendirilmesi sürecinde iç kontrolle risk yönetimi grubu elemanlarının yönetim kurulunca belirlenecek esas ve usullere göre işbirliği içinde hareket etmesi sağlanır. Gerek duyulması halinde müfettişler başta yasal ve operasyonel riskler olmak üzere, özellikli alanlardaki riskleri de değerlendirirler.

Risk yönetimi faaliyetleri, risk yönetimi birimi ve personeli tarafından yürütülür. Risk yönetimi birimine asgari olarak aşağıdaki sorumluluklar verilir:³¹

- a) Risk yönetim sistemini tasarlamak ve uygulamak,
- b) Risk yönetim stratejileri esas alınarak, risk yönetim politikaları ve uygulama usullerini belirlemek,

³⁰ Fikirkoca, Meryem, Bütünsel Risk Yönetimi, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003, s.25.

³¹ BDDK, Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik, 01.11.2006 tarih 26333 sayılı Resmi Gazete, mad.40.

- c) Risk yönetimi politika ve uygulama usullerinin uygulanmasını ve bunlara uyulmasını sağlamak,
- ç) Bir işleme girilmeden önce risklerin anlaşılmasını ve yeterli değerlendirmenin yapılmasını sağlamak,
- d) Risk ölçüm modellerinin tasarımı, seçilmesi, uygulamaya konulması ve ön onay verilmesi sürecine katılmak, modelleri düzenli olarak gözden geçirmek ve gerekli değişiklikleri yapmak,
- e) Bankanın kullandığı risk ölçüm modellerinden günlük raporlar üretmek ve raporları analiz etmek,
- f) Sayısallaştırılabilen risklerin belirlenen limitler dahilinde kalmasını sağlamak ve bu limitlerin kullanımını izlemek,
- g) Her bir risk için birim bazında belirlenen limitleri toplulaştırarak bankanın tümü bazında belirlenen limitlere uyumunu izlemek,
- h) Risk ölçümü ve risk izleme sonuçlarının yönetim kuruluna veya ilgili iç sistemler sorumlusuna ve üst düzey yönetime düzenli ve zamanında raporlanmasını sağlamak.

Bankacılık sektöründe riskler, genelde likidite yetersizliğinden, faiz oranlarının ya da döviz kurlarının dalgalanmasından, borçların geri ödenmemesinden ve ekonomik değişmelerden kaynaklanabilir.

Bankalar karlılığa ve likiditeye ilişkin kararlar alırken, mevcut belirsizliği gidermek üzere tahminde bulunurlar. Tahmin ile gerçekleşmenin aynı ölçüde olmaması riski doğurur.

Bütün kar amaçlı firmalar gibi bankalarda mikro ekonomik ve makro ekonomik risklerle karşı karşıyadır. Ancak, bankaların ekonomi üzerindeki etkileri, finans dışı kurumlardan daha fazladır. Bu kurumların işleyişindeki aksaklıklar birçok mudinin(banka müşterisi) yanı sıra tüm bankacılık sektörünü, bu bankalarla ilişkili şirketleri, mevduat sigorta kurumlarını ve son durak borç mercii kapsamında bütçe

dengesi ile para arzını etkilemektedir.³² Bankaların karşılaştığı riskler aşağıda başlıklar halinde açıklanmıştır.

1.2.5.3.1. Kredi Riski

Kredi riski, müşterilerin geri ödeme sıkıntısına düşmelerinden kaynaklanır, en basit anlatımıyla bir bankanın kredi müşterisinin ya da kendisiyle anlaşmaya taraf olanın anlaşma koşullarına uygun biçimde yükümlülüklerini karşılayamama olasılığıdır.³³ Bankaların vermiş oldukları kredilerin, geri ödenmemesi veya kısmen ödenmesi ve borca karşılık teminat olarak gösterilmiş olan kıymetlerin değer kaybederek, ödenmeyen borcu karşılayamama riskidir.

Kredi vermek bankacılığın en temel tarihsel işlevi olmakla birlikte aynı zamanda bir bankanın en riskli faaliyetidir. Borçluların borçlarının anaparasını ve faizini anlaşma tarihinde ödememeleri bankalar açısından hem kaynak, hem de kar zarar sorununu meydana getirir. Kamu kuruluşları hariç olmak üzere bir bankadan kredi alan tüm şirketlerin, ihtiyati tasfiye edilmesi riski bulunmaktadır. Bu durum verilen kredinin geri ödenmemesi riskini de beraberinde getirir.

Mevduatlardan, kredilere yönlendirilen fonların geri ödenmemesi veya ödemenin gecikmeli olarak gerçekleşmesi, kredi riskini doğurmaktadır. Geçmişte yaşanan yüksek enflasyonun ülkemiz ekonomisinde neden olduğu belirsizlikler, bankaların faiz yükünü artırmış ve banka alacaklarının tahsilini zorlaştırıcı bir etki yapmıştır. Bankaların bu riskten kurtulmak için kısa ve/veya çok kısa vadeye yönelmeleri, bilançolarında faize hassas kalemlerin artışına sebep olmuştur.

Toplam kredilerin ne kadarlık bir bölümünün geri dönmeyeceği veya geç döneceği, geçmiş deneyimler ve açılan kredilerin güvencesine bakılarak tahmin edilebilir. Bu durumda da borçluların geri vermediği veya geç ödediği kredi tutarları öngörülen tutarı aşıyorsa bankalar için beklenmedik bir kredi riski doğmuş olur. Sorunlu kredilerin yüksekliği bankaların yurtdışı borçlanma kapasitelerini etkileyen en önemli faktörlerden birisidir. Eğer, bankaların açtıkları krediler az sayıda ve önemli

³² Karabulut, Gökhan, "Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri" Der Yayınları, İstanbul, 2002, s.46.

³³ Alparslan, Melike, "Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler", TBB Bankacılar Dergisi, İstanbul, 2000, s.75.

miktarlarda ise, bu durumda kredilerin ödenmemesi bankanın iflas riskini artırır. Bu nedenle bankaların kredi kararlarını akılcı bir şekilde değerlendirmesi, ekonomik yaşamın düzenli işleyişi açısından son derece önemlidir. Yanlış değerlendirmeler hem banka kaynaklarının, hem de ülke kaynaklarının israfı demektir. Bir bankanın riskli bir işletmeye kredi vermesi kadar, risksiz bir işletmeye kredi vermemesi de hatalı bir karardır. Riskli işletmeye verilen kredi, bankanın alacaklarının tahsilinde gecikmeye neden olur. Bu durumun sürekli hale gelmesi bankayı iflasa kadar sürükleyebilir. Risksiz işletmeye kredi verilmemesi ise, bir fırsat kaybı olarak ortaya çıkan alternatif bir maliyet olacaktır.

Kredi riski tüm finansal kuruluşların karşı karşıya olduğu temel risk faktörlerinden biridir. Basel prensipleri çerçevesinde düzenleme ve denetleme kurullarının koymuş olduğu kurallar bu önemli riskin kontrol edilmesi ve riske karşı gerekli özkaynağın ayrılmasını sağlar. Kredi riski yönetimi dört ana adımdan oluşur:

- Kredi kültürünün oluşturulması,
- Kredi onay sürecinin oluşturulması,
- Kredi onay sürecinin performansının ölçülmesi,
- Onay sürecinde karşı karşıya kalınan riskler için gerekli kontrol mekanizmalarının oluşturulması.

Her ne kadar bu dört adım farklı bankalarda banka yapısının ve kredi işlemlerinin karmaşıklığına göre farklı şekillerde uygulanabilse de genel hatları ile başarılı bir kredi riski yönetiminin temel taşlarını oluştururlar.

1.2.5.3.2. Faiz Oranı Riski

Faiz oranı riski, BDDK tarafından hazırlanan Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkındaki Yönetmelikte, faiz oranlarındaki hareketler nedeniyle bankanın pozisyon durumuna bağlı maruz kalabileceği zarar ihtimali olarak tanımlanmıştır.

Bu risk, herhangi bir yatırımdan beklenen getiriye olumlu veya olumsuz etkilemekte veya işletmelerin yaptığı borçlanmalar üzerinde etkili olmaktadır. Çünkü faiz oranı, vade sonunda elde edilecek veya dışarıya aktarılacak nakit akımlar üzerine,

doğrudan etki etmektedir. Böyle bir yapı içinde yanlış bir faiz riski yönetimi karlılık/likidite ve sermaye yeterliliği konularında sorunlar yaratır.

Bu risk, gerek nominal gerekse reel faiz oranlarındaki hareketlenmelerden kaynaklanır. Faiz riski, aktif kalemleriyle pasif kalemleri arasında vade ya da faiz bazında bir uyumsuzluk olması veya değişken faizli mali yükümlülüklerin gelecekteki nakit akımları, gelir–gider üzerinde belirsizliğe yol açması halinde ortaya çıkar.

Makroekonomik istikrarsızlık ve faiz oranlarındaki belirsizlik nedeniyle faiz riski Türk bankacılığının karşı karşıya olduğu en önemli risk faktörlerinden biri olmuştur. Faiz riski, bankanın aktif ve pasifleri arasındaki Bağlanma (Duration) farkının faiz oranlarındaki beklenmedik değişimler nedeniyle bankanın Net Faiz Geliri ve Ekonomik Değerini olumsuz etkilemesidir. Faiz oranlarındaki değişimler, faiz gelirlerini etkilediği gibi faiz dışı gelirleri de etkilemektedir. Faiz riski dört ana bileşenden oluşur:

1.2.5.3.2.1. Yeniden Fiyatlandırma Riski (Paralel Shift Risk) :

Faiz oranlarının artması veya azalması sonucu bankanın aktif/pasif durumuna göre net faiz gelirin ve ekonomik değerinin olumsuz etkilenmesi riskidir.

1.2.5.3.2.2. Gelir Eğrisi Riski (Yield Curve Twist Risk) :

Gelir eğrisinin eğiminde oluşacak değişimlerin Net Faiz Gelirini ve Ekonomik değerini olumsuz etkilemesi riskidir.

1.2.5.3.2.3. Baz Riski (Basis Risk) :

Bankanın ikili anlaşmalarda baz olarak kullandığı iki farklı faiz oranından birinin diğerine göre artması veya azalmasından oluşan risktir.

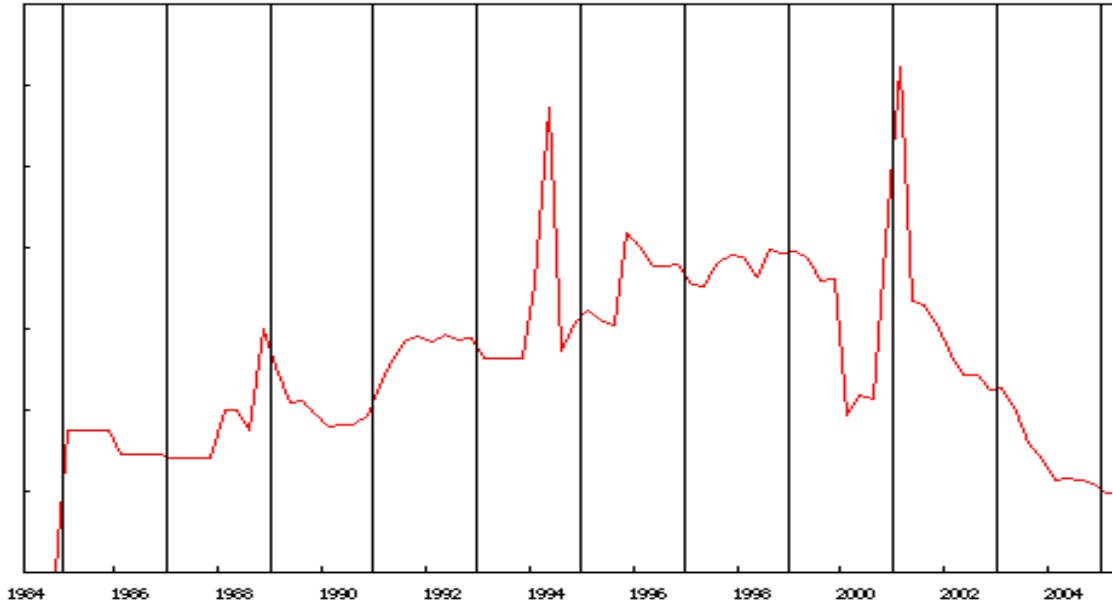
1.2.5.3.2.4. Opsiyon Riski (Option Risk) :

Bankanın içinde olduğu opsiyon anlaşmalarının değerindeki değişim riskidir.³⁴ Faiz riski iyi yönetildiği takdirde bankalar için önemli bir karlılık kaynağıdır. Faiz oranlarındaki değişimi tahmin etmek ve buna göre pozisyon almak suretiyle bankalar karlılıklarını artırmayı amaçlarlar. Fakat faiz oranındaki değişimlerin doğru tahmin

³⁴ <http://www.riskyonetimi.com/faizriski.asp>, (10.03.2009)

edilmesi çok zordur. Aşağıdaki grafikte (Grafik 1.) 1984 – 2004 döneminde 1 ay vadeli mevduata verilen faiz oranlarının değişimi gösterilmiştir. Görüldüğü gibi 2000 başında % 40 civarında olan faiz oranı yaşanan kriz neticesinde 2001 başında % 120'lere çıkmıştır.

Grafik 1. 1984 – 2004 Dönemi Aylık Mevduat Faiz Oranı Ortalaması

Kaynak: BDDK

Dünyada 1970'ler de artan enflasyonla birlikte para otoritelerinin faiz oranlarında yaptığı düzenlemeler aşırı dalgalanmalara yol açmıştır. 1980'li yılların başlarından itibaren serbestleşme eğilimleri ile birlikte gelişmiş birçok ülkeyle beraber ülkemizde de faiz oranları üzerindeki tavanların arttırılması ve finansal piyasalardaki değişkenliğin artmasının bir sonucu olarak faiz oranları büyük ölçüde değişken hale gelmiştir. Bunun sonucu olarak da bankacılık sistemi önemli bir risk ile karşı karşıya kalmıştır. Ülkemizde 1970 yılında Tasarruf Mevduatı faiz oranı % 9 iken, 1980'de % 33'e, 1990'da % 59,40'a, 1996'da ise % 92,45'e yükselmiştir. Bu durum riskin ne kadar yükseldiğini göstermektedir. Faiz oranlarında değişkenliğin yarattığı belirsizlik ortamı bankaların ve diğer mali kuruluşların uzun vadeli, sabit faizli yükümlülüklerden kaçınmalarına yol açmıştır.³⁵

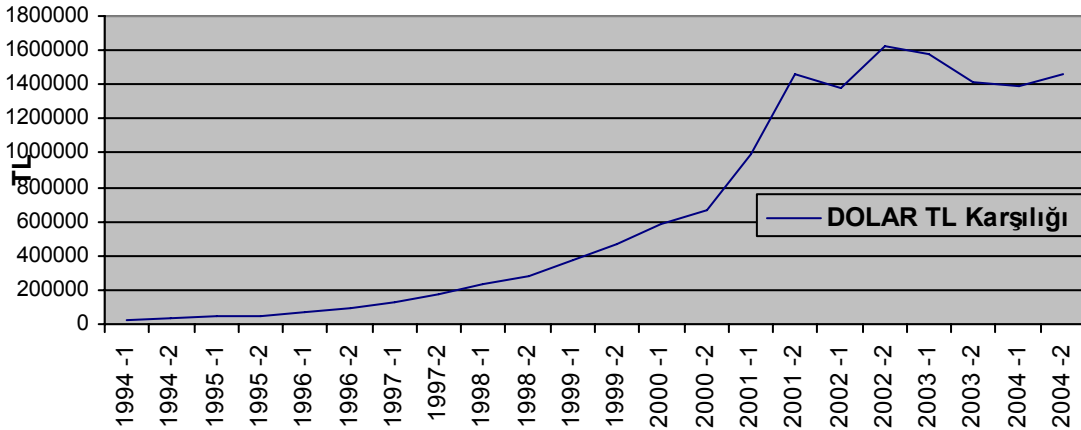
³⁵ Gökhan, a.g.k., s.35.

1.2.5.3.3. Döviz Kuru Riski

Kur riski Türk bankaları için önemli bir risk faktörüdür. Kambiyo ya da kur riski, bankanın döviz kalemlerinin kur dalgalanmalarına karşı taşıdığı risklerdir. Bu risk sadece ülke parasının yabancı paralar karşısında değer yitirmesi olmayıp, bankanın döviz pozisyonunda mevcut yabancı paraların birbirleri arasındaki paritelerde meydana gelen değişimler de banka açısından kur riski yaratabilmektedir. Yabancı paraya dayalı işlemlerde, yabancı paraların yerli paraya ya da birbirlerine karşı değerlerinin değişmesi halinde ortaya çıkar, sonuçta bu da kar veya zarara yol açar.

Aşağıdaki grafikte (Grafik 2.) Ocak 1994 –Aralık 2004 döneminde Doların TL karşılığı değişimi verilmiştir. Görüldüğü gibi kurda kısa zaman aralıklarında büyük değişiklikler yaşanmakta ve bankalar kur riski ile karşılaşabilmektedir.

Grafik 2. 1994 – 2004 Dönemi TL Karşılığı Dolar Kuru Değişimi

Kaynak: BDDK

Döviz alım satımında belirsizliğin artması, daha fazla risk anlamına gelir. Daha fazla risk üstlenmenin karşılığında da daha fazla kar beklenir ki, bu da döviz alım(bid), satım(ask) fiyatları arasındaki marjın açılmasını gerektirir. Bu marj, ekonomik dengelerin oturmadığı dövizlerin geniş bir salınım yaptığı dönemlerde artar. Aynı şekilde ekonomileri dengesiz, enflasyonu yüksek, buna bağlı olarak paraları hızla dalgalanan ülke paraları içinde alım satım marjı büyüktür.

Bir bankanın yabancı para yükümlülükleri yabancı para varlıklarını geçiyorsa açık pozisyonda (short position), tam tersi bir durumda ise banka kapalı pozisyondadır

(long position). Açık pozisyonda döviz kurundaki bir artış, kapalı pozisyonda ise azalış bankanın zarar etmesine neden olacaktır.³⁶ Kur riskinin etkileri üç kategoride özetlenebilir:

- **Operasyon Etkisi:** Gelecekteki nakit akışlarının kurdaki değişiklik nedeniyle ortadan kalkması riskidir. (Örnek: batık kredilerin artması, kredilerin zamanından önce geri ödenmesi, bazı ürünlerin pazarının yok olması v.b.)

- **İlem Etkisi:** Yabancı para Aktif ve yabancı para Pasifler arasındaki fark (açık pozisyon) olduğu durumlarda, kurdaki değişiklik sonucunda ortaya çıkacak farktan dolayı oluşan risktir.

- **Muhasebe Etkisi:** Bilanço aktif ve pasifindeki yabancı para kayıtların Türk Lirasına çevrilmesinden kaynaklanan farkların oluşturduğu risktir.

1.2.5.3.4. Likidite Riski

Likidite, bir bankada oluşan nakit fazlasını veya gerektiğinde yükümlülüklerini, ya da diğer müşterilerinin taleplerini makul maliyetlerle karşılayabilme gücü olarak tanımlanabilmektedir. Likidite riski ise, bir bankanın bu gün ve gelecekte yükümlülüklerini karşılayamamaktan dolayı gelirinde ve sermaye düzeyinde ortaya çıkma olasılığı olan kayıpları ifade etmektedir.³⁷

Bankaların likidite riskini azaltmak amacıyla ellerinde nakit ve nakde dönüştürülmesi kolay likit varlıklar bulundurmaları karlılığı olumsuz yönde etkiler. Bankanın fonları gelir getirmeyen nakit şeklinde tutması, banka karlılığını azaltacak ve özellikle faiz oranlarının yüksek olduğu dönemlerde kaçan fırsat maliyeti de yüksek olur. Bankaların karşılaştıkları likidite riskinin iki önemli nedeni vardır.

1- Bankanın bilançosundaki Aktif-Pasif uyumsuzluğu; esas itibari ile öngörülmeven mevduat azalışları vb. nedenlerden dolayı pasif azalışları veya kredilerin ödenmemesi gibi nedenlerden dolayı aktif kalitesinde meydana gelen bozulma likidite riskini oluşturur. Bankanın piyasalarda meydana gelen değişiklikleri ve gelişmeleri yeterince

³⁶ A.g.k., s.39.

³⁷ www.tcmb.gov.tr (Aloğlu, Ziya Tunç; Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri) (10.01.2009)

izleyememesi ve doğru tahmin edememesi bankanın likidite riskiyle karşılaşabilmesini sağlamaktadır

2- Likidite riski ile karşılaşan bankalar yükümlülüklerini yerine getirmek için, yüksek maliyetle borçlanma veya bankanın varlıklarını zararına satışlar ile karşılamak zorunda kalırlar. Bu yüksek maliyetler ödeyebilirliği olan bankanın ödeyebilirliğini yitirmesine neden olabilir. Bu durumda bir başka önlem alınmaz ise, resmi otoriteler bankayı kapatarak veya bir başka kurumla birleştirerek bankanın faaliyetlerini durdururlar.

1.2.5.3.5. Operasyonel Risk

Operasyonel riskler bankaların faaliyetlerini sürdürürken karşılaştığı riskleri ifade eder. Burada ifade edilen risk üst yönetimce belirlenen stratejideki bir hata olabileceği gibi bilgi teknolojisi ve sistemden kaynaklanan veya iç denetim sistemindeki aksamalardan dolayı dolandırıcılık ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından ya da deprem, yangın, sel gibi doğal faktörlerden dolayı zarara uğrama olasılığını ifade etmektedir.

1.2.5.3.6. Ülke Riski

Ülke riski faaliyette bulunulan ülkenin siyasal, ekonomik ve sosyal yapısındaki belirsizlikler, değişimler, uyumsuzluklar nedeni ile karşılaşılan riskleri ifade eder. Ülkelerin içinde bulunduğu coğrafyadaki savaş, işgal, isyan gibi siyasi koşullar ile enflasyon, durgunluk ve buhran gibi ekonomik koşullarda ülkedeki bankacılık sektörünü olumsuz etkilemektedir.

Ülkelerin siyasi istikrarsızlık nedeni ile para ve maliye politikalarında sık sık meydana gelen değişiklikler, bankaların belirsiz ortamda daha yavaş ve kısa vadeli hareket etmelerine sebep olmaktadır. Uzun vadeli işlemlerin azalması bankacılığın gelişmesini sekteye uğratmaktadır. Şöyle ki; bankaların pasifini meydana getiren mevduatların belirsizlik nedeniyle kısa vadede tutulması, bu kaynakları uzun vadeli krediye dönüştüren bankaların, bilanço yapılarını bozmakta ve vade uyumsuzluğu yaratmaktadır. Ayrıca devlet iç borçlanmaları, tasarruf fazlalarını toplayarak mevduat ve dolayısı ile kredi maliyetlerini arttırmakta, yüksek faizle verilen kredilerin geri dönüşlerinde güçlükler yaşanmakta, bu da banka bilançolarını bozarak bankaların kredi riski ile karşılaşmalarını sağlamaktadır. Bundan kaçınan bankalar, portföylerinde

yüksek getirili kamu kağıdı tutmayı tercih edebilmekte bu da geçmişte Ülkemizde yaşanan Demirbank örneği gibi faiz riskini ortaya çıkarmaktadır.

1.2.5.3.7. Sermaye Yeterliliği Riski

Özsermaye bankanın toplam varlıklarının çok küçük bir bölümünü oluşturduğundan, bankanın varlıklarında uğrayacağı önemli bir zarar veya önemli bir suistimal olayı bankanın sermayesini tamamen kaybetmesine ve borçlarını ödeyemez duruma düşmesine yol açacaktır. Bu bakımdan bankaların öz sermayelerinin söz konusu riski azaltacak yeterli düzeyde olup olmadığı önemli bir konudur. Mevduat / Öz Sermaye oranının artırılması karlılığı arttıracak ancak riski yükseltecektir.

Bu nedenle, ülkemizde faaliyet gösteren bankaların "Sermaye tabanı/risk ağırlıklı varlıklar, nakit olmayan kredi ve taahhütler" oranı olarak ifade edilen sermaye yeterliliği oranı, 1989'da % 5 iken, her yıl bir puan yükseltilerek 1992'de % 8'e çıkarılmıştır.³⁸

1.2.5.3.8. Piyasa Riski

Bu risk, bankaların sahip oldukları bir ya da birden fazla ticari varlığın işleme tabi tutulabileceği süre dahilinde, piyasada meydana gelen beklenmeyen olumsuz dalgalanmaların sebep olduğu kayıp veya beklenenden düşük seviyedeki kar halini ifade eder.

Piyasa riskini en aza indirmek, piyasa disiplinin sağlanmasıyla mümkündür. Piyasa disiplini; piyasadaki kurumlarla ilgili bilgilerin zamanında doğru ve şeffaf şekilde alınmasını içerir. Bankacılık sektöründe piyasa disiplinin sağlanmasıyla birlikte, piyasadaki ilgili birimler, çok daha sağlıklı değerlendirmeler yapabilecekler ve böylece istenmeyen riskler en aza indirilebilecektir.

1.3. DIŞ DENETİM

Türk mali sisteminin denetlenmesi ve düzenlenmesinden Merkez Bankası, Hazine Müsteşarlığı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu(BDDK), Sermaye Piyasası Kurulu ve Türkiye Bankalar Birliği yetkilidir. Türkiye'de bankacılık dışı mali kesim olarak adlandırılan finansal kiralama, factoring, forfaiting, sigortacılık

³⁸ A.g.k.

kuruluşları, finansman şirketleri ve döviz büroları ile ilgili düzenleme ve denetlemeler Hazine Müsteşarlığının yetki ve sorumluluğundadır. Sermaye piyasası araçları, kurumları ile ilgili düzenlemelerden sorumlu kurum ise Sermaye Piyasası Kurulu'dur.

Bankacılık sistemi, fon aktarımı ve finansal hizmetler olmak üzere çok önemli iki işleve sahiptir. Sistem güven üzerine kurulmuş olup, sistemdeki bir aksama ve güven bunalımı ekonomiye kaynak akışını kesintiye uğratabilmekte ya da paranın maliyetini çok yükselterek üretim ve yatırım kararlarını olumsuz etkileyebilmektedir. Bunun yanı sıra sistemde bankaların zor duruma düşmesi, milyonlarca küçük tasarruf sahibinin birikimlerini tehlikeye sokabilmektedir.

Bu nedenle bankacılık sisteminde herhangi bir olumsuzluk, banka sahiplerinin dışında tüm ekonomiyi ve toplumu ilgilendirmektedir. Sistemin sağlıklı işlemesi için başta Bankacılık Kanunu hükümleri çerçevesinde olmak üzere, bankaların banka dışındaki bazı kurumlar tarafından denetlenmesi gerekmektedir. Ülkemizde bankaların dış denetimini yapan belli başlı kurumlar Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK), Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF), T.C.Merkez Bankası (TCMB) ve Bağımsız Dış Denetim Kuruluşlarıdır.

1.3.1. Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurulu (BDDK)

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 43. maddesine göre Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu; bankaların varlıkları, alacakları, öz kaynakları, borç, yükümlülük ve taahhütleri, gelir ve giderleri arasındaki ilgi ve dengelerin ve malî bünyeyi etkileyen diğer tüm unsurların ve maruz kalınan risklerin tespiti, tahlili, izlenmesi, ölçülmesi ve değerlendirilmesi amacıyla sınırlamalar ve standart oranlar da belirlemek suretiyle gerekli düzenlemeleri yapmaya ve bunlar hakkında her türlü tedbiri almaya yetkilidir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, mali piyasalarda güven ve istikrarı sağlamak, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını temin etmek amacıyla kurulmuştur.

Mali bünyesi zayıflamış bankalara devlet adına el konulması gerektiğinde BDDK gerekli kararı almakta ve bankanın yönetimi devralınarak TMSF'ye

devredilmektedir. Bankaların kurulması, şube açması, satılması, tasfiyesi v.s. BDDK'nın görev ve yetkileri arasındadır.

BDDK, 23 Haziran 1999 tarihinde, kamu tüzel kişiliğine haiz, idari ve mali özerkliğe sahip olarak kurulmuş olup, 31.08.2000 tarihinde faaliyete geçmiştir.³⁹ BDDK yetkisini Bankalar Kanunundan alır ve bu kanunun uygulanmasından sorumludur. Bu nedenle bankaların en önemli dış denetçisi BDDK'dır. Bankalar ve iştiraklerinde yerinde yapılan her türlü denetim BDDK başkanına bağlı olarak faaliyet gösteren Bankalar Yeminli Murakıpları ve yardımcıları tarafından yapılır.

BDDK ve Bankalar Yeminli Murakıpları Bankalar Kanununun 95.maddesinde ele alınmıştır;⁴⁰

1- Bankalar kanunu ile diğer kanunların bankalarla ilgili hükümlerinin uygulanmasının ve her türlü bankacılık işlemlerinin denetimi, bankaların varlıkları, alacakları, özkaynakları, borçları, kar ve zarar hesapları arasındaki ilgi ve dengelerin ve mali bünyeyi etkileyen diğer tüm unsurların tespit ve tahlili BDDK adına bankalar yeminli murakıpları ve yardımcıları tarafından yapılır.

2- Bankalar yeminli murakıpları ve yardımcıları, bu kanunda yazılı görevleriyle kayıtlı olmak üzere vergi inceleme yetkisine sahiptirler ve 20.02.1930 tarihli 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun hükümlerine aykırı hareket eden banka ve ilgililer hakkında, adı geçen kanunun ek 1. maddesindeki yetkilere sahip oldukları gibi tüm bankaların kuruluş kanunu hükümleri ile diğer kanunların bankalarla ilgili hükümlerinin uygulanmasını denetlemeye yetkilidirler.

3- Bankalar yeminli murakıpları ve yardımcıları, bankalar ve bankaların iştirak ve kuruluşları ile diğer gerçek ve tüzel kişilerden bu kanun hükümleri ile ilgili görecekları bütün bilgileri istemeye, bunların tüm defter, kayıt ve belgelerini incelemeye yetkili olup, bilgi istenenler de istenilen bilgileri vermekle defter, kayıt ve belgeleri incelemeye hazır bulundurmakla yükümlüdürler.

³⁹ 5411 Sayılı Bankalar Kanunu, mad.95.

⁴⁰ A.g.k.

4- Kamu kurum ve kuruluşları, merkez bankası ve benzeri kuruluşlar ile risk merkezi görevleriyle ilgili olarak istenecek her türlü bilgiyi gizli de olsa bankalar yeminli murakıpları ve yardımcılarına verirler.

5- Bankalar yeminli murakıp yardımcılarını konuları ile ilgili dallarda yükseköğrenim yapmış adaylar arasından sınavla seçilerek alınırlar. En az üç yıl bankalar yeminli murakıp yardımcılığı yaptıktan sonra yeterlilik sınavında başarı gösterenler, en az 5 üyenin olumlu oyu ile alınmış kurul kararıyla bankalar yeminli murakıpları olarak atanırlar.

6- Bankalar yeminli murakıpları kurulu başkanı, kurum başkan yardımcısı statüsünde olup bankalar yeminli murakıpları sıfat ve yetkisini taşır.

7- Bankalar yeminli murakıpları ve yardımcılarını Ankara'da Asliye Ticaret Mahkemesinde yemin etmedikçe denetim yapamazlar.

8- Bankalar yeminli murakıplarının çalışma esas ve usulleri bir yönetmelikle düzenlenir.

1.3.2. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)

TMSF 5411 sayılı Bankalar Kanunu'nun ise 111. maddesinde düzenlenmiştir. 5411 sayılı Bankalar Kanunu'nda "Bu Kanun ve ilgili diğer mevzuat ile verilen yetkiler çerçevesinde tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması amacıyla, mevduatın ve katılım fonlarının sigorta edilmesi, Fon bankalarının yönetilmesi, malî bünyelerinin güçlendirilmesi, yeniden yapılandırılması, devri, birleştirilmesi, satışı, tasfiyesi, Fon alacaklarının takip ve tahsili işlemlerinin yürütülmesi ve sonuçlandırılması, Fon varlık ve kaynaklarının idare edilmesi ve Kanunla verilen diğer görevlerin ifası için kamu tüzel kişiliğini haiz, idarî ve malî özerkliğe sahip Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulmuştur. TMSF, görev ve yetkilerini etkin şekilde yerine getirmek amacıyla, yeterli sayı ve nitelikte personeli istihdam eder. TMSF'nin malları Devlet malı hükmündedir. Fonun mal, hak ve alacakları haczedilemez ve rehnedilemez.⁴¹ Aynı kanunun 16. maddesinde ise "Bir bankanın bankacılık işlemleri

⁴¹ 5411 Sayılı Bankalar Kanunu, mad.111.

yapma ve mevduat kabul etme izninin kaldırılması halinde yönetim ve denetimi TMSF'ye intikal eder.” şeklinde düzenleme yapılmıştır.⁴²

Kurulduğu 1983 yılından itibaren Merkez Bankası bünyesinde faaliyet gösteren Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF), 31 Ağustos 2000 tarihinde BDDK bünyesine aktarılmıştır.

Mevduat sigortası uygulaması günümüzde mevduatın korunması konusunda oluşturulan kurumların en gelişmişidir ve mevduatın riskini belli oranda garanti edilmesinden doğan mali külfetin bankacılık sistemi tarafından karşılanması ilkesine dayalı olarak icra edilmektedir. Ancak bankacılık sisteminin katkıları ile oluşturulan sigorta fonlarının sistematik boyuttaki banka krizlerinin yarattığı tahribatı karşılaması beklenmemelidir. Bu çerçevede ülke ekonomisi için hayati öneme sahip bankacılık sisteminin istikrarının temini maksadıyla Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu (TMSF) oluşturulmuştur.

Banka kaynakları içinde mevduatın ve toplam kaynaklar içinde de tasarruf mevduatının sahip olduğu ağırlık nedeniyle tasarruf mevduatının bankacılık sistemi içerisinde kalması büyük önem taşımaktadır. Mevduatın sigortalanması, birikim sahiplerinin bankacılık sistemine güvenlerini sağlayarak ve arttırarak tasarrufların işlem dışında kalmasını ya da sistem dışına çıkmasını önlemek gibi bir işlevi yerine getirir. Tasarrufların mevduat güvencesi altında olması birikim sahiplerinin fon arzını arttırmak yoluyla makro ekonomik dengeler üzerinde de olumlu etkiler yaratmıştır. Ayrıca mevduat sigortası uygulaması bankacılık sistemini tasarruf sahiplerinin fonlarını herhangi bir bankadan toplu halde ve ani olarak çekmeleri durumunda ortaya çıkacak bunalımlardan korunarak olası sistematik krizlerin önlenmesini de sağlar.

Bankalar üzerinde artan denetim ve gözetime karşın sistem içinde bazı bankaların yükümlülüklerini karşılayamaz duruma düşmelerini tamamen engellemek mümkün olamamaktadır. Bu nedenle böyle bir riskin gerçekleşmesi halinde zararın karşılanmasını sağlayıcı bir düzenleme olarak mevduat sigortası uygulaması gündeme gelmiştir. Bankaların en önemli kaynak kalemlerinden biri olan tasarruf mevduatlarının

⁴² Yurtsever, Gündoğan, Türk Bankacılığında İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemlerine İlişkin Yeni Yaklaşımlar, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2002, s.91.

devamlılığı ve mevduat sahibinin yatırımını güvende hissetmesi, bankacılık sektörünün ve genel olarak ekonomik sistemin sağlıklı olarak işleyebilmesi için önemlidir. Bu nedenle bankalar üzerinde bulunan yoğun denetime karşılık ortaya çıkabilecek sorunlara ve mevduat sahiplerinin kayıplarını telafi etmek ve sektörde güvensizlik havasının yaşanmaması için mevduat sigortası sistemi kurulmuştur. Fonun Yönetim Kurulu Başkanı, BDDK Başkanıdır. TMSF, BDDK tarafından idare ve temsil edilmektedir.

1.3.3. T.C. Merkez Bankası (TCMB)

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)'ın bankacılık konusundaki denetim yetkisi 1211 sayılı T.C. Merkez Bankası Kanunu'nun 4.maddesi ile belirlenmiştir. Buna göre, TCMB, ancak mevzuatın kendisine verdiği görev ve yetkiler kapsamına giren konulara ilişkin yapmış olduğu her türlü düzenlemelere bankaların uygun hareket edip etmediklerini yerinde denetleme yetkisine sahiptir.⁴³

Merkez bankası, para basımı yetkisine sahip olan, emisyon ve kredi hacmini kontrol eden, bankalara kredi veren son mercii olduğundan bankaların bankası olarak nitelendirilen bir kurumdur. Merkez bankalarının para politikalarını belirlemede ve uygulamada bağımsız olmaları gerekir. TCMB, bankalarca TCMB'na devredilecek döviz ve altın mevcutlarının oranı ile bu işlem ve bankaların nezdlerinde bulundurabilecekleri döviz ve altın mevcutlarının tespiti, döviz pozisyonunun yönetimi, ihracat ve ithalat işlemlerine ilişkin esasların belirleme yetkisine ve dolayısıyla, söz konusu yetkiler kapsamına giren işlemleri yerinde denetleme, her türlü bilgi ve belgeyi isteme yetkisine sahiptir.

Türkiye'de Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) 1715 sayılı yasa ile 15 Haziran 1930 yılında kurulmuştur. T.C. Merkez Bankası'nın görevleri aşağıdaki gibidir.⁴⁴

- a) Açık piyasa işlemleri yapmak,
- b) Hükümetle birlikte Türk Lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak

⁴³ Delikanlı, İhsan Uğur, "Bankaların Denetimi ve Gözetimi", Active Dergisi, Haziran-Temmuz 1998, s.5.

⁴⁴ <http://www.tcmb.gov.tr/>, (10.02.2009)

- c) Bankaların ve Bankaca uygun görülecek diğer mali kurumların yükümlülüklerini esas alarak zorunlu karşılıklar ve umumi disponibilite ile ilgili usul ve esasları belirlemek,
- d) Reeskont ve avans işlemleri yapmak,
- e) Ülke altın ve döviz rezervlerini yönetmek,
- f) Türk Lirasının hacim ve tedavülünü düzenlemek,
- g) Mali piyasaları izlemek,
- h) Bankalardaki mevduatın vade ve türleri ile özel finans kurumlarındaki katılma hesaplarının vadelerini belirlemektir.

T.C. Merkez Bankasının temel yetkileri;

- a) Türkiye’de banknot ihraç hakkı Merkez Bankasına aittir.
- b) Banka, Hükümetle birlikte enflasyon hedefini tespit eder, buna uyumlu olarak para politikasını belirler. Banka, para politikasının uygulanmasında tek yetkili ve sorumludur.
- c) Banka, olağanüstü hallerde ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun kaynaklarının ihtiyacı karşılamaması durumunda, belirleyeceği usul ve esaslara göre bu Fona avans vermeye yetkilidir.
- d) Banka, nihai kredi mercii olarak bankalara kredi verme işlerini yürütür.
- e) Banka, bankaların ödünç para verme işlemlerinde ve mevduat kabulünde uygulayacakları faiz oranlarını, belirleyeceği usul ve esaslara göre bankalardan istemeye yetkilidir.
- f) Banka, mali piyasaları izlemek amacıyla bankalar ve diğer mali kurumlardan ve bunları düzenlemek ve denetlemekle görevli kurum ve kuruluşlardan gerekli bilgileri istemeye ve istatistikî bilgi toplamaya yetkilidir.

Merkez Bankası, kendisine verilen yetki ve görevlerle ilgili olarak düzenlemeler yapmaya ve bunları uygulamaya, bu düzenlemelere tabi kurum ve kuruluşlar nezdinde bunlara uygun hareket edilip edilmediğini ve kendisine gönderilen bilgilerin doğru olup olmadığını denetlemeye görevli ve yetkilidir. TCMB, para politikası araçlarının kullanımı sırasında işlem yaptığı banka, kişi veya kurumun iflası halinde, alacaklı olduğu miktar ve faizi için iflas masasına imtiyazlı alacaklı sıfatıyla iştirak eder.⁴⁵

⁴⁵ <http://www.tcmb.gov.tr/>, (10.02.2009)

1.3.4. Bağımsız Denetim Kuruluşları

Bankalarda bağımsız denetim kuruluşlarının çalışmalarına ilişkin esaslar, Türkiye Serbest Muhasebeci Malî Müşavirler ve Yeminli Malî Müşavirler Odaları Birliği, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, Merkez Bankası ve kuruluş birliklerinin görüşü alınarak BDDK tarafından düzenlenir. Bağımsız denetim kuruluşları denetim esnasında, bankanın varlığını tehlikeye sokabilecek veya yöneticilerin Kanun veya esas sözleşmeyi ihlâl etmiş olduklarını gösteren hususları tespit ederse, durumu BDDK'ya bildirir.⁴⁶

1211 sayılı TCMB Kanunu'nun 43. maddesi uyarınca, bankalar tarafından TCMB'na verilecek denetim raporları ile yayınlanacak bilanço ve kar-zarar cetvellerinin bağımsız denetim kuruluşlarınca onaylanması gerekir. Hazine Müsteşarlığı'nca belirlenen esaslar çerçevesinde yerinde denetim yapmaya yetkili bağımsız denetim kuruluşları tarafından hazırlanacak raporlar, bankaların mali tablolarının genel kabul görmüş muhasebe standartları yönünden denetimine ve iç-dış finans çevrelerinde güvenilirliklerini sağlama amacına yöneliktir. Bu nedenle bankalar yeminli murakıpları ve yardımcılarının yaptıkları incelemeler sonucunda düzenlenen raporlardan farklı bir niteliğe sahiptir.⁴⁷

Serbest piyasa ekonomisine geçilen 24 Ocak 1980 tarihinden itibaren Türkiye'de kaynak dağılımı bankacılık sektörü aracılığıyla gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu düzenlemelerden sonra bankacılık çok daha fazla önem kazanmıştır. Bu önem finans sektörüne yansımış ve 1980'li yılların başında bankerler, yasal boşluklardan yararlanarak kaynak dağılımı faaliyetlerinde rol üstlenmiştir. Yasal boşluğa denetimsizlik eklenince 1982 yılında yaşanan bankerlik krizi sırasında 4 banka kapanmıştır. Bu gelişme bankacılık mevzuatının değiştirilmesini gerektirmiştir. 1985 yılından itibaren bankaların bağımsız denetim kuruluşları tarafından denetlenmesi gündeme gelmiş ve bankalara 'Bağımsız Dış Denetim' zorunluluğu getirilmiştir.⁴⁸

⁴⁶ 5411 Sayılı Bankalar Kanunu, mad.33.

⁴⁷ Delikanlı, a.g.k., s.6.

⁴⁸ Türker, Masum, "Bankalar Mevzuatındaki Son Değişiklikler ile Bağımsız Denetim Esasları ve Uygulamaları", TÜRMOB Paneli Bildirisi, Ankara, 02 Nisan 2002

2001 yılında yaşanan krizde 19 banka, öz kaynaklarının erozyona uğraması dolayısıyla Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna alınmış ve bu durum bankacılık sektöründe şeffaflığın sağlanamadığını ortaya koymuştur. Bankaların sermayelerinin güçlendirilmesi amacıyla yapılan yasal değişikliğe uygun olarak; 01 Şubat 2002 tarihinde BDDK, bankacılık sektörünü güçlendirmek ve bankalardan beklenen şeffaflığın sağlanması amacıyla yönelik düzenleme yapmıştır. Buna göre bağımsız denetim yeniden düzenlenmiş ayrıca mevcut bankaların makyajlarından arındırılarak 2001 yılı sonu itibariyle bağımsız denetiminin belirlenen yeni kurallara göre tamamlanması ve başka bir bağımsız denetim şirketi tarafından da ikinci bir denetime tabi tutulması şeklinde bir yapı oluşturulmuştur. Bankalarda bağımsız denetim, BDDK tarafından yetkilendirilmiş bağımsız dış denetim şirketleri tarafından yapılır.⁴⁹

1.3.5. Türkiye Bankalar Birliği (TBB)

Türkiye Bankalar Birliği 1958 yılında Bankalar Kanunu'nun 57. Maddesi hükümlerine göre kurulmuştur. Türkiye'de faaliyette bulunan tüm bankaları temsil eden tüzel bir kişiliğe sahiptir. TBB'nin amacı, Serbest piyasa ekonomisi ve tam rekabet ilkeleri çerçevesinde, bankacılık düzenleme ilke ve kuralları doğrultusunda bankaların hak ve menfaatlerini savunmak, bankacılık sisteminin büyümesi, sağlıklı olarak çalışması ve bankacılık mesleğinin gelişmesi, rekabet gücünün artırılması amacıyla çalışmalar yapmak, rekabetçi bir ortamın yaratılması ve haksız rekabetin önlenmesi için gerekli kararları almak/alınmasını sağlamak, uygulamak ve uygulanmasını talep etmektir. Türkiye'de çalışan bütün bankalar Birliğe üye olmak ve Birliğin yetkili organlarının alacağı kararları uygulamak zorundadırlar.

TBB, üye banka mensuplarının uyacakları meslek ilkeleri ve standartlarını BDDK'nın uygun görüşünü alarak belirler. BDDK'ca alınması istenilen tedbirlerin uygulanması takip eder, üyeleri arasında haksız rekabeti önlemek ve rekabetçi ortamın korunması amacıyla gerekli tedbirleri alır. Türk bankacılık sisteminin ve mesleğinin geliştirilmesine yönelik politikalar oluşturur, kararlar alır, BDDK'nın uygun görüşünü almak suretiyle bankacılık etik ilkelerini belirler, yurt içinde ve yurt dışında Türk

⁴⁹ Güredin, Ersin, Denetim, Beta Basım Yayım, İstanbul, Eylül 1999, s.26-27.

Bankacılığını temsil eder, tanıtır ve bu konuda kamuoyunu aydınlatmak için çalışmalarında bulunur.

Ekonomi, mali sektör ve bankacılık sistemindeki yurt içi ve yurt dışı gelişmeleri izleyerek toplayacağı bilgileri üyelerine ve ilgililere ulaştırır, üyeler ile bireysel müşterileri arasındaki ihtilafların değerlendirilmesi ve çözüme kavuşturulmasını temin etmek üzere Birlikçe hazırlanan ve Kurulca onaylanan usûl ve esaslar dahilinde hakem heyeti oluşturur. Gizlilik niteliği taşımayan banka istatistiklerini toplar ve kamuoyuna duyurur, ilgili mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla, bankaların, müşterilere sundukları hizmetler karşılığında tahsil edecekleri komisyon, ücret ve masrafların, açtıkları krediler ve bunlarla ilgili diğer işlemler için uygulayacakları kredi faiz oranları, komisyon ve ücretler ile mudilerine ödeyecekleri mevduat faizlerinin azami oran ve sınırlarının tespitine ilişkin olarak üye bankalara yönelik tavsiye kararları alır, üyelerin ilan ve reklamlarında uyacakları esas ve şartları tür, şekil, nitelik ve miktarları itibarıyla Kurumun uygun görüşünü alarak tespit eder. Birliğin aldığı karar ve tedbirlerin uygulanmasını takip eder, bunlara zamanında ve tam olarak uymayan üyeler hakkında idari para cezası kararı verir.⁵⁰

1.4. Ç DENET M ORGAN ZASYONLARI

İç denetimin ülkemiz ve dünyadaki gelişimini incelediğimizde, finansal piyasalardaki gelişmeler yönünde bir seyir izlediği açıkça görülmektedir. Dünyadaki finansal piyasaların gelişmesi hemen ardında güven sorununu yaratmıştır. Akabinde denetim olgusuna duyulan ihtiyaç gün geçtikçe artmış ve sonucunda banka içi regülator görevini üstlenen sürekli denetim anlayışı yerleşmiştir. Dünyadaki ve ülkemizdeki bankaların büyümesi, iç denetim birimlerinin öneminin anlaşılmasına ve gerekli organizasyonların kurulmasına sebep olmuştur.

Aşağıda iç denetim alanında önemli sayılabilecek kilometre taşları sıralanmıştır.⁵¹

- 1941 - IIA Kuruluşu
- 1974 - CIA Sınavı

⁵⁰ [http://www.tbb.org.tr/\(10.05.2009\)](http://www.tbb.org.tr/(10.05.2009))

⁵¹ Deloitte, İç Denetim Üzerine Kariyer Fırsatları Geleceğin Yönetiminde Başarı Faktörleri, Mayıs 2006, <http://www.sbe.yildiz.edu.tr/Yeni%20Trend.pdf> (02.11.2007), s.39.

- 1978 - Uluslararası İç Denetim Standartları
- 1982 - ECIIA Kuruluşu
- 1995 - Türkiye İç Denetim Enstitüsü Kuruluşu
- 1997 - İlk Ulusal Mesleki Kongre
- 1998 - Uluslararası İç Denetim Standartlarının Türkçe Yayınlanması
- 2000 - Sertifika Sınavlarının Türkiye’de Yapılmaya Başlanması
- 2001 - Bankacılıkta İç Denetim ve Risk Yönetimi Yönetmeliği
- 2002 - Yeni Uluslararası İç Denetim Standartları
- 2002 - Sarbanes-Oxley Act
- 2002 - SPK’ nın Denetim Komitesi Uygulamasını Başlatması
- 2003 - Denetim Komitesi Üyelerinin Atanmaya Başlanması
- 2003 - SPK’ nın Kurumsal Yönetim İlkelerini Yayınlanması
- 2004 - Kurumsal Yönetim Uyum Raporlarının Yayınlanmaya Başlanması
- 2004 - Kamuda İç Denetim İle İlgili Yasal Düzenlemelerin Yapılması
- 2005 - ECIIA- Konum Raporu / Avrupa’da İç Denetim
- 2005 - Sertifika Sınavının Türkçe Yapılmaya Başlanması
- 2005 - Yeni Bankacılık Kanunu
- 2006 - Türk Ticaret Kanunu Yenilenme Çalışmaları
- 2006 - İç Sistemler Hakkında Yeni Yönetmeliğin Yayınlanması
- 2006 - Bankalarda Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Bilgi Sistemleri Denetimi Hakkında Yönetmeliğin Yayınlanması
- 2008 - Uluslararası İç Denetim Standartlarının (Kırmızı Kitap) Türkiye İç Denetim Enstitüsü Tarafından Yenilenerek Yayınlanması

1.4.1. İç Denetçiler Enstitüsü (IIA)

İç denetim alanında kurulan ilk organizasyon Thurston, Milne ve Brink adlı üç Amerikalı iç denetçinin 25 iç denetçi arkadaşını daha ikna ederek 17 kasım 1941 tarihinde New York’ta kurdukları İç Denetçiler Enstitüsü’dür.⁵²

Dünya çapında 120 ülkede 70.000 civarında üyesi bulunan Enstitü’nün aktiviteleri arasında; mesleki gelişim için konferanslar ve seminerler düzenlemek,

⁵² IIA History and Early Milestones-<http://www.theiia.org/ecm/iiapro.cfm> (01.04.2008)

eğitim programları hazırlamak, yapılan sınavlar sonrasında başarılı olan iç denetçileri CIA (Uluslararası İç Denetçi Sertifikası) sertifikasıyla ödüllendirmek, iç denetim departmanlarının kalite güvence değerlendirmelerini sağlamak bulunmaktadır. Ayrıca eğitim, araştırma ve teknolojik rehberlik alanında lider olan Enstitü, denetimle ilgili diğer konularda da dünya çapında kaynak oluşturmaktadır.⁵³

1.4.2. Avrupa ç Denetim Enstitüleri Konfederasyonu (ECIIA)

Avrupa ülkeleri İç Denetim enstitülerinin oluşturduğu konfederasyonda 28 üye devlet bulunmaktadır. Merkezi Belçika'da bulunan ECIIA Avrupa Birliği'nin tüm ülkelerini, Doğu Avrupa, İskandinav ve Akdeniz ülkelerini kapsar. Bireysel üyeliğin kabul edilmediği konfederasyonda ancak mesleki birlik ve enstitüleri üye olabilir. Profesyonel iç denetimi desteklemeyi ve geliştirmeyi amaçlayan konfederasyon iç denetim, risk yönetimi, kurumsal yönetim konularında çeşitli araştırmalar yapmakta, Avrupa Birliği'nin çeşitli kuruluşlarına denetim fonksiyonunun geliştirilmesinde destek olmaktadır. Ayrıca iç denetimde IIA standartlarının uygulanmasını teşvik eden Konfederasyon tüm denetçilere IIA etik ilkeleri doğrultusunda çalışmalarını salık vermektedir.⁵⁴

1.4.3. Türkiye ç Denetçiler Enstitüsü (T DE)

TİDE 19 Eylül 1995 yılında 47 kurucu üyenin gayretiyle, Türkiye'de uluslararası standartlarda meslekî gelişim ve paylaşım platformu oluşturmak, iç denetimin geliştirilmesini ve yaygınlaştırılmasını sağlamak, iç denetim mesleği ile ilgili değişimi ve geleceği yönetmek için meslektaşlarının ulusal ve uluslararası düzeyde meslekî örgütlenmesini sağlamak amacıyla kurulmuştur.⁵⁵

Enstitü'nün çeşitli sektörlerden ülkenin belli başlı 300 kuruluşunda görev yapan 750 civarında üyesi bulunmaktadır. Düzenlediği mesleki toplantılar, kongreler, seminerler, sempozyumlar, eğitimler ve uluslararası meslek standartlarının dilimize

⁵³ Çetin, Özbek, "CIA Sınavı", İç Denetim Dergisi, Sayı:1, 2001, s.40.

⁵⁴ A.g.k., s.41.

⁵⁵ <http://tide.org.tr/>, (31.03.2009)

çevrilmesi gibi etkinlikleri ile Enstitü meslek bilinci ve etiğinin oluşturulmasında önemli katkılar sağlamaktadır.

TİDE 1996 yılında, Orlanda'da yapılan genel kurulda IIA(Uluslararası İç Denetim Enstitüsü)'ya, Prag'da yapılan genel kurulda da ECIIA(Avrupa İç Denetim Konfederasyonu)'ya kabul edilmiştir. Aynı zamanda ECIIA'nin yönetim kurulu üyesidir.⁵⁶ TİDE'nin stratejik hedefleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir.⁵⁷

1. Tüm üyelerine uluslararası standartlarda yetkinlikler kazandırılmasını sağlamak,
2. Mesleki gelişimi ve tanıtımı sağlamak için iletişim, eğitim ve paylaşım platformu oluşturmak; ürün ve hizmet çeşitliliği ve sürekliliğini sağlamak,
3. Mesleğin etkin bir şekilde uygulanması ve yaygınlaştırılmasında öncü olmak, savunuculuğunu üstlenmek,
4. Ulusal mesleki otorite olarak değer yaratmaya devam etmek,

İç denetim mesleğinde tüm iç denetçiler açısından önem taşıyan bir husus da sertifikasyondur. Uluslararası İç Denetim Enstitüsü (IIA), CIA (Certified Internal Auditor), CFSA (Certified Financial Services Auditor), CCSA (Certification in Control Self- Assessment) ve CGAP (Certified Government Auditing Professional) olmak üzere toplam dört sertifika vermektedir. Bu dört sertifika da uluslararası geçerli "unvan sertifikaları" olup, eğitim, tecrübe, karakter, sınavda başarı gibi şartlar yerine getirildikten sonra ispatlanan yetkinliğin, unvan olarak ismin yanında taşıma yetkisini vermektedir.

⁵⁶ A.g.k.

⁵⁷ A.g.k.

K NC BÖLÜM

BASEL DÜZENLEMELER VE ULUSLARARASI Ç DENET M STANDARTLARININ TÜRK BANKACILIK S STEM NE ETK LER

Özellikle 1970’li yıllardan sonra ortaya çıkan finansal krizler birçok ülkeyi ve uluslararası finansal piyasaları etkilemiştir. Krizle karşılaşan ülkelerin bankacılık düzenlemeleri tekil düzeyde kalmamış, bu konuda birçok ülke ile ortak çalışmalar yapılmış ve uluslararası faaliyet gösteren birçok kurum ortaya çıkmıştır. Finansal sistemin bir unsuru olan bankacılık sistemi için Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi oluşturulmuştur.

2.1. BASEL DÜZENLEMELER VE TÜRK YE’DEK DURUM

Basel komitesi, İsviçre’nin Basel kentinde Uluslararası Ödemeler Bankası’ndan (BISBank For International Settlements) 10 gelişmiş ülkenin⁵⁸ merkez bankası başkanlarının 1974 yılında oluşturdukları ve çalışmalarına halen devam eden bir komitedir.⁵⁹

Basel Komitesi tarafından 1988’de yayınlanan Basel-I ile bankaların uymaları gereken çalışma standartları belirlenmiş ve bankaların krizlere karşı dayanıklılığını artırmak üzere, banka sermayelerinin, riskli aktiflere oranının yüzde 8’den az olamayacağını ifade eden sermaye yeterlilik rasyosu getirilmiştir. Risk ağırlıklarının saptanmasında OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) ülkelerine ayrıcalık tanıyan Basel I, başlangıçta bankaların sadece kredi riskleri için sermaye gereksimini tanımlamıştır. 1996 yılında yapılan değişiklik ve 1998’de yürürlüğe giren şekliyle Basel I, kredi riskinin yanı sıra piyasa riski içinde yasal sermaye bulundurmaya gerektirecek

⁵⁸ Bu ülkeler Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç ve İsviçre’dir.

⁵⁹ Beşinci, Murat, “Türk Bankacılık Sektörünün Basel II’ye Uyum Süreci”, Activefinans Dergisi, 06.06.2005, s.1.

şekilde yeniden düzenlenmiştir. Ancak, kredi risk hesaplaması konusundaki bir takım eksiklikleri nedeniyle Basel I'in zaman içinde etkinliği azalmıştır.⁶⁰

Mali piyasaların daha da gelişmesi ve işlemlerin karmaşıklaşması sonucu, Basel-I'in yetersiz kaldığı görülmüş, sermaye yeterliliği uzlaşısının (Basel I'in) eksikliklerini gidermek ve bankaların risk ölçümlerinin daha sağlıklı olmasını sağlamak amacıyla Basel Komitesi tarafından 1999 yılında yeni sermaye standardı belirlenmesini sağlamak amacıyla Basel-II oluşturulmuştur.

2.1.1. Basel I

Basel Komitesi, ulusal sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini birbirleriyle uyumlu hale getirmek ve bu konuda asgari bir standart oluşturmak amacıyla Basel-I olarak adlandırılan Sermaye Yeterliliği Uzlaşısını 1988 yılında yayımlamıştır. Basel Komitesi tarafından uluslararası platforma duyurulan sermaye yeterliliği düzenlemesi, pek çok ülkede farklı normlarla uygulanan sistemleri tekdüze hale getirmiş ve söz konusu düzenlemeye 1996 yılında piyasa riski hesaplaması dahil edilmiştir. Basel-I düzenlemesi olarak adlandırılan bu düzenleme, başta G-10 ülkeleri olmak üzere birçok ülkenin denetim otoritesince kabul görmüş olup, şu an itibariyle 100'den fazla ülkede uygulanmaktadır.⁶¹

Basel-I, uluslararası bankacılık sisteminin sağlamlığının ve istikrarının güçlendirilmesine ve uluslararası aktif bankaların arasındaki rekabetin geliştirilmesine yardımcı olmuştur. Ancak bankaların risk düzeylerini tam olarak yansıtmaması, operasyonel risk gibi bazı riskleri içermemesi ve OECD ülkesi kriterinin yol açtığı rekabet eşitsizliği nedeniyle bankalarda yeterli sermaye ve risk yönetimine sahip olunması, bankacılık sisteminin güvenilirliğinin ve sağlamlığının temin edilmesi konularında yetersiz kalmış ve yeni bir düzenleme ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Basel-I, sermaye yeterliliği konusunda uluslararası bankalar için minimum yüzde 8 oranını getirmiştir. Ancak ulusal otoriteler, kendi bankacılık sistemlerine özgü olan risk yapısını gözeterek, daha yüksek sermaye yeterliliği oranı saptayabilir. Basel-I'in 1988 yılında yayınlanmış çerçevesine göre hesaplanmış bir sermaye yeterlilik oranı,

⁶⁰ A.g.k., s.2.

⁶¹ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, CRD/Basel -2 Ülke Uygulamaları Çalışma Tebliği, Sayı: 1, Ocak 2008, s. 10.

bankanın sağlıklı olup olmadığı konusunda dikkate alınacak göstergelerden sadece biridir. Gözetim otoritelerinin bankanın aktiflerinin kalitesi ve kredileri için ayırdığı karşılıklar gibi sermaye dışındaki diğer bileşenleri de incelemesi gerekir.

2.1.2. Basel II

Basel-II, bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin olarak Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından yayımlanan ve yakın tarihte birçok ülkede yürürlüğe girmesi beklenen standartlar bütünüdür. Bankalarda etkin risk yönetimini ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak ve bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturmak ve finansal istikrara katkıda bulunmak için oluşturulmuştur. Sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, maruz kalınan risklerin nasıl yönetileceği, sermaye yeterliliğinin nasıl değerlendirileceği ve nasıl kamuya açıklanacağına ilişkin hükümler mevcuttur.

Basel-II içerisinde risk ölçümüne ilişkin olarak basit aritmetiğe dayalı standart yöntemler ile kredi, piyasa ve operasyonel riske ilişkin istatistiksel/matematiksel risk ölçüm yöntemlerini içeren yöntemler bulunmaktadır. Basel-II süreci aslında risk yönetimine ilişkin son yıllarda gözlemlenen gelişmelerin bir devamı niteliğindedir ve gelişmiş ülkelerde sektör standardı olarak yürütülen uygulamalar Basel-II ile birlikte mevzuat şekline dönüşmüştür.⁶²

Sadece kredi risklerini dikkate alan Basel-I'in yayımlanmasının ardından, bankaların finansal yapılarında piyasa risklerinin de oldukça önemli bir rol üstlendiği hususunun daha iyi anlaşılması ve sektörde ortaya çıkan gelişmeler paralelinde, Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından piyasa risklerinin sermaye yeterliliğine dahil edilmesini içeren bir doküman üç yıllık bir çalışma neticesinde son hali verilerek 1996 yılında yayımlanmıştır.⁶³

Ülkemizde de ilk olarak Şubat 2001 tarihinde yürürlüğe giren Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik ile piyasa riskleri de ilk olarak sermaye yeterliliği ölçümlerine dahil edilmiştir. Basel

⁶² <http://www.bddk.org.tr>, (15.03.2009)

⁶³ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, "10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı", BDDK-Araştırma Dairesi, Ocak 2005, s.2.

Komitesi, finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeleri ve Basel-I'in sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksikliklerini dikkate alarak Haziran 1999'da Basel-II'ye ilişkin ilk ön hazırlık metnini yayımlamıştır. Ardından 2001 yılı başında ikinci ön hazırlık metnini, Nisan 2003'te ise üçüncü ön hazırlık metnini yayımlanmıştır. Söz konusu ön hazırlık metinleri, gerek ülke denetim otoritelerinden gerekse bankalar ve diğer ilgili taraflardan alınan yorumlar çerçevesinde revize edilerek yenilenmiş ve Basel-II'ye ilişkin nihai metin Haziran 2004'te yayımlanmıştır.⁶⁴

Basel-II ile ulaşılmak istenen amacı şöyle özetleyebiliriz; Ulusal veya uluslararası anlamda dünya üzerinde meydana gelen tüm sermaye hareketlerinin belirli kurallar çerçevesinde gerçekleşmesini ve söz konusu sermaye hareketlerinin oluşumunun olabildiğince biliniyor ve şeffaf olmasını sağlamak.

2.1.3. Basel-I ve Basel-II Arasındaki Farklılıklar

Basel I ve Basel II arasındaki farklılıklar aşağıdaki şekilde sıralanabilir.⁶⁵

1- Basel-I'de yer alan, kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanan "külüp kuralı" Basel-II ile birlikte kaldırılmıştır.

2- Basel-II'de kredi riski, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Basel-II'de yer alan bazı yöntemler bağımsız derecelendirme şirketleri (ör. Standard&Poors, Fitch, Moodys, vb) tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanırken, bazı ileri yöntemlerde bankacılık denetim otoritesi iznine tabi olmak üzere bankaların kendi değerlendirmelerine dayanarak verdikleri derecelendirme notları dikkate alınmaktadır.

3- Basel-I'de sadece kredi ve piyasa riskleri için sermaye zorunluluğu bulunmaktadır. Basel-II'de ise bu risklere operasyonel risk sermaye yükümlülüğü de eklenmiştir. Basel-II'de operasyonel risk, yetersiz veya aksayan iç süreçler, insanlar ya da sistemler ya da harici olaylar sonucu ortaya çıkan zarar riski olarak tanımlanmakta (örneğin zimmet, deprem, bilgi işlem arızası sonucu ortaya çıkan zararlar) ve bankalardan bu riskleri için de sermaye bulundurmaları istenmektedir.

⁶⁴ <http://www.bddk.org.tr>, (15.03.2009)

⁶⁵ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, "10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı", BDDK-Araştırma Dairesi, Ocak 2005, s.3.

4- Basel-II içerisinde bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesi istenmekte ve hem sermaye yeterliliği hem de bankanın kendisini değerlendirme sürecinin bankacılık denetim otoritesi tarafından denetlenmesi ve değerlendirilmesi istenmektedir.

5- Basel-II kapsamında sermaye yeterliliğine ilişkin olarak Basel-II'ye özgü detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunluluğu getirilmektedir. Bu husus Basel-I'de yer almamaktadır.

2.1.4. Basel II'nin Türk Bankacılık Sistemine Etkisi

Olumlu ve olumsuz etkileri birlikte değerlendirildiğinde Basel-II ülkemiz açısından daha sağlam ve daha etkin bir bankacılık sistemi için sunulmuş bir fırsattır. Uluslararası düzeyde yapılan çeşitli anket sonuçlarına göre yüzden fazla ülkenin Basel-II'yi uygulamaya hazırlandığı görülmekte ve bu çerçevede Basel-II'nin kısa süre içerisinde yaygın uygulama alanı bulması beklenmektedir. Bu husus dikkate alındığında, Basel-II hükümlerini uygulamamanın, Basel-II ile ortaya çıkması muhtemel olumsuz etkileri ortadan kaldırmayacağı, aksine Basel-II'ye makul bir sürede geçmemenin ilave bir takım maliyetleri olabileceği değerlendirilmektedir. Basel-II ile beklenen başlıca faydalar aşağıda yer almaktadır:⁶⁶

1-Bankalarda risk yönetiminin etkinliğinin artması

2-Bankaların aracılık fonksiyonlarını daha etkin biçimde yerine getirmesi

3-Bankaların sermaye düzeylerinin maruz kaldıkları risklere paralel olması

4-Bankalar tarafından kamuya açıklanacak bilgiler aracılığıyla piyasa disiplininin artması

5-Bankaların müşterileri konumundaki şirketlerin kurumsal yönetim yapılarında iyileşme

Basel-II, teknik seviyesinin yüksek olması sebebiyle insan kaynağına ve bilgi işlem alt yapı unsurlarına önemli düzeyde yatırım yapılmasını da gerektirir. Basel-II ile birlikte ortaya çıkacak etkilerin bir kısmı, ülkemiz bankalarının Basel-II kurallarına tabi tutulup tutulmamasından bağımsız olarak ortaya çıkabilecektir. Örneğin, ülkemiz

⁶⁶ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, "10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı", BDDK-Araştırma Dairesi, Ocak 2005, s.4.

Hazinesine veya bankalarımıza fon sağlayıcısı konumunda olan veya bankalarımız ile işlem yapan yabancı bankaların Basel-II kurallarına tabi olması, Basel-II'nin bir takım sonuçlarının ortaya çıkması için yeterli olur.

Türk bankacılık sektörü şu an itibarıyla tam olarak Basel-II'ye hazır olmamakla birlikte Basel-II'nin uygulanabilmesi yolunda önemli mesafe kaydedilmiştir ve mevcut eksikliklerin giderilmesi ve olası sorunların aşılması yönündeki çalışmalar devam etmektedir. BDDK bu konuda bankalar ve diğer ilgili taraflar ile yakın işbirliği içerisinde çalışmalarını devam ettirmektedir. BDDK, Basel-II'yi uyulması gerekli şekli bir düzenleme ve bir hesaplama aracı olarak değil, bankaların risklerini daha iyi yönetmelerini sağlamaya yönelik bir stratejinin temel yapıtaşı olarak görmektedir.⁶⁷

Basel II düzenlemesinin bankalar üzerindeki temel etkilerine bakıldığında; düzenleme, borçlu-kredi kalitesine verilen önemin artmasına paralel olarak zaman içinde kurallara uygun bir kredi kültürünün yerleşmesini desteklemektedir. Piyasa disiplini, şeffaflık ve rekabetin artması, daha etkin hale gelmesi beklenmektedir. Müşteri ilişkileri ile ürün fiyatlamasında köklü değişiklikler olması muhtemeldir. Ancak, düzenleme uluslararası faaliyet gösteren bankalar ile bu kapsamda yer almayan bankalar üzerinde farklı etkiler yaratabileceği gibi gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerin bankaları üzerindeki etkileri de farklı olacaktır. Örneğin, risk ağırlıkları borçlunun dahil olduğu kategoriye dayanmakta iken, yeni düzenlemedeki standart yaklaşım uygulandığında uluslararası bir derecelendirme kuruluşunun kriterlerine göre belirlenecektir. Ülke notlarının fiili olarak derecelendirme tavanı olarak kullanılması ve bankaların kendi ulusal paraları cinsinden kendi devletinden olan alacakları için yerel para derecelendirme notlarının tanınmaması ülke kredi notunun önemini artırmaktadır. Bu çerçevede, Hazine'nin borçlanma maliyetleri açısından ülke notunun yükselmesi büyük önem taşımaktadır. Türkiye'nin ekonomik ve finansal istikrarın sürdürülmesi yönündeki başarısı ülke notunun yükselmesine ve Basel II'ye uyumu destekleyecektir.⁶⁸

Basel II bankaların sermaye yeterlilik oranını hesaplamak üzere kendi iç risk derecelendirme sistemlerini kullanabilecekleri içsel derecelendirme metodunu

⁶⁷ BDDK, 10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel-II), Ocak 2005, s.12.

⁶⁸ Özince, Ersin, "Implications for Banks in Turkish", Financial Stability and Implications of Basel II, Central Bank of the Republic of Turkey, İstanbul, 2005, s.3.

geliştirmiştir ve belirli bir geçiş aşamasından sonra bankalarca bu metodun uygulanmasını önermektedir. Yeni düzenleme ile kredi ve faaliyet riskleri için öngörülen gelişmiş metodların kullanılmaması durumunda bankaların asgari sermaye ihtiyaçları artacaktır.

Türkiye’de bankalara standart yaklaşım uygulandığında tüm firmalar %100 risk ağırlıklandırılmasına tabi olacak, oysa, dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanan yabancı bankalarca daha düşük risk ağırlığı kullanılacak ve böylece bu bankalar standart yaklaşım kullanan bankalara göre önemli avantaj elde edeceklerdir. Basel II düzenlemesi ile birlikte bankaların davranışını etkileyecek olan yeni risk yönetimi anlayışı kredi müşterilerine de yansıtacaktır.

Standart yaklaşımda kurumsal portföydeki firmaların bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından derecelendirilmesi, perakende portföyde yer alan firmaların ise derecelendirilmeyip sabit bir oranla değerlendirilmesi öngörülmektedir. Daha gelişmiş yaklaşımlara bakıldığında ise; bankaların bunun yerine, özellikle kredileriyle ilgili kendi derecelendirme sistemlerine sahip olmaları gerektiği görülmektedir. Bu kapsamda gelecekte her bankanın kendi derecelendirme sistemini kurması ve kullanması zorunlu hale gelecektir.

Ülkemizde Basel II ile birlikte, kredinin subjektif yöntemlerle “iyi” veya riskli” veya “az riskli” olduğunun belirlenmesi sürecine girilecek, fiyatlamalarda buna göre yapılacaktır. Bu risk odaklı kredi fiyatlaması KOBİ’lerin kullanacakları kredilerin miktarlarını/fiyatlarını olumlu/olumsuz yönde etkileyebilecektir. Kullandırılan kredinin türünden vadesine, teminatından firma kredi notuna kadar çeşitli kriterler firmaların kullanacakları kredilerin fiyatına yansıtacaktır.⁶⁹

Mevcut sistemde, özel sektör firmalarına verilen krediler risk yapısına bakılmaksızın, teminat yapısı dikkate alınarak %100 risk ağırlığına sahipken, Basel II’deki standart yöntemi kullanan kurumsal portföydeki firmaların risk ağırlığı, firmaların kredi notuna bağlanmıştır. Türkiye ekonomisinde KOBİ’lerin yeri ve önemi yüksek olduğundan, bu kuruluşların Basel II’ye geçmeden önce bazı hazırlıkları tamamlamaları gerekir. Basel II’nin getirdiği düzenlemelerin 2010 yılında yürürlüğe

⁶⁹ Özince, a.g.k., s.4.

girmesi planlandığından, bankalar ve KOBİ'ler değişim amacıyla yatırım yapmaya başlamak için mutabakatın tamamlanmasını beklemek yerine, proaktif davranarak nerede eksiklikler bulunduğunu analiz etmeli ve planlarını hazırlamalıdır.

Gerek denetim otoritesi, gerekse de sektör olarak Basel II'nin uygulanması esnasında yerine getirilmesi gereken birçok önemli şart bulunmaktadır. Bu şartları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.⁷⁰

1-Sağlam ve güvenilir bir bankacılık ve risk yönetimi altyapısının oluşturulması, hem bankalarda hem de denetim otoritesinde risk bilincinin artırılmasının ve risk kültürünün yerleşmesinin sağlanması,

2-Bankacılık sektörünün ve reel sektörün Basel II'ye hazırlanması,

3-Basel II ile gündeme gelen alanlarda uzmanlık, bilgi kaynağı ve insan kaynağı açığının kapatılması,

4-Piyasanın işleyişinin artan rolü için gerekli ortamın oluşturulması,

5-Veri gereksiniminin karşılanması,

6-Risk ölçümü ve yasal sermaye hesaplama yaklaşımlarına uyumun sağlanması,

7-Basel II ile ilgili hususlarda gerekli tüm düzenlemelerin hazırlanması ve kararlı bir şekilde uygulanması,

8-Etkin operasyonel risk ve kredi riski ölçümünün ve yönetiminin tevsik edilmesi,

9-Bankaların içsel sermaye değerlendirme süreçlerinin oluşturulması ve etkin bir şekilde uygulanmasının sağlanması,

10-Bankaların yaptıkları risk değerlendirmelerinin daha güvenilir hale getirilmesi,

11-BDDK'nın ve sektörün ikinci yapısal blok gereksinimlerine uyumunun sağlanması,

12-Risk ölçüm modellerinin izin ve denetimine ilişkin gerekli yeteneklerin kazanılması,

13- Bankaların ve finansal piyasaların 3. yapısal blok uygulamasına hazırlanması.

Yukarıdaki maddelerden anlaşılacağı üzere Basel II'nin uygulanmasına ilişkin olarak geç kalınmadan yürütülmesi gereken çok önemli projeler mevcuttur. Türkiye

⁷⁰ Sirin, Ahmet, "Supervisory and Regulatory Concerns in Turkish," Financial Stability and Implications of Basel II, Central Bank of the Republic of Turkey, İstanbul, 2005, s.14.

açısından önemli avantajlardan birinin de, denetim otoritesi olarak BDDK'nın bu zorlu projeler için çalışmalara oldukça erken sayılabilecek bir aşamada başlamış olmasıdır.⁷¹

2.1.5. Sermaye Yeterliliği Kavramı Ve Önemi

Bankacılık düzenlemelerinde kullanılan temel kriterlerin başında sermaye yeterliliği kısıtlamaları gelmektedir. Bu düzenlemeler, bankanın üstlendiği risklere göre sahip olması gereken asgari sermaye oranının belirlenmesi esasına dayanmaktadır. Bankanın sahip olduğu varlıklar nedeni ile üstlendiği kredi ve piyasa risklerinin gerçekleşmesi durumunda banka müşterilerinin karşılaştıkları kayıpların tazmin edilmesinde banka sermayesi doğrudan bir güvence sağlamaktadır. Banka sermayesi, bankanın taşıdığı riskler ile ne ölçüde iyi ilişkilendirilirse, bankanın mali yapısı o ölçüde güçlü ve banka müşterileri için sunulan güvence de fazla olur.

Bankanın kaynakları, banka sahiplerinin koydukları ortaklık sermayesinden, kanuni, ihtiyari ve fevkalade yedek akçelerden, bankanın ilgili dönemdeki karından, sabit kıymet yeniden değerlendirme fonlarından, genel kredi karlıklarından, alınan sermaye benzeri kredilerden, menkul değerler değer artış fonlarından ve mevduat yoluyla toplanan fonlardan oluşmaktadır. Bankanın toplam aktiflerinden toplam yükümlülükleri düşüldüğünde bankanın özkaynaklarına ulaşılmaktadır. Sermaye yeterliliği konusundaki düzenlemeler, genellikle ortaklık sermayesi, yedek akçeler ve vergi provizyonundan sonraki dönem karı toplamından ilgili dönem ve geçmiş yıllar zararı düşüldükten sonra kalan sermaye toplamını ana sermaye olarak kabul etmektedir. Bu düzenlemeler, genel kredi karşılıkları, sabit kıymetler yeniden değerlendirme fonları, işletme ve bağlı ortaklıklar sabit kıymet yeniden değerlendirme fonları ve alınan sermaye benzeri krediler toplamını da katkı sermaye olarak tanımlamaktadırlar.

Sermaye Yeterliliği ile ilgili düzenlemeler, bankaların ne kadar yasal Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR) sağlamaları gerektiğini ve yasal sermayeleri içindeki ana ve katkı sermaye paylarının düzeylerini belirlemektedir. SYR içinde ana sermayenin payı arttırıldığında banka sahiplerinin bankanın iflası durumunda maruz kalacağı kayıplar da artmaktadır. Bu durum, banka sahiplerinin yüksek getiri uğruna riskli alanlara yönelme yönünde taşıdıkları eğilimleri sınırlandırılmaktadır.

⁷¹ Şirin, a.g.k., s.15.

Banka sermayesi, kredi sözleşmelerinde teminatların oynadığı role benzer bir rolü mevduat sahipleri yararına üstlenmektedir. Teminatlar kredi müşterilerinin riskli projelere yönelme ihtimali karşısında bankanın kayıplarını karşılamak amacıyla alınmaktadır. Mevduat sahipleri için teminat, banka sermayesi olmakta ve bu teminatın varlığı, banka sahiplerinin risk alma yönündeki eğilimlerini azaltmaktadır. Sonuç olarak, sermaye yeterliliği konusundaki düzenlemeler, banka sahiplerinin risk almaktan kaçınan bir tutum almalarını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur.

2.1.6. Bankalar Kanunlarında Sermaye Yeterliliği Konusunda Yapılan Düzenlemeler

Türk bankacılık sisteminde sermaye yeterliliği konusunda, 1980'li yıllara kadar olan dönemde 2243, 2999 ve 7129 sayılı bankalar kanunlarına bağlı olarak çıkarılan yönetmeliklerle düzenlemeler yapılmıştır.

1933 yılında yürürlüğe giren 2243 sayılı Bankalar Kanunu, bankaların mevduat kabul edebilmeleri için sahip olmaları gereken sermaye tutarını, ilk tesis masrafları hariç tutulmak üzere, bankanın faaliyet gösterdiği yerin nüfusu ile ilişkilendirmiştir. Bu kanuna göre, bankalar ödenmiş sermayeleri ile ihtiyat akçeleri toplamalarının (sermaye) 500 bin TL'nin üzerinde olması durumunda, ancak bu tutarın beş katı kadar tasarruf mevduatı kabul edebileceklerdir.⁷²

1936 yılında yürürlüğe giren 2999 sayılı Bankalar Kanununda da bankanın sahip olması gereken asgari sermaye tutarı ile faaliyet gösterilen yerin nüfusu arasında bağlantı kurulması yaklaşımı sürdürülmüştür. Ayrıca bir bankanın üstleneceği kredi riskinin sınırlandırılması için, bankanın tek bir müşteriye kullanılabileceği kredi tutarına, toplam sermayenin yüzde 10'u sınırlaması getirilmiştir. 2243 sayılı kanunla tasarruf mevduatı sahiplerinin, mevduatlarının yüzde 40'lık bir bölümü için bankaların aktifi üzerinde imtiyazlı alacaklı olmaları kabul edilmiştir. Ayrıca bankalar kanuni yedek akçeleri dışında, ileride karşılaşılabilecekleri zararları düşünerek, karlarından %5 oranında ek karşılık ayırmakla yükümlü kılınmışlardır. Bu iki kural, Türk bankacılık sisteminde sermayenin mevduat sahiplerini korunmak için bir araç olarak

⁷² Apak, Sudi, "Türk Bankacılığında Sermaye Yeterliliği ve Cooke Rasyosu",Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi, Sayı 199, Mayıs 2003, s.34.

kullanılmasının ve öngörülemez zararlar için karşılık ayrılmasının ilk uygulamalarıdır.⁷³

1958 yılında yürürlüğe giren 7129 sayılı Bankalar Kanunu'nun getirmiş olduğu en önemli değişiklik, bankalar üzerindeki denetimin kapsamının genişletilmesidir. Deneticilerin, daha önce son derece sınırlı olan, bankalardan bilgi isteme yetkileri artırılmıştır. Sermaye ile yerleşim yerinin nüfusu arasında kurulan ilişki yine benimsenmiş ve kapsamı genişletilmiştir. Ayrıca, bu kanunun 38.maddesi ile bankaların risklerini sınırlandırmak amacıyla kaynak kullanımlarına ilişkin kısıtlamalar getirilmiştir.

1985 yılının Mayıs ayında yürürlüğe giren 3182 Sayılı Bankalar Kanununda, banka sermayesi yerine özkaynaklar kavramı kullanılmıştır. Özkaynaklar, özsermaye ve yedek akçelerden oluşmaktadır. Kanun, sermayenin nakit olarak getirilmesini ve nakit karşılığında hisse senedi çıkarılmasını şart koşmaktadır. Yedek akçeler, “kanuni yedek akçeler” ve “muhtemel zararlar karşılığı” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kanuna göre, her banka kanuni yedek akçe yanında, karının yüzde 5'i düzeyinde muhtemel zararlar karşılığı da ayırmakla yükümlüdür. Kanun özkaynak ile yerleşim yerinin nüfusu arasında ilişki kurma yaklaşımını sürdürmektedir. Önceki kanunlardan farklı olarak, tasarruf mevduatları ile özkaynak arasında bir bağlantı kurulmamıştır. Bunun en önemli nedeni, banka risklerinin banka aktiflerinden kaynaklandığına inanılmasıdır. Bu nedenle, bankanın kredi kullandırmasına ilişkin sınırlamalar getirilmiştir. Bu kanunda yeni olarak, bankaların sermayeleriyle iştirakleri arasında bağ kurulmuştur. Ayrıca, bankanın likiditesini etkileyecek şekilde gayrimenkul yatırımı yapmasını engelleyecek sınırlamalar getirilmiştir.⁷⁴

1999 yılında 4389 sayılı kanunla, dönemin Bankalar Kanunu değiştirilmiş ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) kurulmuştur. BDDK'nın kurulmasıyla kamu bankaları da dahil tüm bankalar üzerinde düzenleyici ve gözetici bir otorite ortaya çıkmıştır.

⁷³ A.g.k., s.35.

⁷⁴ A.g.k., s.34.

2005 yılında yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankalar Kanunu'nda; uluslararası finans piyasalarına ilişkin düzenlemeler ve Türkiye'de yaşanan gelişmeler doğrultusunda: risk yönetimi, iç kontrol, iç denetim sistemleri, denetim komitesi, sermaye ve likidite yeterliliğine ilişkin hükümleri başlıklar halinde detaylı olarak yer almaktadır. 5411 sayılı kanuna göre bankaların iç sistemleri, aktif ve mali yapıları dikkate alınarak; asgari sermaye yeterliliği oranını artırmaya, bankalar bazında farklılaştırmaya BDDK yetkilidir.

2.1.7. BDDK'nın Sermaye Yeterliliği Konusunda Yaptığı Düzenlemeler

Türk bankacılık sisteminde gözetim ve denetim fonksiyonlarının tek bir çatı altında toplanması amacıyla kurulan BDDK, bankacılık sisteminde güven ve istikrarı sağlamak için, bankacılık gözetiminde kullanılan uluslararası standartların Türk bankacılık sistemine uyarlanması, bankaların risk ölçüm ve yönetim tekniklerinin geliştirilmesi ve iç denetim mekanizmalarının oluşturulması konularında çalışmalar yürütmektedir.

BDDK'nın sermaye yeterliliği konusunda yayınlamış olduğu 01.11.2006 tarih 26333 sayılı yönetmelik, sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelerin piyasa risklerini kapsayacak şekilde geliştirilmesini sağlamaktadır. Türk bankacılık sistemindeki SYR (sermaye yeterliliği rasyosu) düzenlemeleri var olan Basel standartlarına tam olarak uygun hale getirilmiştir. Yönetmelik, daha önceki düzenlemelerde yalnızca "potansiyel riskler" başlığı altında değinilen piyasa risklerini ayrıntılı bir şekilde tanımlamaktadır. Bankanın alım-satım amacıyla elinde tuttuğu, piyasa fiyatlarına duyarlı tüm finansal araçlar, piyasa risklerine maruzdur. Yönetmelik, bu risklerin ölçülmesini ve SYR'nin hesaplanmasında dikkate alınmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

BDDK'nın piyasa risklerine ilişkin olarak yaptığı sınıflandırma, Basel ile tam bir paralellik içermektedir. Piyasa riskleri, genel piyasa riskleri ve spesifik riskler olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Genel piyasa riski, bankanın pozisyonlarında faiz oranları, hisse senedi fiyatları ve kurlardaki değişiklikler nedeniyle karşılaşılabilecek kayıplar olarak tanımlanmaktadır. Spesifik risk ise, getirisi faiz oranı ile ilişkilendirilmiş finansal araçlardan veya hisse senedi pozisyonlarından kaynaklanmaktadır. Bu araçları

pazarlayan veya hisse senetlerini çıkartan kuruluşların yönetimlerinde ve mali yapılarında ortaya çıkan sorunlar nedeni ile karşılaşılan kayıpları ifade etmektedir.⁷⁵

Yönetmeliğe göre piyasa risklerinin ölçümünde, bankanın “riske maruz değer” (RMD) hesaplaması gerekir. Bu hesaplama iki yöntemden biri kullanılarak gerçekleştirilebilir: İçsel risk ölçüm modelleri yöntemi ve standart yöntem.

Bankalar, BDDK’nın izin vermesi durumunda, RMD’lerini risk ölçüm modelleri kullanarak hesaplayabilirler. Bu iznin alınabilmesi için, modelin bazı asgari koşulları sağlaması gerekir. Model, sağlam bir teorik zemine dayanmalı, sağlıklı ve güvenilir bir veri tabanının oluşturulmasına, stres testleri ve geriye dönük testler yapılmasına uygun olmalıdır. Banka, risk ölçüm ve yönetiminde görev alabilecek deneyimli kişiler istihdam etmelidir.

BDDK, risk ölçüm modellerinin nitelik ve niceliklerine ilişkin standartlar da getirmiştir. Bankaların üst yönetimlerinin, risk kontrol sürecine aktif olarak katılması ve risk yönetimini, kaynak ayrılması gereken önemli bir iş olarak ele almaları gerekir. Bankanın, icracı birimlerden bağımsız ve üst yönetime bağlı bir risk yönetimi grubunun (RYG) olması gerekmektedir. Bu grup içinde alım satım fonksiyonu ile ilgili olarak çalışan ekibin, modelin sonuçlarına dayanarak hazırladıkları günlük raporları üst yönetime sunmaları ve üst yönetimin bu rapor eşliğinde, bankanın pozisyonlarından gelen risklerinin büyüklüğü ve dağılımı konusunda kararlar alması gerekir. RYG, modelin verdiği sonuçları ve gerçekleşen kar zarar verilerini kullanıp düzenli olarak geriye dönük testler yapmalıdır. Modelin günlük sonuçları üzerinde stres testleri gerçekleştirilmelidir. Risk ölçüm ve yönetim sistemi, bankanın iç kontrol birimince yıllık bazda denetlenmelidir. Bu denetimler, bankanın almış olduğu risklerin, mali yapısı ile uyumlu olup olmadığını saptamayı amaçlamaktadır.

2.1.8. Basel Bankacılık Gözetim Komitesi’nin Bankaların Kontrol Sistemleri Hakkında Yayımladığı Prensipler

Basel Bankacılık Gözetim Komitesi, üye ülkelerdeki problemleri bankaların durumlarını değerlendirerek yapılan tespitler sonucu oluşturduğu iç denetim

⁷⁵ Basel Committee on Banking Supervision, “Overview Amendment to The Capital Accord To Incorporate Market Risks”, Advanced Supervisory Methods, 1996, s.17.

prensiplerini kılavuz niteliğindeki bir doküman olarak tüm ülkelerin gözetim ve denetim otoritelerine göndermek suretiyle, finansal sistemde istikrarın sağlanması yönünde etkin bir rol oynamaktadır.⁷⁶

Basel Bankacılık Gözetim Komitesi, Risk Yönetimi Alt Çalışma Grubu 1998'de toplanarak bankalardaki iç denetim sistemlerinin değerlendirilmesine ilişkin bir dizi prensip oluşturmuştur. 2001'de toplanan Muhasebe Konuları Çalışma Grubu ise bankacılıkta etkin gözetim ve denetime ilişkin temel prensipleri oluşturmuştur.

Bankalarda iç denetim konusu, pek çok bankanın önemli miktarlardaki zararları neticesinde daha da önem kazanmıştır. Banka zararlarına yol açan problemler analiz edildiğinde, etkin bir iç denetim sisteminin olmasıyla bu gibi zararların önlenebileceği sonucu ortaya çıkmıştır. İç denetim sistemi bankayı zarara uğratabilecek problemlerin çok daha önce fark edilmesine ve böylece olası zararların önlenmesine imkan vermektedir. Komite iç denetim prensiplerinin oluşturulmasında üye ülkelerdeki problemleri bankaların durumlarını değerlendirerek yaptığı tespitleri dikkate almıştır.

Bu prensiplerin genel kabul görmesi, gözetim ve denetim otoritelerince bankaların iç denetim sistemleri değerlendirilirken uyguladıkları yöntem ve prosedürlerde bu prensiplerin dikkate alınması beklenmektedir. Basel Gözetim Komitesi'nin tüm üyeleri bu prensiplerin bankaların iç denetim sistemlerinin değerlendirilmesinde kullanılması gerektiği konusunda hemfikirdirler.⁷⁷

1998'de toplanan Basel Bankacılık Gözetim Komitesi, Risk Yönetimi Alt Çalışma Grubunun bankalardaki iç kontrol sistemlerinin değerlendirilmesi için, Bankaların Kontrol Sistemleri Hakkında yayımladığı prensipler aşağıda yer almaktadır:⁷⁸

1. Prensip: Banka yönetim kurulu, bankanın tüm faaliyetlerine ilişkin önemli politika ve stratejilerin onaylanmasından ve periyodik olarak incelenmesinden; bankanın taşıdığı temel risklerin bilinmesinden ve bu risklere ilişkin kabul edilebilir asgari ve azami sınırların belirlenmesinden; ve üst düzey yönetimin söz konusu riskleri

⁷⁶ <http://www.bankaciyiz.biz>, (20.04.2009)

⁷⁷ <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/denetim>. (10.03.2009)

⁷⁸ Basel Bankacılık Gözetim Komitesi, Bankalarda İç Denetim Sistemleri, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Eylül 1998, s.2.

tespit etmesinden, ölçmesinden, yönetmesinden ve kontrol etmesi konusunda gerekli tedbirler almasını temin etmekden; bankanın kurumsal yapısını onaylamaktan ve üst düzey yönetimin iç denetim sisteminin işlerliğinin izlenmesini sağlamaktan sorumludur. Banka Yönetim Kurulu uygun ve etkin bir iç denetim sisteminin kurulması ve sürdürülmesinden nihai olarak sorumludur.⁷⁹

2. Prensiptir: Banka üst düzey yönetimi, yönetim kurulu tarafından onaylanan politika ve stratejilerin yürütülmesi; bankanın taşıdığı risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için gerekli yöntemlerin geliştirilmesi; yetki ve sorumlulukların açık olarak paylaşıldığı bir kurum yapısının sürdürülmesi ve görev ve sorumlulukların etkin olarak yerine getirilmesinin takip edilmesi; uygun iç denetim politikalarının oluşturulması, iç denetim sisteminin etkinliğinin ve uygunluğunun izlenmesinden sorumludur.⁸⁰

Denetime ilişkin faaliyetlerin eğitimli ve gerekli altyapı ve teknik özelliklere sahip personel tarafından yürütülmesi için üst düzey yönetim düzenleyici tedbirleri almalıdır. Denetim işlevinde yer alan tüm personel, çalışmalarından dolayı uygun bir teşvik programına tabi olmalıdır.

3. Prensiptir: Banka yönetim kurulu ve üst düzey yönetimi, mesleki ve ahlaki yüksek standartların geliştirilmesinden ve bankada her seviyedeki personelin iç denetim önemini anlamasını sağlayacak kurum içi denetim kültürünün oluşturulmasından sorumludur. Banka bünyesindeki her çalışan iç denetim sisteminin işleyişinde kendi rolünü anlamalı ve bu işleve katılmalıdır.

İç denetim, farklı sorumluluklar taşımakla birlikte tüm banka personelinin içinde yer aldığı bir işlevdir. Tüm banka personeli iç denetim işlevine doğrudan ya da dolaylı olarak katkıda bulunacak bir bilgi üretmektedir. Tüm çalışanların kendi sorumluluklarını yerine getirmesi ve görevleri dolayısıyla karşılaştıkları problemleri kurum içi kanallar aracılığıyla üst yönetime aktarmaları etkin bir denetimin sağlanmasında önem taşımaktadır. Banka içindeki tüm personelin iç denetimin önemini anlaması ve aktif olarak bu sürece katılması gerekir.

⁷⁹ <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/denetim>. (10.03.2009)

⁸⁰ A.g.k.

Etkin bir iç denetiminin olması bankanın amaçlarını gerçekleştirmesi için bir güvence oluşturmamakla birlikte denetim kültürünün olmaması durumunda hata ve eksikliklerin fark edilmeden devam etmesini olanaklı kılacaktır.

4. Prensipten: Etkin bir iç denetim sistemi, banka amaçlarına ulaşılmasını engelleyebilecek maddi risklerin tespit edilmesini ve değerlendirilmesini gerektirir. Risklerin değerlendirilmesinde bankanın ve konsolide bazda banka grubunun karşı karşıya olduğu tüm riskler (kredi riski, ülke riski, transfer riski, piyasa, faiz riski, likidite riski, faaliyet riskleri, yasal risk, itibar riski vb.) dikkate alınmalıdır.

Bankalar faaliyetleri gereği risk alan kuruluşlardır. Bu nedenle, bankanın taşıdığı risklerin tespit edilmesi ve değerlendirilmesi iç denetim sisteminin bir gereğidir. Bu açıdan bakıldığında banka amaçlarının gerçekleştirilmesini olumsuz yönde etkileyecek her türlü iç ve dış faktörlerin tespiti ve değerlendirilmesi gereklidir.

Risk değerlendirme işlevinin dolayısıyla da iç denetim sisteminin etkin olarak yürütülmesi için banka üst yönetiminin bankanın taşıdığı riskleri düzenli olarak değerlendirmesi ve değişen koşullara göre gerekli düzenleyici tedbirleri alması gereklidir. İç denetimlerin, yeni risklerin oluşması ya da mevcut risklerin kontrol edilemez duruma gelmesi karşısında yeniden gözden geçirilerek söz konusu bu risklere yönlendirilmesi gereklidir. Örneğin; yeni finansal araçlarla yapılan işlemlere ilişkin riskler değerlendirilmelidir. Operasyonel hatalardan müşterilerin yanlış algılamalarına kadar olası tüm problemlerin dikkate alınması denetim için önemli bir unsurdur.

5. Prensipten: Denetim faaliyetleri bankanın günlük faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası olmalıdır. Etkin iç denetim sistemi bankanın krediler, operasyon, dış işlemler, hazine vb. tüm birimlerinde denetim faaliyetinin tanımlandığı uygun bir denetim yapısının kurulmasını gerektirir. Bankalarda iç denetim faaliyetleri, risk değerlendirme işlevi ile tespit edilen risklerin izlenmesine olanak verecek şekilde düzenlenmeli ve sürdürülmelidir. İç denetim faaliyetleri iki aşamayı içerir:

- 1) Denetim politikası ve prosedürlerin oluşturulması,
- 2) Bu politikaların ve uygulanan prosedürlerin birbiriyle uygunluğunun saptanması.

Denetim faaliyetlerine ilişkin şu örnekler verilebilir;

Üst düzey yönetimin incelemeleri; Yönetim Kurulu ve üst düzey yöneticiler banka personelinden sık sık görevleri ile ilgili rapor ve sunum yapmalarını isteyerek bankanın amaçları doğrultusunda gelişmeleri incelerler. Örneğin; üst düzey yönetim mali hesap raporlarını inceleyerek bütçe hedeflerini gözden geçirir.

Faaliyet denetimi; birim yöneticileri olağanüstü durumlar hakkında günlük haftalık ve aylık raporlar ile genel performans raporlarını inceler ve değerlendirir. Birim yöneticilerince yapılan incelemeler üst düzey yönetimce yapılan incelemelerden daha sık ve daha detaylı olmaktadır. Örneğin; ticari kredilerden sorumlu müdürü haftalık raporlarda kredi geri ödemeleri ve faiz gelirlerini incelerken, kredilerden sorumlu üst düzey sorumlu ise benzer raporları aylık bazda inceler ve tüm sektörlere verilen kredileri daha özet bir formatta görmek ister. Daha üst yönetimin incelemeleri sonucu ise ortaya konulan sorular ve alınan yanıtlar denetim sürecinin işleyişini gösterir. ⁸¹

Fiziksel denetimler; daha çok bankaya ait maddi varlıkların kullanımına yönelik sınırlamaları içerir (nakit para, menkul kıymetler gibi). Denetim faaliyeti söz konusu bu sınırlamaları ve periyodik envanterleri içerir.

Tanınan limitlere uygunluk; bankacılığa ilişkin genel risk sınırlarına bağlı kalınması risk yönetiminin bir gereğidir. Örneğin, kredi verme limitlerine uyulması bankanın kredi riskini azaltacağından risk profilinin değişmesini de sağlayacaktır. Dolayısıyla, iç denetimin en önemli kısmı bankanın genel risk sınırlarına uyup uymadığının incelenmesidir.

Onay ve yetki; belli limitlerin üzerindeki işlemler için onay ve yetki gerekliliği üst yönetim seviyelerinin söz konusu işlemlerden haberdar olmasına imkân verir ve kendilerine sorumluluk yükler.

Sorgulama ve mutabakat; işlem detaylarının ve kullanılan risk yönetim modellerine ait çıktıların sorgulanması önemli bir denetim faaliyetidir. Periyodik olarak yapılan mutabakat toplantıları, (nakit akışı ile hesap verilerinin karşılaştırılması gibi) işlem ve kayıtların karşılaştırılarak doğrulanmasına imkan verir. Bu mutabakatlar uygun üst düzey yöneticilere rapor edilerek mevcut problemlerin saptanması sağlanır.

⁸¹ A.g.k.

6. PrensiP: Etkin iç denetim sistemi banka faaliyetlerine ilişkin uygun fonksiyonel ayrımların olmasını, farklı yetki ve sorumlulukların çakışmamasını gerektirir. Muhtemel çıkar çatışmalarının olabileceği faaliyet alanları belirlenerek, en aza indirilmeli ve bağımsız izlemeye tabi olmalıdır. İç denetimdeki yetersizlikleri nedeniyle önemli kayıplara uğrayan bankalar incelendiğinde gözetim ve denetim otoritelerince belirlenen en önemli problem; söz konusu bankalarda gerekli fonksiyonel ayrımların bulunmayışıdır. Bir kişiye aynı anda birbiriyle çakışan görev ve sorumlulukların verilmesi (örneğin; bankada hem gişe işlemlerinden hem de arka ofisten sorumlu olunması) kişisel kar sağlamak için bankanın finansal verilerinin yönlendirilmesine ya da bankanın zarara uğratılmasına yol açabilir. Bu nedenle, banka kaynaklarının kişisel çıkarlar için yanlış biçimde kullanılmasının önlenmesi için bankadaki fonksiyonel bölümlerle ilgili görev ve sorumlulukların mümkün olduğunca birbirinden ayrılması gereklidir.

7. PrensiP: Bilgi güvenilir, zamanında erişilebilir olmalıdır.

8. PrensiP: Etkin iç denetim sistemi, bankanın tüm önemli faaliyetleri hakkında güvenilir bilgi sistemlerinin olmasını gerektirir. Bilginin elektronik ortamda saklanması ve kullanılmasına olanak veren bilgi sistemleri aynı zamanda güvenilir olmalı, bağımsız olarak izlenmeli ve değişen koşullara uygun düzenlemelerle desteklenmelidir.

9. PrensiP: Etkin iç denetim sistemi, tüm banka personelinin kendilerine ait görev ve sorumluluklara ilişkin kural ve prosedürleri bilmelerini ve bunlara bağlı kalmalarını temin edecek ve bilgilerin ilgili personele ulaşmasına imkan verecek şekilde etkin iletişim kanallarının olmasını gerektirir.

10. PrensiP: Bankanın iç denetim sisteminin etkinliği aralıksız olarak izlenmelidir. Temel risklerin izlenmesi bankanın günlük faaliyetlerinin içinde yer almalı ve banka yönetimi ve banka müfettişleri tarafından yapılacak periyodik değerlendirmelerin bir parçası olmalıdır.

11. PrensiP: İç denetim sisteminin, bağımsız ve uygun eğitime sahip banka müfettişlerince yürütülecek etkin ve kapsamlı kontrolünün yapılması gerekir. Banka

müfettişlerince yürütülen kontroller iç denetim sisteminin önemli bir parçasıdır ve doğrudan yönetim kurulu, teftiş kurulu ve üst düzey yönetime rapor edilmelidir.

12. Prensiptir: Banka yönetimi, banka müfettişleri ya da denetimden sorumlu diğer banka personeli tarafından tespit edilen iç denetime ilişkin hata ve eksiklikler zamanında uygun yönetim birimlerine rapor edilmeli ve ivedilikle ele alınmalıdır. Maddi olmayan konuların daha önemsiz görülerek zamanında değerlendirilmemesi önemli bir kontrol hatası olabilir.

13. Prensiptir: Banka gözetim ve denetim otoritesi, büyüklüğüne bakılmaksızın tüm bankalardan, faaliyet yapısı ve kapsamı ile bilanço ve bilanço dışı işlemlerinde taşıdıkları risklere uyumlu ve değişen koşullara cevap verebilecek nitelikte bir iç denetim sistemine sahip olmasını istemelidir. Banka gözetim ve denetim otoritesi, bankanın taşıdığı riskler açısından (örneğin; yukarıdaki prensiplere uygun özelliklerin tamamının taşınmaması gibi) yeterli ve etkin bir iç denetim sisteminin bulunmadığının belirlenmesi durumunda gerekli düzenleyici tedbirleri almalıdır.⁸²

14. Prensiptir: Denetim tüzüğü, iç denetim bölümünün banka içindeki konumunu ve yetkisini garantiye alır. Denetim tüzüğü en azından:

- ✓ İç denetim işlevinin hedeflerini ve kapsamını;
- ✓ İç denetim bölümünün kuruluş içindeki konumunu, yetkilerini ve sorumluluklarını,
- ✓ İç denetim bölümünün başkanının hesap verme sorumluluğunu belirler.

Tüzük iç denetim bölümü tarafından hazırlanmalı ve düzenli aralıklarla gözden geçirilmelidir; üst yönetim tarafından gözetim rolünün bir parçası olarak onaylanmalı ve daha sonra teyit edilmelidir. Varsa denetim komitesi de bu teyidi yapabilir.

15. Prensiptir: İç denetim bölümünün başkanı kendi bölümünün sağlam iç denetim ilkelerine riayet etmesini sağlamaktan sorumlu olmalıdır. İç denetim bölümü, üst yönetime, yönetim kuruluna ve denetim komitesine, iç kontrol sisteminin performansı ve iç denetim bölümünün hedeflerine ulaşması konusunda düzenli olarak raporlar sunmalıdır.

⁸² <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/denetim> (10.03.2009)

16.Prensip: Yönetim kurulu, üst yönetimin bir iç kontrol sistemi ve sermaye değerlendirme usulü tesis etmesini ve bunları yılda en az bir kez gözden geçirmesini sağlamalıdır. Üst yönetim, iç kontrol sisteminin ve sermaye değerlendirme usulünün kapsamı ve performansı konusunda yılda en az bir kez yönetim kuruluna rapor vermelidir. Banka gözetim yetkilileri, bankanın iç denetim bölümünün çalışmasını değerlendirip tatmin oldukları takdirde potansiyel risk alanlarının saptanmasında bu çalışmaya dayanabilirler.

17.Prensip: Gözetim otoriteleri, saptanan risk alanlarını ve alınan tedbirleri tartışmak üzere bankanın iç denetçileri ile belirli aralıklarla görüş alışverişinde bulunmalıdır. Bu vesileyle, bankanın iç denetim bölümü ile bankanın dış denetçileri arasında ne ölçüde işbirliği yapılacağı da tartışılabilir.

18.Prensip: Bir bankanın gözetim otoritesi için dış denetçi tarafından yapılan çalışmanın yasal veya akdi bir temeli olmalıdır. Gözetim otoritesi tarafından dış denetçiye verilen herhangi bir görev, dış denetçinin normal denetim işini tamamlayıcı nitelikte olmalı ve uzmanlık alanına girmelidir. Dış denetçinin, gözetim otoritesini ilgilendirebilecek veya onun adına ivedi olarak harekete geçilmesini gerektirebilecek önemli bilgileri öğrendiği durumlar vardır:

- ✓ Bir bankanın varlığını tehlikeye düşürebilecek olgular;
- ✓ Üst düzeyde yolsuzluk ihtimali;
- ✓ Denetçinin istifa etme niyeti veya şartsız olmayan bir denetim görüşü verme niyeti;
- ✓ Bankanın faaliyet risklerinin veya olası risklerinin artması;
- ✓ Kontrol ortamında ciddi eksiklikler bulunması;
- ✓ Bankanın bankacılık yapma yetkisi için gerekli ölçütlerden birini yerine getirmediğini gösteren bilgiler;
- ✓ Bankanın mali durumunu etkileyen veya etkileyebilecek bilgiler;
- ✓ Bankanın idari ve muhasebe organizasyonunda ve iç kontrol sisteminde önemli bir etkisi olan veya olabilecek olan bilgiler (örneğin, karar organları ile ciddi bir çatışma, kilit bir konumdaki bir yöneticinin beklenmedik şekilde işten ayrılması);

- ✓ Kanunların, yönetmeliklerin ve bankanın anasözleşmesi veya tüzüğüne ciddi biçimde ihlal edildiğini gösteren bilgiler.⁸³

Birçok ülkede, maddi zaafıların gözetim otoritesine bildirilmesi beklenir. Dış denetçilerin bu 'erken uyarı' işlevi, gözetim otoritelerinin önleyici yaklaşımı bağlamında görülmelidir.

19. Prensiptir: İç denetim hizmetleri dış kaynaktan temin edilse bile, yönetim kurulu ve üst yöneticiler iç kontrol sisteminin etkili biçimde işlemlerini sağlamakla sorumlu olmaya devam ederler. Üst yönetim, bankanın gerekli mesleki uzmanlığı olan bir dış hizmet sağlayıcısı ile, ilgili bankanın özelliklerini göz önünde tutarak yeterli bir süre boyunca geçerli kalacak bir sözleşme yapmasını sağlamalıdır.

2.2.ULUSLARARASI İÇ DENETİM STANDARTLARI

1942 yılında ABD’de kurulan İç Denetçiler Enstitüsü (The Institute of Internal Auditors, IIA) çağdaş iç denetim anlayışının oluşmasında önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Bu organizasyon tarafından 1978 yılında oluşturulan Uluslararası İç Denetim Standartları, çeşitli ülkelerdeki mesleki birlikler tarafından benimsenmiş uygulamada rehber niteliği kazanmıştır. Tüm iç denetçiler, çalışmalarını standartlara uygun olarak yapmakla yükümlüdür. Standartların amaçları şunlardır:⁸⁴

1. İç denetim uygulamasının olması gerektiği gibi temsil eden temel ilkeleri tanımlamak,
2. Katma değerli iç denetim faaliyetlerini teşvik etmeye ve hayata geçirmeye yönelik bir çerçeve oluşturmak,
3. Denetim performansının değerlendirilmesine uygun bir zemin oluşturmak,
4. Gelişmiş kurumsal süreç ve faaliyetleri canlandırmak.

Standartlar, gerek kurum gerekse denetçi açısından, iç denetimin yerine getirilmesi sırasında rehberlik eder. Standartlar, iç denetim faaliyetlerinin niteliğini, iç denetim yönetmeliğinin ve yıllık faaliyet planının kilit unsurlarını, görevin ifası ve

⁸³ <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/denetim>, (10.03.2009)

⁸⁴ The Institute Of Internal Auditors (IIA), “Uluslararası İç Denetim Standartları Mesleki Uygulama Çerçevesi”, Red Book, TİDE, Lebib Yalkın Yayınları, 2007, s.3

sonuçların değerlendirilmesi esasları ve hizmetlerin performansını değerlendirmekte kullanılan kalite kıstaslarını tanımlar.

Uluslararası İç Denetim Standartları, Nitelik (Attribute), Performans (Performance) ve Uygulama (Implementation) standartlarından oluşur. Nitelik Standartları ve Performans Standartları tüm iç denetim hizmetlerine uygulanırken, Uygulama Standartları güvence ve danışmanlık faaliyetleri gibi belirli görev türlerine tatbik edilir. İç denetim faaliyetinin amaç, yetki ve sorumluluklarının bir yönetmelikle tanımlanması, bağımsızlık ve tarafsızlık, mesleki yeterlilik, mesleki özen ve dikkat, sürekli mesleki gelişim, kalite güvence ve geliştirme programı nitelik standartlarını oluşturmaktadır. İç denetim faaliyetinin yönetimi, işin niteliği, görev planlaması, görevin yapılması, sonuçların raporlanması, gelişmelerin izlenmesi, bakiye riskin yönetimce üstlenilmesi ise performans standartlarıdır. Söz konusu standartlar uygulama önerileri ile desteklenerek iç denetçilere çalışmalarında kılavuzluk sağlanmaktadır.

İç denetim standartları, Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü (IIA) - Standartlar Kurulu tarafından belirlenmekte ve sürekli gözden geçirilerek geliştirilmektedir. Standartlar, iç denetim faaliyetinin güvence ve danışmanlık hizmetlerinin kalite garantisini sağlamaktadır. Ayrıca, IIA tarafından yayınlanmış olan “Etik Kurallar” ile iç denetim mesleğinin iş ahlakı kültürü geliştirilmektedir.

Aşağıda uluslararası iç denetim standartlarının detaylarına yer verilmiştir.⁸⁵

2.2.1. Nitelik Standartları

Nitelik standartları iç denetim standartlarının en önemli kısmıdır. Bağımsız bir iç denetim biriminin kurulması ve işleyişi ancak nitelik standartlarına uyum vasıtasıyla olabilir. Başka bir deyişle nitelik standartları iç denetim birimlerinin bünyelerinde taşınmaları gereken özelliklere odaklanmaktadır. Bu anlamda iç denetim faaliyeti gerçekleştirilecek alanlarda, bu faaliyeti yürütecek birimlerin en temel anlamda bazı standartları sağlaması beklenmektedir. Nitelik standartları üç başlık altında sıralanır:

- 1-Bağımsızlık ve tarafsızlık
- 2- Mesleki yeterlilik ve mesleki özen
- 3- Kalite güvence ve gelişim programı

⁸⁵ A.g.k., s.19-24.

2.2.1.1. Bağımsızlık ve Tarafsızlık

İç denetim elemanları denetledikleri faaliyetlerden bağımsız olmalıdırlar. Böyle bir bağımsızlık iç denetim elemanlarına çalışmalarını özgür ve tarafsız bir biçimde yürütme olanağı sağlar. Bağımsızlık olmadan, arzulanan iç denetim sonuçları gerçekleştirilemez.

İç denetim birim yöneticisi, kurumun iç denetim faaliyetlerinin sorumluluklarını yerine getirmeye izin verecek bir makama rapor vermelidir. İç denetim faaliyeti, iç denetimin kapsamının tayin edilmesi, iç denetim işlerinin yapılması ve sonuçların raporlanması konularında her türlü müdahaleden uzak ve serbest olmalıdır.

İç denetçiler, daha önceden kendilerinin sorumlu olduğu faaliyetlere ilişkin değerlendirme yapmaktan kaçınmalıdır. Bir iç denetçinin son bir yıl içinde kendisinin sorumlu olduğu bir faaliyet hakkında güvence hizmeti vermesinin, objektifliğini bozacağı varsayılır. İç denetim yöneticisinin sorumluluğundaki işlevlere yönelik güvence görevleri, iç denetim faaliyeti dışından biri tarafından gözetlenmeli ve kontrol edilmelidir. İç denetçiler, önerilen danışmanlık hizmetleriyle ilgili bağımsızlıklarına ve objektifliklerine zarar verecek hususlar söz konusu ise, görevi kabul etmeden önce denetlenene özel durum açıklaması yapmalıdır.

2.2.1.2. Mesleki Yeterlilik ve Mesleki Özen

İç denetim faaliyetleri, mesleki yeterlilik ve mesleki özenle yerine getirilmelidir. İç denetçiler, bireysel sorumluluklarını yerine getirebilmek için ihtiyaç duydukları bilgi, beceri ve diğer yeteneklere sahip olmalıdırlar. İç denetçiler, makul bir düzeyde tedbirli ve yeterli olan bir iç denetçiden beklenen özen ve beceriyi göstermelidirler. İç denetçi, mesleki özeni yerine getirirken bilgisayar destekli denetim araçlarının ve diğer veri analiz tekniklerinin kullanımını dikkate almalıdır. İç denetçiler, sürekli mesleki gelişim aracılığıyla bilgi, beceri ve diğer yeteneklerini artırmalıdırlar.

İç denetim personeli, görevin tamamını veya bir kısmını yapmak için gereken bilgi ve becerilerin veya diğer vasıfların hepsine sahip değilse, İç denetim yöneticisi kurum dışındaki uzmanlardan nitelikli tavsiye ve yardım temin etmelidir. İç denetçi, suistimal belirtilerini tespit edebilecek yeterli bilgiye sahip olmalıdır; fakat esas görevi

ve sorumluluğu suistimalleri tespit etmek ve soruşturmak olan bir kişinin uzmanlığına sahip olması beklenemez.

İç denetçiler, makul sınırlar içinde tedbirli ve ehil bir iç denetçiden beklenen beceriye sahip olmalı, azamî özen ve dikkati göstermelidir. Azami mesleki özen ve dikkat, hiç hata yapılmayacağı anlamına gelmez.

İç denetçi, aşağıdaki hususları göz önüne alarak azami mesleki özen ve dikkat göstermelidir:

- 1- Görevin amaçlarına ulaşmak için gereken çalışmanın kapsamı,
- 2- Güvence prosedürlerinin tatbik edildiği konuların nispi karmaşıklığı, önemi,
- 3- Risk yönetim, kontrol ve yönetim süreçlerinin etkinliği ve yeterliliği,
- 4- Önemli hata, düzensizlik veya aykırılıkların olma ihtimali,
- 5- Güvence görevinin potansiyel faydalarının maliyeti.

İç denetçiler, mevcut bilgi, beceri ve diğer vasıflarını sürekli meslekî gelişimle artırmalı ve güçlendirmelidir.

2.2.1.3. Kalite Güvence ve Gelişim Programı

İç denetim yöneticisi, iç denetim faaliyetinin tüm yönlerini kapsayan ve etkinliğini sürekli gözleyen bir kalite güvencesi ve geliştirme programı hazırlamalı ve bunu sürdürmelidir. Bu program, dönemsel iç ve dış kalite değerlendirmelerini ve devamlı iç gözlem faaliyetini içermelidir. Programın her parçası, iç denetim faaliyetinin katma değer yaratmasına, kurumun faaliyetlerinin geliştirilmesine yardımcı olmalı ve iç denetim faaliyetinin etik kurallarına ve standartlara uyması konusunda güvence sağlamalıdır.

İç denetim bölümü, kalite programının genel etkinliğini gözlemek ve değerlendirmek amacıyla yönelik bir süreç uygulamalıdır. Bu süreç, hem iç hem de dış değerlendirmeleri içermelidir. İç değerlendirmeler:

- ✓ İç denetim faaliyetinin performansının devamlı gözden geçirilmesini,
- ✓ Özdeğerlendirme (kendi kendini değerlendirme) yoluyla veya kurum içinde, iç denetim uygulamaları ve standartlarını bilen kişilerce yapılan dönemsel gözden geçirmeleri kapsamalıdır.

Dış değerlendirmeler, kurum dışından vasıflı ve bağımsız bir gözden geçirme uzmanı veya ekibi tarafından en azından beş yılda bir yapılmalıdır. Dış değerlendirme sıklığının arttırılmasına yönelik potansiyel ihtiyaç, dış gözden geçirme uzmanı veya ekibinin sahip olması gereken vasıflar ve bunların bağımsızlığı meseleleri, menfaat çatışması ihtimali de dikkate alınarak, İç denetim yöneticisi ile Yönetim Kurulu ve Denetim Kurulu arasında tartışılmalıdır. Bu tartışmalarda, gözden geçirme görevlisi veya ekibinin tecrübesi değerlendirilirken, kurumun büyüklüğü, karmaşıklığı ve sektörü dikkate alınmalıdır. İç denetim yöneticisi, dış değerlendirme sonuçlarını denetim komitesi ve yönetim kuruluna raporlamalıdır.

İç denetçilerin, faaliyetlerinin Uluslararası İç Denetim Mesleki Uygulama Standartlarına uygun yapıldığını belirtmeleri teşvik edilir. Ancak iç denetçilerin bu ibareyi kullanabilmesi için, kurumun kalite geliştirme programı hakkındaki değerlendirmelerin, iç denetim faaliyetinin standartlara uyduğunu göstermesi gerekir.

İç denetim faaliyetinin standartlara, iç denetçilerin etik kurallarına tam uyumu gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ancak, tam uyumun sağlanamadığı durumlar da olabilir. Aykırılıklar, iç denetim faaliyetinin genel kapsamını veya faaliyetlerini etkiler hâle geldiğinde, üst yönetime, denetim komitesine ve yönetim kuruluna özel durum açıklaması yapılmalıdır.

2.2.2. Performans Standartları

Performans standartları, iç denetim faaliyetlerinin odaklandığı hususları anlatmakta ve yürütülen iç denetim faaliyetlerinin kalitesini ölçen sistemler oluşturmaktadır. Bir diğer deyişle, işletmede gerçekleştirilen işin kalitesini ölçen iç denetim biriminin, gerçekleştirdiği iç denetim faaliyetlerinin ne ölçüde kaliteli olduğunun üzerine eğilmektedir. Bu standartlar şu şekilde sıralanabilmektedir:⁸⁶

2.2.2.1. İç Denetim Faaliyetinin Yönetilmesi

İç denetim birimi yöneticisi iç denetim birimini, yönetimce onaylanan ve kurulca kabul edilen denetim çalışmasını, genel amaçları gerçekleştirecek ve sorumlulukları yerine getirecek, kaynakları verimli ve etkin biçimde kullanacak, İç Denetim Mesleği

⁸⁶ A.g.k., s.25-34

Uygulama Standartları'na uygun düşecek biçimde işin gereğine uygun olarak yönetmekten sorumludur. İç denetim birim yöneticisi, iç denetim faaliyetini, kuruma değer katmasını sağlamak için etkili bir şekilde yönetmelidir.

İç denetim birim yöneticisi, kurumun hedefleriyle uyumlu olarak iç denetim faaliyetinin önceliklerini belirlemek için risk temelli planlar oluşturmalıdır. İç denetim birim yöneticisi, önemli geçici değişiklikleri de içeren iç denetim faaliyet planını ve kaynak ihtiyaçlarını üst yönetime ve yönetim kuruluna, gözden geçirme ve onay için, sunmalıdır.

İç denetim birim yöneticisi, onaylanmış planı uygulamak için, iç denetim kaynaklarının uygun, yeterli ve etkili bir biçimde dağıtıldığından emin olmalıdır ve iç denetim faaliyetine rehberlik etmek için politikalar ve yöntemler oluşturmalıdır. İç denetim birim yöneticisi, uygun kapsamın sağlanması ve çabalardaki bozulmanın minimize edilmesi için içeriden ve dışarıdan güvence ve danışmanlık hizmeti sağlayanlarla bilgi paylaşmalı ve faaliyetleri koordine etmelidir.

İç denetim birim yöneticisi, iç denetim faaliyetinin planla ilişkili amaç, yetki, sorumluluk ve performansını periyodik olarak üst yönetime ve yönetim kuruluna raporlamalıdır. Raporlama ayrıca, maruz kalınan önemli riskleri ve kontrol konularını, kurumsal yönetim konularını ve yönetim kurulu veya üst yönetim tarafından ihtiyaç duyulan veya talep edilen diğer konuları kapsamalıdır.⁸⁷

2.2.2.2. Çalışmanın Özellikleri

İç denetim faaliyeti, risk yönetimi, kontrol ve yönetim süreçlerinin sistematik ve disiplinli bir yaklaşımla, geliştirilmesini değerlendirmeli ve buna katkıda bulunmalıdır.

İç denetim faaliyeti, maruz kalınan önemli riskleri tanımlayarak ve değerlendirerek ve risk yönetimi ile kontrol sistemlerinin geliştirilmesine katkıda bulunarak kuruma destek olmalıdır. İç denetim faaliyeti, kontrollerin etkililiğini ve etkinliğini değerlendirerek ve sürekli gelişimi destekleyerek kurumun etkili kontroller oluşturmasına destek olmalıdır.

⁸⁷ A.g.k.

Kontrollerin değerlendirilmesi için uygun ve yeterli kıstaslara ihtiyaç vardır. İç denetçiler, yönetimin hedef ve amaçlara ulaşılıp ulaşılmadığını belirlemek için oluşturduğu kıstasların yeterlilik derecesini tespit etmelidir. Bu kıstaslar yeterliyse, iç denetçiler de kendi değerlendirmelerinde bunları kullanabilir. Kıstaslar yeterli değilse, iç denetçiler uygun değerlendirme kıstasları geliştirmek için yönetimle birlikte çalışmalıdır.

Danışmanlık görevleri sırasında, iç denetçiler, görevin amaçlarıyla uyumlu bir şekilde kontrolleri ele almalı ve herhangi bir kontrol zafiyetine karşı uyanık olmalıdır. İç denetçiler, danışmanlık görevlerinden elde ettikleri kontrol bilgilerini, kurumun maruz kaldığı önemli riskleri belirleme ve değerlendirme sürecinde kullanmalıdır.

İç denetçi, aşağıdaki hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla yönetim sürecinin iyileştirilmesi için gerekli tavsiyelerde bulunmalı ve tavsiyeleri değerlendirmelidir:

- ✓ Kurum içinde gerekli etik ve diğer değerlerin geliştirilmesi,
- ✓ Etkili bir kurumsal performans yönetimi ve hesap verebilirlik,
- ✓ Risk ve kontrol bilgilerinin kurumun gerekli alanlarına etkili bir şekilde iletilmesi,
- ✓ Yönetim Kurulu'nun, Denetim Kurulu'nun, iç ve dış denetçilerin ve üst yönetimin faaliyetleri arasında eşgüdüm sağlamak ve bunlar arasında gerekli bilgilerin etkili bir şekilde iletimini sağlamak.

İç denetim faaliyeti, kurumun etikle ilgili amaç, program ve faaliyetlerinin tasarımını, uygulanmasını ve etkinliğini değerlendirmelidir. Danışmanlık görevinin amaçları, kurumun genel değerleri ve hedefleriyle uyumlu olmalıdır.

2.2.2.3. Görev Planlaması

İç denetçiler, her görev için kapsam, hedefler, zamanlama ve kaynak tahsisini içeren bir plan geliştirmeli ve yazılı hale getirmelidir. Hedefler her görev için belirlenmelidir. İç denetçiler, gözden geçirilecek faaliyete ilişkin riskleri bir ön değerlendirmeye tabi tutmalıdır.

Bir görevi planlarken, iç denetçiler şu noktaları dikkate almalıdır:

- ✓ Denetlenecek olan faaliyetin hedefleri ve faaliyetin kendi performansını kontrol etmesinin araçları,
- ✓ Faaliyet ve hedeflerine, kaynaklarına ve operasyonlarına yönelik önemli riskler ve bu potansiyel risklerin etki veya ihtimallerini kabul edilebilir bir seviyede tutmanın yol ve araçları,
- ✓ Faaliyetin risk yönetimi ve kontrol sistemlerinde önemli gelişme sağlama imkânları.

Görevin kapsamı, üçüncü kişilerin kontrolünde olanlar da dahil olmak üzere, uygun sistemlerin, kayıtların, personelin ve fiziki özelliklerin kararlaştırılmasını içermelidir. İç denetçiler, görevin hedeflerine ulaşması için uygun kaynaklara karar vermelidir. Eleman temini, her görevin kendi özelliklerine ve karmaşıklığına, zaman sınırlamalarına ve mevcut kaynaklara göre yapılmalıdır.

İç denetçiler, görevin hedeflerini karşılayacak çalışma programları geliştirmelidir. Bu çalışma programları yazılı olmalıdır. Çalışma programları, görev sırasında elde edilen bilgilerin tanımlanması, analiz edilmesi, değerlendirilmesi ve kayıt altına alınması süreçlerini düzenlemelidir.

2.2.2.4. Görevin Yerine Getirilmesi

İç denetçiler, görevin hedeflerine ulaşmak için yeterli bilgiyi tanımlamalı, analiz etmeli, değerlendirmeli ve kayıt altına almalıdır. Görev hedeflerine ulaşmak için yeterli, güvenilir, uygun ve yararlı bilgileri tanımlamalıdır.

İç denetçiler, kanaatlerini ve görev sonuçlarını uygun analiz ve değerlendirmelere dayandırmalıdır. Görevler, amaçlara ulaşılmasını, kalitenin sağlanmasını ve personelin geliştirilmesini temin etmek amacıyla düzenli olarak denetlenmelidir.

2.2.2.5. Sonuçların Bildirilmesi

Görev sonuçlarına ilişkin bildirim, uygun olması durumunda iç denetçinin genel fikrini veya sonuçlarını içermelidir. İç denetçiler, görev bildirimlerinde tatmin edici performans göstermeleri için teşvik edilir. Görev sonuçların kurum dışı taraflara açıklanmasında, sonuçların dağıtımı ve kullanımı konularında sınırlamalar içermelidir.

Bildirimler, doğru, tarafsız, açık, öz, yapıcı, eksiksiz ve uygun zamanda yapılmış olmalıdır. Standartlarla uyumsuzluk var ise sonuçların bildirimini aşağıdaki hususları açıklığa kavuşturmalıdır:

- Tam uyum sağlanamayan standartlar
- Uyumsuzluğun sebebi
- Uyumsuzluğun göreve etkisi

İç denetim birimi yöneticisi, sonuçları uygun taraflara sunmalıdır. Aksi yasal veya düzenleyici kurallarla zorunlu tutulmamışsa, iç denetim birim yöneticisi, sonuçları kurum dışında yer alan taraflara sunmadan önce aşağıda sayılanları yerine getirmelidir:

- Kurumun potansiyel risklerini değerlendirmek,
- Üst yönetim ve yetkili avukatlarla görüşmek,
- Sonuçların kullanımını kısıtlayarak yayınlanmasını kontrol altına almak

2.2.2.6. zleme Süreci

İç denetim birim yöneticisi, yönetime sunulan sonuçların kullanılmasını izlemek için bir sistem kurmalı ve geliştirmelidir. İç Denetim Yöneticisi, yönetimin aldığı tedbirlerin etkili bir şekilde uygulanmasını veya üst yönetimin, gerekli tedbiri almamasının riskini üstlenmeyi kabul etmesini sağlamak ve gelişmeleri gözlemek amacıyla yönelik bir takip süreci kurmalıdır.

2.2.2.7. Yönetimin Riskleri Göze Alma Kararı

İç denetim birim yöneticisi, üst yönetimin göze aldığı risk düzeyinin kurum için kabul edilir olamayabileceğini düşündüğünde, konuyu üst yönetim ile tartışmalıdır. Eğer söz konusu riske ilişkin bir karara varılamazsa, iç denetim birim yöneticisi ve üst yönetim konuyu yönetim kuruluna raporlamalıdır.⁸⁸

⁸⁸ A.g.k.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE Ç DENETİM GEREKTİREN SORUNLAR VE Ç KONTROL UYGULAMALARI

3.1. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE Ç DENETİM GEREKTİREN SORUNLAR

Bir ekonomide mali sistem, mali araçlar, mali araçlar ve mali piyasalardan oluşur. Mali sistemin temel mali araçlarından biri de bankacılık sektörüdür. Bankacılık sektörü, mali sistem içerisinde üzerinde kurulu olduğu ödemeler sistemi aracılığı ile tasarrufların dönüştürülmesinde kaynak aktarımına aracılık eden bir sektördür.

Bankalar yaptıkları işin gereği yoğun risklerle yaşamak zorunda kalan kuruluşlardır. Bankacılık sektöründe yaşanan riskler, her ülkede, her dönemde kaçınılmaz olarak yaşanabilir. Çünkü finansal piyasalar var olduğu sürece, risk unsuru sistem içerisinde varlığını sürdürür. Ancak, bu aşamada önemli olan risklerin doğru tanımlanıp, yönetilmesidir. Banka üst yönetimleri, kurumsal olarak alınan riskler hakkında daha fazla bilgi edinmeli ve risk yönetimi için gerekli sistemlere sahip olmalıdırlar. Böylece piyasada oluşacak risklerin zararları, bankacılık sektörünü en alt düzeyde etkiler ve oluşacak krizlerin zararları minimuma indirilir.

1980'li yıllardan bugünlere değin bankacılık sektörünün başlıca sorunları, ekonomik gelişmedeki istikrarsızlık, yüksek kaynak maliyeti, haksız rekabet koşulları, hızlı teknolojik gelişme ve hizmet teknikleri karşısında mevzuatın yetersiz kalması gibi hususlardan kaynaklanmaktadır. Bankacılık sektöründe yaşanan bu sorunlar bankalarda etkin bir iç denetim ve risk yönetim sistemini gerekli kılmaktadır. Banka işletmelerinde etkin bir iç denetim ve risk yönetim sistemini zorunlu kılan nedenler aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir.⁸⁹

- ✓ Yüksek Kaynak Maliyeti,
- ✓ Enflasyon ve İstikrar Kararlarına Bağlı Sorunlar,
- ✓ Bankacılık Sektörünün Düzenlenmesinden Kaynaklanan Sorunlar,
- ✓ Öz kaynak Sorunu,

⁸⁹ Targan, Ünal – Keskin, Ekrem, “Türk Banka Sisteminin Genel Görünümü” Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, İstanbul, 1997, s.10.

- ✓ Hızlı Teknolojik Gelişmelere Bağlı Sorunlar,
- ✓ Kamu Menkul Değerlerinin Konsolide Banka Bilânçosundaki Payının Artması,
- ✓ Ticari Bankaların Kaynaklarının Dönüşüm Hızının Düşük Olması,
- ✓ Bankaların Açık Pozisyon Sorunu,
- ✓ Bankacılık Sektöründe Gözetim ve Denetimin Yetersiz Olması,
- ✓ Devlet Kaynaklı Sorunlar,
- ✓ Grup veya Holding Bankacılığında Kaynaklanan Sorunlar.

3.1.1. Enflasyon ve İstikrar Kararlarına Bağlı Sorunlar

Türk ekonomisi 1980'den beri serbest piyasa mekanizmasına geçiş ve dışa açılma yönünde bir aşama kaydetmiş olmakla birlikte genişleyen kamu finansman açıkları nedeniyle kronikleşen yüksek enflasyonun etkisi altında kalarak istikrarlı bir gelişme sürecine girememiştir. Yüksek enflasyon ve ekonomik yapıdaki dalgalanmalar döviz kuru ve faiz riskini arttırırken sektör büyük ölçüde nakde dayanan öz varlıklarını enflasyona karşı korumada zorlanmıştır.⁹⁰

Yüksek oranlı enflasyon dönemlerinde bankacılık sektörü, son derece ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Enflasyon dönemlerinde bankaların nominal olarak artmış görünen karları, gerçekte (reel olarak) azalmakta ve özkaynaklarının reel büyüklüğü düşmektedir. Enflasyonist koşullar, bankaların kaynak maliyetlerini ve işletme giderlerini arttırmakta, yükselen kaynak maliyetlerinin etkisiyle artan kredi faizleri, özellikle düşük riskli yatırım olanaklarını daraltmaktadır.

Hızlı enflasyon dönemlerinde bankacılık sektörünü etkileyen diğer önemli bir sorun ise problemlili kredilerin artmasıdır. Özellikle, artan faiz yükü, banka alacaklarının tahsilini sınırlandırıcı bir etki yaratmaktadır. Vadesinde ödenmeyen alacaklar banka kaynaklarının akışkanlığını azalttığı gibi kaynak maliyetinin artması sonucunu da vermektedir. Dolayısıyla enflasyonun aşağı çekilmesi ile hem banka kredileri donmuş karakterinden kurtulacak, hem de tahsili gecikmiş alacakların kaynak maliyetine yansıyan yükü azalmış olacaktır. Bankaların ise takipteki alacaklarını teminat yönünden güçlendirmesi, yeni risklerin oluşmaması içinde gereken tedbirleri alması gereklidir.

⁹⁰ Parasız, İlker, Para Banka ve Finansal Piyasalar, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2000, s.125.

Bankacılık sektörünün küresel bir ortamda faaliyet göstermesi nedeni ile ülkemizde hala yüksek sayılabilecek enflasyonun banka işletmeleri üzerindeki etkisini indirgeyebilmek için iyi bir iç kontrol ve risk yönetimine ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde problemlili kredilerin artması risk yönetimi açısından büyük önem arz etmekte olup, bankaların vermiş oldukları kredilerin yakından takip edilmesi ve erken uyarı sinyalleri sisteminin etkin olarak kullanılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

3.1.2. Yüksek Kaynak Maliyeti

Ticaret bankalarında en önemli fon kaynakları topladıkları mevduatlardır. Son yıllarda mevduat dışı fon temininde kaydedilen gelişmelere rağmen mevduat yine de sektörün kaynakları arasında önemini korumakta ve mevduata uygulanan faiz oranları ile enflasyon oranları arasında yakın ilişki sürmektedir.

1 Temmuz 1980'den itibaren serbest faiz sistemine geçilmesi ile faizler enflasyon paralelinde seyretmeye baslarken mevduat kompozisyonunun vadeli lehine gelişmesi sonucu mevduatın maliyeti önemli ölçüde artmıştır. Bu gelişme, serbest piyasa ekonomisi gerçeğinin doğal bir sonucu olmasına rağmen, kaynak maliyeti toplam dispoibilite ve mevduat munzam karşılığı ayırma zorunluluğu ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu primleri yüzünden yükselmektedir.⁹¹

T.C.Merkez Bankası Umumi Dispoibilite oranları aşağıdaki gibidir.⁹²

- a) Türk Lirası Yükümlülüklerde %4
- b) Yabancı Para Yükümlülüklerde %1

Ayrıca Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, diğer giderler, Kaynak Kullanım Destekleme Fonu primleri, gider vergisi kesintileri, kredinin maliyetini yükselten diğer unsurlardır. Bankaların yüksek maliyetlerle topladıkları mevduat kaynağına karşılık, dispoibilite vb. ayırmaları sonucu ancak bir bölümünü kendi inisiyatifleri doğrultusunda değerlendirebilmeleri nedeniyle, mevduat faizi ile bankaların plase edilebilir kaynaklarının maliyeti arasında önemli bir marj oluşmakta, böylece bankalar hakkında yüksek maliyette fon aktaran verimsiz kuruluşlar imajı oluşmaktadır.

⁹¹ A.g.k., s.126-127.

⁹² <http://www.alomaliye.com/merkez> (20.08.2008)

1980 öncesi koşullarda mevduat toplayabilmek için Şube ağını genişletmek ve yeni personel istihdam etmek rasyonel kabul ediliyordu. Oysa 1980’li yıllardan itibaren, reel pozitif faiz politikası, otomasyonda gelişmeler birĀok Őubeyi verimli olmaktan Āıkar mıştır. Bu nedenle, dđnem dđnem bđyđk bankalar işletme giderlerini azaltmak amacıyla Şube kapatma ve personel sayısında indirimle gitme politikası izlerler. Ancak, son yıllarda bir yandan banka sektörüne girişlerin hđkđmet tarafından engellenmesi, diğer yandan sanayileşmenin Anadolu’ya yayılması mevcut bankaların Şube sayılarını yeniden arttırma politikası izlemelerine neden olmuştur. Bunun yanında son yıllarda bankalar otomasyona yđnelik yatırımlar yapmaya başlamışlardır. Bu da bankaların kısa vadede isletme giderlerinin önemli ölçđde artmasına neden olmuştur.

Mevduat munzam karşılıkları ve disponibilitel yđkđmlđlđđđ, para piyasalarında istikrar ve emniyetin sağlanmasına yđnelik para politikası araĀları mahiyetindedir. Mevduat sigortasının bulunduğu ve bankaların kısa vadeli nakit ihtiyacını karşılamada interbank piyasasının önemli rol oynadığı bugđnkđ koşullarda uygulanan munzam karşılık ve disponibilitel oranları, dđzenleyici mahiyetten ziyade kamunun artan fon ihtiyacının bir sonucu olarak gđrđlmektedir.

Kamunun banka kaynaklarının belirli bir bđlđmđnđ mevduat munzam karşılığı olarak sıfır maliyetle kullanmasının dolaylı bir vergi maliyeti taşımasına karşılık, bu durumun kamuoyu tarafından yanlış algılanması nedeniyle bankalar, karlarına oranla Āok az vergi dđyeyen, dolayısıyla daha fazla vergilendirilmesi gereken kurumlar olarak gđrđlmektedir. Kaynak maliyetinin yđksek olduğu gđnđmđzde bankalar alternatif kaynak oluşturma arayışı iĀerisine girmiş ve Āeřitli bankacılık enstrđmanları ile yeni kaynaklar oluşturmaya başlamışlardır (Örneğin, otomatik dđdeme talimatları, kurum maaş dđdemeleri, başka banka Āek tahsilatları, ihracat-ithalat işlemlerine aracılık etme vb.). Yeni bankacılık enstrđmanlarının oluşturulması banka isletmelerini faaliyetlerinin karmaşık bir yapıya dđnüşmesine neden olmuştur. Özellikle operasyonel anlamda etkin bir iĀ denetim ve risk yđnetiminin gerekliliği hissedilmiştir. Zaten Basel II kriterleri ile bu durum fark edilmiş ve operasyonel risk için yeni sermaye gereksinimleri getirerek

var olan sermaye yeterlilik standartlarını güçlendirme ve alt yapıyı geliştirme anlamında yenilikler getirilmiştir.⁹³

3.1.3. Bankacılık Sektörünün Düzenlenmesinden Kaynaklanan Sorunlar

Özel sermayeli bankalar ile kamusal sermayeli bankalar arasında, yasal ve yönetsel düzenlemelerden doğan bazı farklar vardır. Söz konusu farklılıkların bir kısmı kamusal, bir bölümü ise özel bankaların yararına olarak fırsat eşitliğini zedeleyecek boyutlardadır. Kamusal sermayeli bankaların ana statülerinin, örgütlenme biçimlerinin, personel kadrolarının, sermayelerinin ancak belirli bürokratik aşamalardan geçilerek değiştirilmesi, günümüzde hızlı bir değişim gösteren iktisadi ve mali koşullara uyum sağlanmasını, gerekli önlemlerin ve kararların süratle alınmasını ve rasyonel bir işletmecilik uygulanmasını zorlaştırır.

Çeşitli yasal ve yönetsel düzenlemeler, kamusal bankalara bankacılık faaliyetleri ile yakından ilgili olmayan birçok görev vermiştir. Kamusal sermayeli bankalara verilmiş bulunan bu özel görevler, bu bankaların kaynaklarının ve faaliyetlerinin kısmen de olsa verimli olmayan alanlara kaymasına yol açmakta ve rekabet gücünü zayıflatmaktadır.

Bankacılık sektörüne giriş imkanı 1980'li yıllarda kolaylaştırılmış, ancak, son yıllarda kamu otoriteleri tarafından zorlaştırılmıştır. Bu kısıtı aşmak için son yıllarda yatırım bankalarının sayısında önemli artış gözlenmektedir. Sektörden çıkış kamuoyunda oluşturacağı olumsuz etki nedeniyle pek normal karşılanmamaktadır. Türk banka sistemine giriş ve çıkışın zor olması serbest piyasa koşullarını bozan önemli bir faktördür. Bu durum risk faktörlerine karşı duyarlılığı azaltmakta ve haksız rekabete yol açmaktadır. Çünkü piyasalara giriş ve çıkış serbestisi rekabetçi piyasaların en önemli kuralıdır. Bankacılık sektörüne girişin ve çıkışın zor olması, hem bazı banka yönetimlerinin aşırı risk almalarını, hem de mevduat sahiplerini banka ayırımı yapmadan yüksek faiz veren bankaya mevduat yatırmalarını teşvik etmektedir. Bu noktada, devlet garantisinin rolünün büyük olduğu düşünülmektedir. Oluşturulan Mevduat Sigorta Fonunun mali açıdan zayıf bankaların bünyelerini kuvvetlendirici, bankaları rehabilitasyona tabi tutucu fonksiyonu vardır. Böylelikle mali açıdan zayıf

⁹³ Parasız, a.g.k., s.127.

bankaların sektörden çıkışı sistemin mali istikrarını bozmadan gerçekleştirebilecektir. Ancak, mevduat sigortası sisteminin riskli bankaları teşvik edici yönünün olduğunu da vurgulamakta yarar vardır.⁹⁴

3.1.4. Özkaynak Sorunu

Türk bankacılık sektörünün önemli bir sorunu da özkaynak yetersizliğidir. Sektörde banka sayısı 1980'lere göre artmış olmakla birlikte, bazı yabancı ve milli bankalar hem toplam aktifler hem de öz sermaye büyüklüğü açısından son derece yetersiz olup, bu bankaların fon kaynağı sadece interbank (Bankalararası Para Piyasası) ya da uluslararası finansal piyasalardır. Bu nedenle, bu bankaların gerek iç piyasada, gerekse uluslararası piyasalarda rekabet edebilme güçleri yoktur.

Banka birleşmeleri yoluyla aktif ve sermaye yapılarının güçlendirilmesi bir önlem olarak düşünülebilir. Bir bilançonun aktif toplamından yükümlülükler düşüldükten sonraki kısmı özkaynağı verir. Özkaynak artışı; ödenmiş sermaye, yedek akçe, dağıtılmayan kâr ve varlıkların (menkul, gayrimenkul) değer artısından oluşur.

Özkaynağı güçlü olan bankanın piyasa risklerine karşı direnci de yüksek olur. Bankacılık sektörünün diğer bir sorunu, iştiraklere ve sabit kıymetlere yatırılan kaynakların büyüklüğüdür.⁹⁵ İştiraklere yatırılan kaynakların birçoğu yeterli getiri sağlamaz. Geçmişte, sermaye birikiminin yetersiz olması nedeniyle, bankalar iştirakler yoluyla sanayileşmeye önemli katkılarda bulunmuşlardır. Ancak bugün iştirakler birçok banka için büyük bir yük teşkil etmektedir. 01.11.2005 tarih ve 5411 sayılı Bankalar Kanunu'na göre bankaların; kredi kuruluşları ve finansal kuruluşlar dışındaki bir ortaklıktaki payı kendi özkaynaklarının yüzde onbeşini, bu ortaklıklardaki paylarının toplam tutarı ise kendi özkaynaklarının yüzde altmışını aşamaz.

3.1.5. Hızlı Teknolojik Gelişmelere Bağlı Sorunlar

Hızlı teknolojik gelişme ve dünya finans piyasaları ile uyum sürecinde olan bankacılık sektörü gelişmiş ülkelerde yaygın bir şekilde kullanılan leasing, factoring, forfaiting gibi mali hizmetler; swap, forward, future, option gibi risk yönetim ürünleri

⁹⁴ Parasız, a.g.k, s.128.

⁹⁵ Özkan, Turgut, "Ulusal ve Uluslararası Bankacılıkta Rekabet", İktisat Dergisi, Sayı: 387, Şubat-Mart. 1999, s.43.

ve internet bankacılığı hizmetlerini sunma aşamasına gelmiş bulunmaktadır. Ancak, isimleri sıralanan finansal tekniklerin ve ürünlerin uygulanması ve kurumsallaşmasında bu tekniklerin uygulanması ile ilgili devlet organlarının koordineli bir şekilde çalışamaması, konuyla ilgili bir mevzuat alt yapısının oluşturulmamış olması ve ekonomik istikrarsızlık nedenleriyle iç denetim ve risk yönetimi açısından zorluklar ortaya çıkarmaktadır.

3.1.6. Ticari Bankaların Kaynaklarının Dönüşüm Hızının Düşük Olması

Mevduatlar, bankaların yükümlülüğüdür. Türkiye’de mevduatların önemli bir kısmının kamu kağıtlarına (tahvil, bono) dönüşmesi, yüksek enflasyon ve yüksek kur beklentisi, dispoabilite, munzam karşılık ve TMSF kesintileri yüzünden Toplam Kredi/Toplam Aktif oranı, Toplam Mevduat/Toplam Aktif oranının oldukça altında kalmıştır. Ülkemizde ticari bankaların mevduat olarak topladıkları kaynağın hemen hemen yarısını bile krediye dönüştüremediği ve dönüştürdüklerini de yüksek maliyetle yaptığı gözlenmektedir. Toplanan kaynakların krediye dönüştürülmesi konusunda üst yönetim şube çalışanlarına agresif hedefler vermekte, hedef tutturma kaygısı içerisinde olan şube çalışanları ise tahsil kabiliyeti düşük şahıs ya da firmalara kredi kullandırımı yaparak bankanın mali kayıplara uğramasına neden olabilmektedir.

1978–2005 döneminde Türkiye’nin yıllık ortalama Gayri Safi Milli Tasarruf/GSYIH oranlarının tıpkı OECD ve Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde olduğu gibi yaklaşık %20 civarında seyrettiği dikkate alınır, Türkiye’deki mevduat yetersizliğinin ortalama tasarruf eğiliminin düşük olmasından değil, milli gelir düzeyinin düşük olmasından kaynaklandığı anlaşılır. Gerçekten, 5000 dolar kişi başına gelirin %20’si 1000 dolar yaparken, 30000 dolar olan kişi başına gelirin %20’si 6000 dolar yapmaktadır. Buna göre, Türkiye’de mevduatları ve kredileri artırmak için tasarrufları, tasarrufları artırmak için de milli geliri artırmak gerekmektedir.⁹⁶

3.1.7. Bankaların Açık Pozisyon Sorunu

Yabancı para cinsinden pasif kıymetlerle aktif kıymetler arasındaki fark bankaların genelde pozisyon durumlarını gösterir. Bu farkın pasif lehine olarak ortaya

⁹⁶ OECD, Economic Outlook, Haziran 1998, s.6.

çıkması açık pozisyonu ifade etmektedir. Özellikle düşük kur, yüksek faiz uygulamalarına bağlı olarak 1994 krizinin yaşandığı dönem dışında 1990'lı yıllarda bankacılık sektörü önemli kar elde etmiştir. Yüksek faiz düşük kur nedeni ile yabancı para cinsinden kaynakların belirli bir bölümü TL cinsinden kredilerde kullanılmıştır. 1993 yılsonu rakamlarına göre yabancı para cinsinden pasiflerin %15,4'ü TL cinsinden plasmanlarda kullanılmıştır. Bu durum bağımsız kur ve para politikası uygulama olanağını iyice daraltmıştır. 1994 krizinin ufukta belirmesi üzerine özel sektör bankaları açık pozisyonlarını hızla azaltmaya yönelmişlerdir. Ancak, 1994 yılında IMF'le yapılan stand-by anlaşması sonucu yabancı döviz kurlarının çıpa olarak seçilmesi açık pozisyon olgusunu yeniden gündeme getirmiştir. Ancak açık pozisyon uygulaması ile ilgili olarak 1 Mart 1995'te Yabancı Para Net Genel Pozisyonu/Sermaye Standart Radyosu ile ilgili bir tebliğle yabancı para net genel pozisyonu ile sermaye tabanı arasında bir ilişki kurularak net açık pozisyon oranı belirlenmiştir. Açık ve fazla pozisyon miktarları sermaye tabanının %50'si ile sınırlanmıştır.⁹⁷

Enflasyonla mücadele programı, 2000–2002 yılları arasında uygulanan kur çıpası; dövizle borçlanmayı cazip hale getirmiş ve bankaların yurtdışından aldıkları sendikasyon kredileri artmıştır. Kur çıpası politikasına güvenerek yabancı para cinsinden elde ettikleri kaynakları Türk Lirası cinsinden krediye dönüştüren ve Devlet İç Borçlanma Senedi satın alan bankaların açık pozisyonları ve kur riskleri artmıştır. Açık pozisyonu olan birçok banka, Kasım 2000 krizinde yüksek faizle borçlanmak (faiz riski), Şubat 2001 krizinde de dalgalı kura geçildiği için yüksek kurdan döviz satın almak (döviz riski) zorunda kalmışlar ve her iki durumda da yüksek maliyetler yüklenmişlerdir.

3.1.8. Bankacılık Sektöründe Gözetim ve Denetimin Yetersiz Olması

Türk bankacılık sektörünün en temel sorunlarından birisi sektörde etkin bir gözetim ve denetimin olmamasıdır. Bir bütün olarak sektörü denetleyecek ve düzenleyecek etkin bir sistemin bulunmaması ve bankaların kendi içinde denetiminin yetersiz kalması sektörde ciddi sorunlar oluşturmuştur.

⁹⁷ Toprak, Metin – Demir, Osman, “Türk Bankacılık Sektörü:Sorunlar, Krizler Ve Arayışlar”, C.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, Ekim 2001, s.10.

Denetim, bir işin olması gerektiği gibi yapılıp yapılmadığının kontrolüdür. Denetim, iş bitimindeki gözden geçirme gibi statik bir yapı olmayıp, iş yapılırken her bir aşamada hataları ortaya çıkaran ve onların giderilmesini sağlayan geri beslemeli (feed-back) dinamik bir süreçtir. Bu şekilde denetlenmeyen ya da eksik denetlenen sistemler zamanla etkinliğini kaybeder. Örneğin, hatalı üretim yapan bir firmada denetim olmazsa hatanın hangi aşamada yapıldığı anlaşılabilir. Hatanın üretim gerçekleştirildikten sonra anlaşılması da fazla bir anlam taşımaz. Bu sebeple, bankacılık faaliyetlerinin her bir aşamasında doğabilecek hatalı davranışlara etkin bir denetimle fırsat vermemek gerekir. Eğer bu başarılırsa, bankaların risk yüzdesi, yolsuzluklar ve krizler önemli ölçüde azalır, uzun vadeli ekonomik istikrar ve etkinlik artar.

Kamu bankalarının yüksek görev zararları ve BDDK' nın bazı özel bankalara (Örneğin; Emlakbank, Pamukbank, İmar Bankası) el koymak zorunda kalması bu sektörde ciddi bir denetim eksikliği sorunu olduğunu göstermiştir. Sektörde etkin bir denetimin olması için denetim elemanlarının bilgi, teknik donanım ve sayıca yeterli olması, denetim için gerekli veri tabanının oluşturulması, denetimi etkisizleştirecek yasal ve siyasal engellerin ortadan kaldırılması ve yolsuzluklara yönelik cezaların caydırıcı olması gerekir.

Etkin bir denetimin olmadığı bir ortamda cezaların ve ahlâk kurallarının caydırıcılığı azalır, yolsuzluklar daha hızlı yayılır. Ortaya çıkarılması halinde yolsuzluk yapanın göreceği zarar, ortaya çıkarılmaması halinde elde edeceği yarardan küçük kaldıkça yolsuzluk eğilimi güçlü olacaktır. Kamu bankalarının 25 milyar dolar görev zararı, bir o kadar da TMSF bankalarının zararı, son zamanlarda artan yolsuzluk operasyonlarının birçoğunun bankalarla bağlantılı olması, bazı TMSF bankalarının önceki sahip ve yöneticilerinin yolsuzluk iddiasıyla yargılanmaları bankacılık sektöründeki denetim eksikliğini ortaya çıkarmıştır..⁹⁸

3.1.9. Devlet Kaynaklı Sorunlar

Devlet kaynaklı sorunların belli başlıları aşağıda yer almaktadır. ⁹⁹

(1) Girişimciliği zayıflatan siyasal istikrarsızlıklar ve zayıf koalisyon hükümetleri,

⁹⁸ A.g.k., s.11.

⁹⁹ A.g.k., s.12.

- (2) Yasal ve kurumsal düzenleme hataları,
- (3) Tasarruf mevduatına devlet güvencesinin uzun süre devam etmesi,
- (4) İç borçlanmanın ağırlıklı olarak bankalardan yapılması,
- (5) Hatalı kur çıpası politikası ve
- (6) Hükümetlerin kamu bankalarını popülist politikaların finansman aracı haline getirme eğilimleridir.

Bir ülkede politika kızışarak şiddet, yıldırma, hoşgörüsüzlük ve ideolojik ayırım politikası haline gelirse ve bu şekiller altında yargı organlarına, orduya, memuriyete ve öğretim kurumlarına girse durum çok kötüleşir. Türkiye’de zaman zaman bu durum yaşanmıştır. 1946’ya kadar muhalefetin olmadığı tek parti iktidarı hüküm sürmüştü, bundan sonra muhalefet olunca da siyasal gerilim daha çok artmış, askerler sivil yönetime dört kez fiili müdahalede bulunmuşlardır. Bunlar; 27 Mayıs 1960 Darbesi, 12 Mart 1971 Muhtırası, 12 Eylül 1980 Darbesi ve 28 Şubat 1997 Post-modern darbesidir. Türkiye’de 1960’lı yılların sonlarında ve 1970’li yıllar boyunca ideolojik kamplaşmalar alabildiğine artmıştır.

27 Mayıs 1960 Darbesi sonrası genellikle uyumsuz ve kısa ömürlü koalisyon hükümetleri kurulmuştur. Son 40 yılda kurulan 13 koalisyon hükümetinin 7 tanesi son 10 yılda kurulmuştur. Toplam oyların %10’undan azını alan siyasi partiler meclise giremedikleri halde, güçlü hükümetlerin çıkmaması ve siyasal alana yapılan müdahaleler halkla politikacı arasındaki bağı ve hükümetlerin ekonomik etkinliğini azaltmıştır. Girişimcilerin geleceğe yönelik sağlıklı öngöründe bulunmalarını engelleyen zayıf hükümetler, uzun vadeli reel yatırımları ve bankacılık sektörünü olumsuz etkilemiştir.

Hızlı teknolojik gelişme ve dünya finans piyasaları ile entegrasyon sürecinde Türk bankacılık sektörü gelişmiş ülkelerde yaygın bir şekilde kullanılan leasing, factoring, forfaiting gibi mali hizmetler; swap, forward, future, option gibi risk yönetim ürünleri ve internet bankacılığı hizmetlerini sunma aşamasına gelmesine karşın, mevzuata ilişkin altyapının zayıflığı ve ekonomik istikrarsızlıklar bu teknik ve ürünlerden yararlanmayı zorlaştırmıştır. Örneğin, uluslararası sermaye hareketlerini serbestleştiren 32 sayılı karar 1989’da yürürlüğe girdiği halde, 4389 sayılı Bankalar

Kanunu ancak 18 Haziran 1999'da yürürlüğe girebilmiş; BDDK, 31 Ağustos 2000'de fiilen göreve başlayabilmiştir.¹⁰⁰

Uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesine karşın, yabancı yatırımcıların önündeki bürokratik engeller yüzünden doğrudan yatırıma yönelik yabancı sermaye girişi çok düşük kalmış, ülkeye gelen sınırlı miktardaki sermaye de genellikle kısa vadeli portföy yatırımlarına yönelmiştir. Örneğin 1992–2000 döneminde yükselen ekonomilere yönelik sermaye girişinin %48'i net doğrudan yatırım, %27'si net portföy yatırımı olmuşken, Türkiye'ye giren doğrudan yatırımlar %10'un altında kalmış, hatta son yıllarda yurtdışına ulusal sermaye çıkışları artmıştır.¹⁰¹

3.1.10. Grup Veya Holding Bankacılığında Kaynaklanan Sorunlar

Türkiye'deki özel bankaların bir kısmı yönetim ve sermaye yapısı açısından belli kişiler, gruplar veya holdinglerin kontrolindedir. Her bankanın bir holdinge ait olmasının nedeni, tasarruflara yüksek faiz vermek değil, bizzat banka kaynaklarıyla gruba ucuz ve istenilen miktarda kaynak sağlamaktır.

Türkiye Bankalar Birliğinden temin edilen verilere göre; Sabancı Holding'in Akbank'ı; Doğu Holding'in Garanti Bank'ı; Anadolu Endüstri Holding'in Alternatif Bank'ı, Koç Holding'in Koçbank'ı; GSD Holding'in Tekstil Bank ve GSD Yatırım Bank'ı; Tefken Holding'in Eurobank'ı; Çalık Holding'in Aktif Yatırım Bank'ı; Nurol Holding'in Nurol Yatırım Bank'ı; Diler Holding'in Diler Yatırım Bank'ı bulunmaktadır. Bu durum bankaların gerçek bankacılık faaliyetlerinden uzaklaşarak, sadece bağlı olduğu grubun şirket ve iştiraklerine kredi verir hale gelmesine neden olmuştur. Bankaların sermayelerinin geniş tabana yayılmaması, yönetim ve denetimin etkinliğini azaltmaktadır.

¹⁰⁰ Parasız, a.g.k., s.132.

¹⁰¹ Güven, Semih, "Sermaye Hareketlerinin Nedenleri, Etkileri ve Türkiye Örneği", İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, Ağustos 2001, s.7.

3.2. HALK BANKASI'NDA Ç KONTROL UYGULAMALARI

Kalıcı bir ekonomik kalkınma, sosyal denge ve toplumsal barışın korunması için uygun koşullarla esnaf-sanatkar ve küçük meslek sahibine kredi vermesi amacıyla Türkiye Halk Bankası kurulmuştur. Türkiye Halk Bankası'nın kurulmasının temelinde ulu önder Atatürk'ün "Küçük esnafa ve büyük sanayi erbabına muhtaç oldukları kredileri kolayca ucuza verecek bir teşekkül vücuda getirmek ve kredinin normal şartlar altında ucuzlatılmasına çalışmak da çok lazımdır" ile "Siz sanatkarların ufak dükkanları yerine muhteşem fabrikalar yapıldığını gördüğüm gün, mutluluğum en yüksek derecesini bulacaktır" fikirleri önemli bir yer tutmuştur.

Türkiye Halk Bankası, 1933 yılında çıkartılan 2284 sayılı Halk Bankası ve Halk Sandıkları Kanunu ile kurulmuş olup, 1938 yılında faaliyete geçmiştir.

Etkin bir iç denetim, Halkbank yönetiminin karar alma sürecinde ve belirlenen amaçlara sağlıklı bir şekilde ulaşmasında en önemli unsur ve aynı zamanda bankacılık faaliyetlerinin tam ve güvenli olarak sürdürülmesi için gerekli bir yapıdır. İç denetim sistemi bankayı zarara uğratabilecek risklerin önceden fark edilmesine ve böylece olası zararların önlenmesine imkan vermektedir. Bu görev sadece denetim birimlerinin değil, farklı sorumluluklar taşımakla birlikte tüm banka personelinin içinde yer aldığı bir işlev olarak algılanmakta ve bu anlayışla banka içindeki tüm personelin iç denetimin önemini anlaması ve aktif olarak bu sürece katılması gerekir.

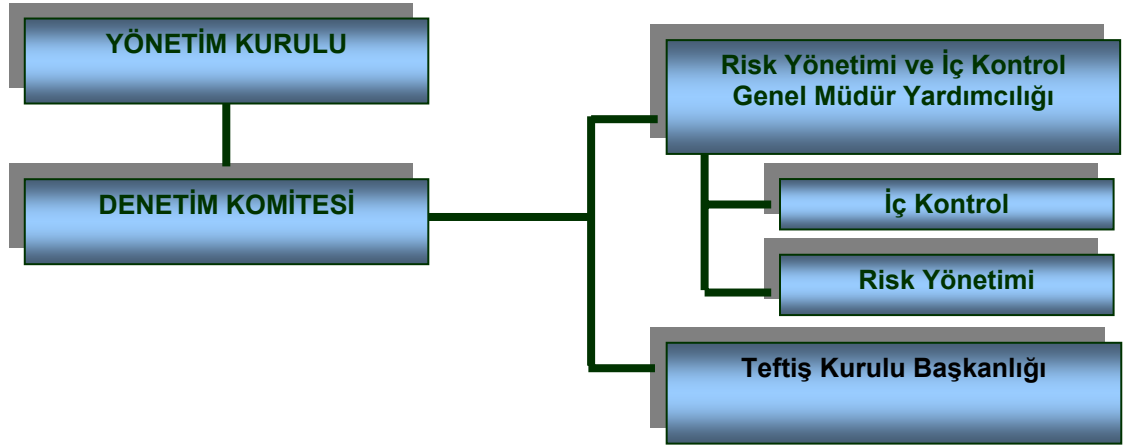
Bankalar, maruz kaldıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünün sağlanması amacıyla, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişen koşullara uygun, tüm şube ve birimleri ile Kanuna istinaden yürürlüğe konulan düzenlemelere göre konsolidasyona tâbi tutulan ortaklıklarını kapsayan, yeterli ve etkin iç sistemler kurmak ve işletmekle yükümlüdürler.¹⁰²İç kontrol bu sistemlerden bir tanesidir.

Halk Bankası'nda İç Kontrol Daire Başkanlığı, T. Halk Bankası A.Ş. Yönetim Kurulunun, Bankanın organizasyon yapısını yeniden düzenleyen 27.09.2001 tarihli kararı ile kurulmuş ve aynı yıl İç Kontrol Birimi oluşturulmuştur. Şubat 2009 tarihinde yayınlanan T. Halk Bankası A.Ş. İç Kontrol Daire Başkanlığı Yönetmeliği 30 madde

¹⁰² Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik, mad.4.

ve 9 kısımdan oluşmaktadır. Söz konusu yönetmeliğin 3.maddesinde belirtildiği üzere İç Kontrol Daire Başkanlığı, idari açıdan Denetim Komitesi aracılığıyla Yönetim Kurulu'na bağlıdır. Faaliyetlerini, Risk Yönetimi ve İç Kontrol Genel Müdür Yardımcısı gözetim ve denetiminde gerçekleştirir.

ekil 2. Halkbank Organizasyon Yapısı içinde İç Kontrol

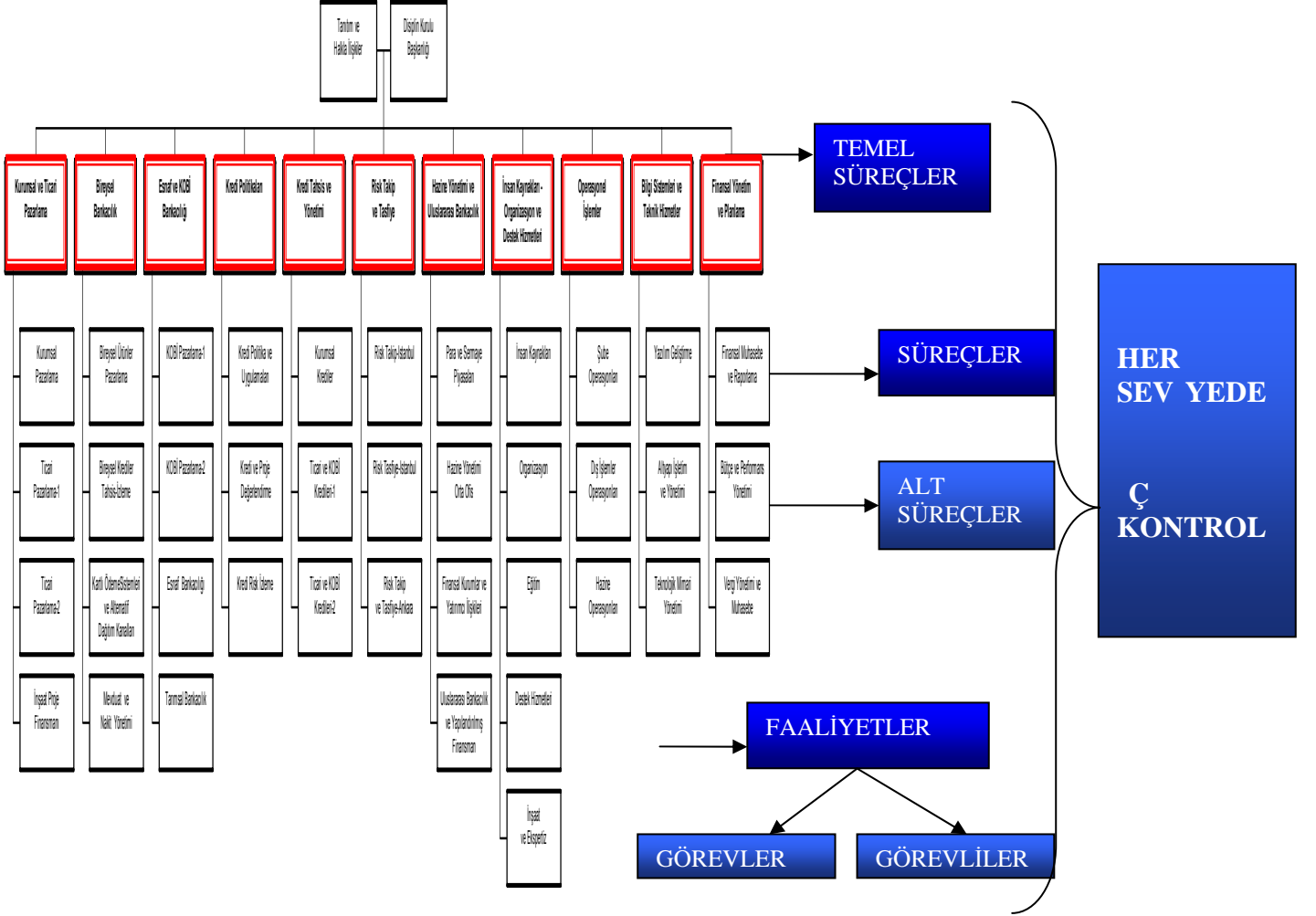
Kaynak: Halk Bankası İç Kontrol Daire Başkanlığı

01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik’e göre İç kontrol sisteminin amacı, bankanın varlıklarının korunmasını, faaliyetlerin etkin ve verimli bir şekilde Bankalar Kanunu’na ve ilgili diğer mevzuata, banka içi politika ve kurallara ve bankacılık teamüllerine uygun olarak yürütülmesini, muhasebe ve finansal raporlama sisteminin güvenilirliğini, bütünlüğünü ve bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini sağlamaktır.

İç kontrol sisteminden beklenen amacın sağlanabilmesi için; Banka bünyesinde işlevsel görev ayrımının tesis edilmesi ve sorumlulukların paylaşılması, muhasebe ve finansal raporlama sisteminin, bilgi sisteminin ve Banka içi iletişim kanallarının etkin çalışacak şekilde tesis edilmesi, acil ve beklenmedik durum planı hazırlanması, iç kontrol faaliyetlerinin oluşturulması, Bankanın iş süreçleri üzerinde kontrollerin ve iş adımlarının gösterildiği iş akım şemalarının oluşturulması gerekir.

Halkbank iç kontrol sistemi, bankanın yurt içi ve yurt dışı şubeleri ile Genel Müdürlük Birimlerini, konsolidasyona tabi ortaklıklarını ve tüm faaliyetlerini kapsayacak şekilde oluşturulmuştur.

ekil 3. Halkbank Ç Kontrol Sistemi

Bankadaki süreçlerin tanımlanması ve bu süreçlere ilişkin risklerin belirlenmesi iç kontrol sisteminin temelini oluşturmaktadır. Ancak etkin, önleyici, tespit edici ve düzeltici kontrol faaliyetleri sayesinde riskler kontrol altında tutulabilir ve kurumun hedefler doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmesi sağlanabilir.

İç kontrol sistemi ile iç kontrol faaliyetleri ve bunların nasıl icra edileceği, bankanın gerçekleştirdiği tüm faaliyetlerin nitelikleri dikkate alınarak, iç kontrol birimi

tarafından ilgili birimlerin üst düzey yöneticileri ile birlikte tasarlanır. İç kontrol biriminde bir yönetici ile bankanın ölçeği, faaliyetlerinin niteliği ve karmaşıklığına göre yeterli sayıda ve mesleki uzmanlığa sahip iç kontrol personeli görev yapar. İç kontrol birimi fiziken Banka Genel Müdürlüğü'nde yer alır.

Aşağıdaki başlıklarda Halk Bankası İç Kontrol Yönetmelik hükümleri ve BDDK'nın Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre iç kontrol personeli, iç kontrol faaliyetleri ve iç kontrol uygulamalarına yer verilmiştir.

3.2.1. İç Kontrol Personelinin Görev ve Yetkileri

İç kontrol personeli, Banka faaliyetlerine yönelik olarak sürekli izleme, inceleme ve kontrol yapmak üzere Yönetim Kurulu tarafından yetkilendirilmiş ve İç Kontrol Daire Başkanlığı'na bağlı olarak görev yapan müfettişler dışındaki Banka personelinin ifade etmektedir. İç kontrol personeli, denetim görevini yaparken, denetlenen birimin yönetici ve çalışanlarıyla ortak amaca hizmet edildiğinin bilinci içerisinde, bağımsız ve objektif bir yaklaşım içerisinde çalışır ve Banka personelinin tabi olduğu genel kurallara uyar.

İç kontrol personelinin aşağıda belirtilen yükümlülükleri mevcuttur:

- 1.** Görevleriyle ilgili olarak tespit edilen hususları, şube/birim yönetiminden başlayarak, bağlı bulunulan İç Kontrol Yönetmeni ve İç Kontrol Daire Başkanlığı'na rapor etmek,
- 2.** Bankada standartların yerine getirilip getirilmediğini, kurallara ve sınırlamalara uyulup uyulmadığını, hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını, belirlenen değişik yönetim kademelerinde ve ilgili kontrol basamak ve noktalarında kontrol ederek, ilgili yönetim kademesine ve İç Kontrol Merkezi'ne aynı zamanda bildirmek,
- 3.** Bankanın tüm işlevlerinin güvenli bir biçimde icra edilmesini iç kontrol mekanizmaları vasıtasıyla izlemek, incelemek ve kontrol etmek amacıyla, ilgili birimlerden raporlamaya dayalı bilgi talebinde bulunmak,
- 4.** Çeşitli kontrol dokümanları ve araçları üzerinden genel veya özel gözlemlere ve izlemeye dayalı kontrol ya da inceleme yapmak ve tespitlerini raporlara bağlamak veya uyarı mesajları hazırlayarak ilgili birimlere tebliğ etmek,
- 5.** İç Kontrol Daire Başkanlığı'nca programlanan ve yürütülen hizmet içi eğitim çalışmalarına katılmak,

6. Mevzuatın uygulamasından doğan sonuçlar üzerinde inceleme yapmak, görülecek yanlışlık veya eksikliklerin giderilmesi ve düzeltilmesi yollarını araştırmak; işlerin iyi şekilde yürütmesini, personelin çalışmalarından daha verimli bir biçimde faydalanılmasını sağlamak için alınması gerekli önlemlerle ilgili görüşlerini İç Kontrol Daire Başkanlığı'na bildirmek,
7. Genel mevzuatı ve Banka mevzuatını takip etmek, mesleki bilgi ve becerilerini geliştirecek çalışmalar yapmak,
8. Bankanın daha etkin bir şekilde denetlenmesi ve olası zararların büyümemesi, gerekli işbirliği ve dayanışmanın sağlanması için yapılacak çalışmalarda müfettişlerden ve iç kontrol elemanlarından oluşacak karma ekiplerde görev almak.

İç kontrol personeli, denetlediği şube veya birimde bağımsız ve doğrudan İç Kontrol Merkezine bağlı çalışır, şube veya birimde herhangi bir yöneticiye bağlı çalışmaz. Denetim yetkisini Yönetim Kurulu'ndan alır. İç kontrol personeli olarak görevlendirilen eleman, bu görevlendirme ile denetim yetkisine sahip olur, bu görevlendirme sona erdiğinde veya atamayla görev değiştirdiğinde, denetim yetkisi de kendiliğinden ortadan kalkar. Denetim yetkisinin kullanılmasında, iç kontrol elemanları unvanlarına bakılmaksızın eşit haklara sahiptirler.

İç kontrol personeli, görevlendirildiği birimde her türlü bilgi ve belgeyi izleme, inceleme, araştırma yapma ve gerektiğinde görev konusu ile ilgili olarak banka personelinden ilave açıklama isteme, fikirlerine başvurma yetkisine sahiptir. Görevlerini, İç Kontrol Daire Başkanlığı'nda veya görevlendirildikleri birim ve şubelerde gerçekleştirir. Yetki açısından unvanları ne olursa olsun iç kontrol personeli arasında fark yoktur.

Ülke genelindeki iç kontrol personeli; Bursa Bölge İç Kontrol Grubu, Denizli Bölge İç Kontrol Grubu vb. şekillerde coğrafi gruplara ayrılmıştır. Her bir grupta, grup personeli içinden seçilmiş Grup Lideri yer almaktadır. Grup liderleri bölgelerdeki iç kontrol personeli ve iç kontrol faaliyetlerinden sorumludur.

İç kontrol personeli uygulama ve yönetim işlerine karışmaz ancak, öncelikli ve önemli gördüğü durumlarda görüşlerini bir yazı ile yöneticilere bildirir. Bu elemanlar

hiçbir gerekçe ile bankacılık hizmetleri ve diğer finansal hizmetlerin verilmesinde çalıştırılmazlar.

3.2.2. İç Kontrol Uygulamaları

İç kontrol personeli, her türlü görev, yetki ve emirlerini İç Kontrol Daire Başkanlığı'ndan alır. Şube ve Genel Müdürlük Birimlerinde görev yapan İç kontrol elemanları, İç Kontrol Daire Başkanlığı'na (%100 oranında) bağlıdırlar. Başkanlık bağlı olunan Yönetim Kurulu Üyesinden onay almak koşulu ile kısa süreli geçici görevlendirme veya görev bölgesi değişikliği yapabilir.

İç Kontrol Daire Başkanlığı'nca belirlenen ve doğrudan ya da grup liderleri tarafından duyurulan kontrol ve raporlama periyotları ile denetim programları, iç kontrol personeli tarafından aynen uygulanır. Grup liderleri, bu program ve periyotların uygulanmasından ve takibinden sorumludur. İç kontrol personeli, tespit ettiği ve raporladığı risklerin giderilip giderilmediğini, İç Kontrol Merkezi'ne raporlanmış olsa dahi, takip eder ve giderilmeyen riskleri Başkanlığa bildirir.

İç Kontrol faaliyetlerinin uygulanışına ilişkin süreç aşağıdaki başlıklarda detaylıca yer almaktadır.

3.2.2.1. İç Kontrol Programının Hazırlanması

İç kontrol programı insan kaynakları, işgücü ve zaman planlaması yapmak için İç Kontrol Daire Başkanlığı'nca hazırlanır. Belirlenen denetim sahalarında kimin çalışacağı ve hangi tarihte ne kadar sürede çalışacağı belirlenir. İç Kontrol Daire Başkanlığı tarafından her bir iç kontrol personeli için aylık program hazırlanır. Ülke genelinde tüm şubelerde eş zamanlı kontrol çalışmaları yürütülür.

İç kontrol elemanlarının kontrol programları, kontrolün türü, kontrol gerçekleştirilecek şube veya birimin iş yoğunluğu, risklilik durumu gibi kıstaslar dikkate alınarak hazırlanır. İç kontrol personeli Başkanlıktan ek süre talebinde bulunarak kontrol süresini uzatabilir. Aşağıdaki tabloda X personelinin Ocak-2008 dönemi iç kontrol programı yer almaktadır.

Tablo 2. ç Kontrol Programı

Kontrol Dönemi	Gün	ube Adı	Kontrol Türü
01.01.2008-11.01.2008	9 gün	Bursa Şubesi	Normal Kontrol
14.01.2008-25.01.2008	10 gün	İstanbul Şubesi	Takip Kontrolü
28.01.2008-31.01.2008	4 gün	Kocaeli Şubesi	İnceleme

3.2.2.2. ç Kontrol Faaliyetlerinin Gerçekle tirilmesi

İç kontrol personeli, görevlendirildiği şubenin tüm faaliyetlerinin icra edilmesini izlemek, incelemek ve kontrol etmek amacıyla şube personelinden bilgi talebinde bulunur, çeşitli kontrol dokümanları ve araçları üzerinden genel veya özel gözlemlere ve izlemeye dayalı kontrol ya da inceleme yapar; tespitlerini rapora bağlar ve uyarı mesajları hazırlayarak ilgili birimlere tebliğ eder.

İç kontrol faaliyetleri asgari olarak faaliyetlerin icrasına yönelik işlemlerin kontrolü, iletişim kanalları ile bilgi sistemlerinin ve finansal raporlama sisteminin kontrolü ve uyum kontrollerini kapsamak zorundadır.¹⁰³ Banka faaliyetlerinin icrasına ilişkin işlemler operasyonel faaliyetleri oluşturur. Operasyonel faaliyetlere ilişkin kontroller ile operasyonların verimliliği ve etkinliğinin sağlanması amaçlanır.

ekil 4. ç Kontrol Faaliyetleri

(1)

Operasyonlar
_ Standartlaşmış süreçler yardımıyla operasyonların etkinliğini ve verimliliğini artırır.
_ Kontrol faaliyetleri aracılığıyla varlıkların korunmasını sağlar.

(2)

Finansal
_ Ticari kararlarda kullanılan verinin doğruluğunu artırır.
_ Yolsuzluğun önlenmesine ve tespitine yardımcı olur ve denetim için kanıt oluşturur.

(3)

Uygunluk
_ Periyodik kontroller sayesinde Kanunlar ve düzenlemelerle ilgili uygunluğun sağlanmasına yardımcı olur.

Kaynak: Geleceğin Yönetiminde Başarı Faktörleri "İç Denetim Üzerine Kariyer Fırsatları", Ali Kamil UZUN, Deloitte,

¹⁰³ Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik, mad.14

İç kontrol personeli görevlendirildiği şubede, belli bir kontrol periyoduna ait işlemleri inceler. Kontrol dönemi içerisindeki verilerin %100'ünü kontrol etmeyecekte örnekleme metodunu kullanır. Örneğin; 100 adet hesap var ise bunun 50 adedini kontrol eder. Örnekleme metodu bakiyesi en yüksek hesaplar olabilir ya da farklı metotlar kullanılabilir.

Şubedeki tüm işlem ve faaliyetler kontrol çalışmaları içine girmektedir, örneğin muhasebe, mevduat, krediler, kambiyo, performans, muhaberat, banka kartları ve internet bankacılığı alanlarında kontroller yapılabilir. İç Kontrol Birimi tarafından hazırlanan her kontrol alanına ilişkin düzenlenmiş kontrol noktaları ve kılavuzları mevcuttur. Kontrolün nasıl yapılacağı ve kontrol yapılırken hangi konuların özel dikkat gerektirdiği, ilgili konuda sıkça karşılaşılan hata çeşitleri, bunların nasıl saptanabileceği ve bu hususların ne şekilde iç denetim raporuna aktarılacağı konularını içeren denetim prosedürlerine göre kontrol çalışmaları yürütülür.

Şube operasyonel faaliyetlerinde yapılan kontrollerde aşağıdaki kontrol noktalarına göre Risk Uyarı Raporu düzenlenir.

OPERASYON KONTROL NOKTALARI:

- 1-Ödeneğe bağlı gider hesaplarında limit aşımı olması,
- 2-Bankada hesap açan müşterilerinden alınması gereken Adres Tespit Belgesi, Bankacılık Hizmet Sözleşmesi, Mevduat Çerçeve Sözleşmesi ve İmza Örneğinin alınmaması,
- 3-Ortak hesap açan müşterilerden Ortak Hesap Taahhütnamesinin alınmaması,
- 4-Müşteri talimatı alınmadan müşteri hesaplarından havale, EFT, virman yapılması,
- 5-Tüzel kişilerin mevduat hesaplarından işlem yapılması durumunda şirket kaşesi olmaması ve şirket yetkilileri dışındaki şahıslar tarafından işlem yapılması,
- 6-Vadeli hesap kapamalarında, müşteriden hesap cüzdanının ve kimliğin alınmaması,
- 7-Mevduat hesaplarından yapılan ödemelerle ilgili tediye fişlerinde müşteri ve yetkili imzalarının bulunmaması, tediye fişindeki imza ile müşteri imza örneğinin benzeşmemesi,
- 8-Ölen mevduat müşterilerine ait hesaplardan hatalı/usulsüz ödemeler yapılması,

- 9-Bankacılık işlemlerinde alınması gereken masraf, komisyon ve ücretlerin alınmaması, eksik alınması,
- 10-Kurum tahsilat ve maaş ödemelerinde protokol hükümlerine uyulmaması,
- 11-Sistemden alınması ve günlük olarak kontrol edilmesi gereken, Kredili Mevduat Hesabı ve düzeltilen mudi hesap bilgileri dökümlerinin alınmaması,
- 12-Gün içinde kesilen fişlerin kişi bazında bir araya getirilmemesi, yetkili personel tarafından (FISI) fiş icmal listesi ile kontrol edilmemesi,
- 13-Çek karnesi verilmemesi gereken kişilere çek karnesi verilmesi,
- 14-Karşılıksız çeklerde banka sorumluluk miktarının (2009 yılı 470.-TL) ödenmesinin mevzuat dahilinde yapılmaması, yapılan ödemelerin tahsili için idari ya da yasal takip sürecinin başlatılmaması,
- 15-Kiralık kasalar için mevzuatta belirtilen depozito ve kira bedellerinin tahsil edilmemesi / Eksik tahsil edilmesi,
- 16-Kasa fişlerinde gişe yetkilisinin limiti üzerindeki fişlerin, gider ve mahsup fişlerinin biri birinci derece olmak üzere en az iki yetkili tarafından imzalanmaması,
- 17-Güvenlik görevlilerinin şube güvenliğini zafiyete uğratacak şekilde, görevleri olmayan işlerde çalıştırılması, şubenin açılış ve kapanışının güvenlik memuru nezaretinde yapılmaması,
- 18-Şubelerde görevli personelin işyerinde veya işyeri dışında, İnsan Kaynakları Yönetmeliği, Bankamız Etik İlkeleri ve Disiplin Yönetmeliği hükümlerine aykırı tutum, davranış ve yaşantısının bulunması,
- 19-Şube Operasyon Komitesinin kurulmaması ve Ortak Saklama Tutanak Defterine kaydedilmemesi,

Krediler finansal sistem içerisinde hem bankalara hem de işletmelere yarar sağlar. Banka karının temelini kredi olarak kullandıkları fonların faizleri oluşturmaktadır. Bankalar kredi kullanırken, teminat, verimlilik ve akıcılık koşullarını göz önünde bulundururlar. Teminat bankanın krediyi kullandıktan sonra kendini güvende hissetmesi açısından önemlidir. Akıcılık ise kredinin kısa sürede geri dönmesi, tahsilatlarda sorun yaşanmaması ve kredi limitlerinin donuklaşmaması demektir. Bankalar kredi sattıkları müşterilerine alternatif ürünleri pazarlayarak faiz dışında birçok gelir elde ederler, kredinin verimliliği bu şekilde ölçülür. Şubece

kullandırımı yapılan kredilere ait kontrollerde aşağıdaki kontrol noktalarına göre Risk Uyarı Raporu düzenlenir.

B REYSEL KREDİ KONTROL NOKTALARI:

- 1- Şube Kredi açma yetki limitinde aşım meydana gelmesi,
- 2- Başvurusu esnasında alınması gereken evrakların alınmaması (ikametgah kağıdı, temlikname, taahhütname.vs.)
- 3-Kişinin ödeme gücünden fazla aylık kredi ödemesinin olması,
- 4-Kampanyalı tüketici kredilerinde kampanya şartlarının yerine getirilmemesi,
- 5-Konut kredilerinde eş muvafakatnamesinin alınmaması,
- 6-Kişinin ikametgah adresinin kredi kullandığı yerden farklı bir ilde olması,
- 7-Şube kredi komite kararı almadan kredi kullandırılması,
- 8-Birbirini izleyen iki taksidin vadesinde ödenmemesi durumunda, ikinci taksit ödeme tarihinden itibaren en geç 10 gün içerisinde müşteriye ve kefillerine noter kanalıyla ayrı ayrı ihtarname keşide edilmemesi./Tebliğ şerhinin alınmaması,
- 9- Bankalara ve diğer finans kuruluşlarına olan borçlarını ödememeleri nedeniyle haklarında yasal takip başlatılanlara kredi kullandırılması,
- 10- Kredilerin teminatına ipotek olarak alınan gayrimenkullerin DASK ve genel sigortasının yapılmaması,

T CAR -KOB KREDİLER KONTROL NOKTALARI:

- 1-Bankalara ve diğer finans kuruluşlarına olan borçlarını ödememeleri nedeniyle haklarında yasal takip başlatılanlara kredi kullandırılması,
- 1-Henüz bilanço devresini tamamlamamış firmalara, Genel Müdürlük / Bölge Koordinatörlüğü'nden yetki alınmadan kredi kullandırılması,
- 3-Her türlü kredi ilişkisinde Genel Kredi Sözleşmesi düzenlenmemesi,
- 4-Kredi müşterilerinden alınması gerekli faiz, komisyon ve ücretlerin alınmaması / Eksik ya da hatalı alınması,
- 5-Kredinin anapara, taksit, faiz ve komisyonları ile gayri nakdi yükümlülüklerin tazmin olan bedellerinin vade veya ödenmesi gereken tarihlerinde tahsil edilememesi halinde, 30 günlük süre içinde(30.gün dahil) borçlu ve kefiller ile varsa ipotek ve/veya rehni verenlere noter kanalıyla ihtarname gönderilmemesi,

- 6-Kredi anapara, faiz veya taksitlerinin vadelerinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren 90 günlük sürede tahsil edilememesi halinde, banka alacağına TOA hesaplarına aktarılmaması,
- 7-Kredi komite kararı alınmaması ve komitedeki kişiler tarafından imzalanmaması,
- 8-Revizyon kredi teklifleri yapılmadan önce firmalardan en son tarihli mizan ve bilançoların temin edilmemesi./Güncel sorgulama yapılmaması,
- 9-Kredi Müşterilerine Hesap Özeti Gönderilmemesi,
- 10-Risk teminat dengesine uyulmaması, teminat açığının oluşması,
- 11-Vesayet altındaki küçükler ile mahcurların (vasilerinin izni olsa dahi) kefaletinin alınması,
- 12-Türk lirası cinsi kredilerin teminatına, yabancı para cinsinden ipotek alınması,
- 13-Gayrimenkul ipoteği için ekspertiz raporu düzenlenmemesi/ eksik ve hatalı düzenlenmesi / ekspertiz heyetince imzalanmaması,
- 14-Teminata alınacak senetlerin bir borçluya ait kısmının, toplam müşteri senet deposunun % 20'sini aşması,
- 15-İpotek tesis edilmeden önce, takyidat araştırmasının yapılmaması,

Bankalar vade tarihinden itibaren 90 gün geçmesine rağmen tahsil edemedikleri krediler hakkında yasal takip işlemlerine başlarlar. Kredi dosyası şube avukatına teslim edilir ve icra dairesinde dosya açılır. Teminat olarak ipotek alınmışsa “İpoteğin Paraya Çevrilmesi Yolu İle Takip”, kefalet alınmışsa “Genel Haciz Yoluyla Takip” , işletme rehini alınmışsa “Rehnin Paraya Çevrilmesi Yolu İle Takip” işlemlerine başlanılır. Şube takip hesaplarında yapılan kontrollerde aşağıdaki kontrol noktalarına göre Risk Uyarı Raporu düzenlenir.

R SK-TAK P KONTROL NOKTALARI:

- 1-Vadesinde borcunu ödemeyen kişi/firmalara keşide edilen ihtarnamelerde kredi borçlu ve kefillerinin tamamına ihtarname keşide edilmemesi/ yanlış ihtarname keşide edilmesi,
- 2-İhtarname tebliğ şerhinin geç alınarak dosyanın avukata teslim edilmesi ve hukuki takip işlemlerine başlanılmasında gecikmeye sebebiyet verilmesi,

- 3-TOA(Tasfiye Olacak Alacaklar) hesabına aktarılmayan ya da hatalı olarak aktarılan tutarların bulunması,
- 4-Şube avukatının çalışmaları, etkinliği ve performansının yakından takip edilmemesi,
- 5-Hesapları TOA'da izlenen ve teminatın menkul/gayrimenkul rehinleri ile oluşturulduğu durumlarda ipotek, kasko vb. sigortaların yaptırılmaması,
- 6-Dosyanın avukata teslim aşamasında mevzuatımızda belirtilen, uygulanması gereken temerrüt faiz oranlarından farklı bir oran kullanılması,
- 7-TOA hesaplarına intikal ettirilen dosyaların avukata geç teslim edilmesi,
- 8-Genel haciz yolu ile başlatılacak takiplerde ihtiyati haciz kararı alınmaması ve bununla ilgili gerekli işlemlerin yapılmaması nedeniyle hak düşümüne neden olunması,
- 9-Genel Müdürlükten yetki alınmadan İflas Yoluyla Takip yapılması,
- 10-Terkin edilmemesi gerektiği halde terkin edilen alacağımızın bulunması,

Yukarıdaki kontrol noktaları örnek olarak seçilmiştir, bunlara benzer çok sayıda kontrol noktasına göre Risk Uyarı Raporu düzenlenmektedir.

İç kontrol faaliyetleri ile bankanın tüm birimleri ve işlevleri sürekli denetim altında tutulmaktadır. Önemli risk tespitleri yapılmakta, risklerin daha fazla büyümesi ve Banka zararına yol açması önlenmektedir. Halk Bankası ve Ziraat Bankası gibi kamu bankalarında İç kontrol personeli özel bankalara nazaran sayıca daha fazladır ve iç kontrol sistemi daha profesyonel olarak işlemektedir.

3.2.2.3. Rapor Düzenleme Ve Sevk İlemleri

IIA (Uluslararası İç Denetim Enstitüsü) tarafından hazırlanan ve Türkiye İç Denetim Enstitüsü tarafından 2008 yılında düzenlenerek yayınlanan Uluslararası İç Denetim Standartları Mesleki Uygulama Çerçevesi'nde Performans Standartları, denetim raporunu ele almaktadır. Bu standartlardaki asıl amaç denetim bulgularının raporlanması aşamasında ortak bir dil geliştirilmesidir.¹⁰⁴ Raporların yazımında ve düzenlenmesinde genel olarak aşağıda belirtilen hususlara dikkat edilir. Raporlar:

1. Olay, eylem ve davranışları tam ve doğru biçimde yansıtmalıdır.

¹⁰⁴ The Institute of Internal Auditors, a.g.k., s.25-34.

2. Konuya ilişkin her türlü sorunun cevabını içermeli, herhangi bir boşluğa yer vermemelidir.
3. Kolay anlaşılabilir, yazım kurallarına uygun, kısa ve özlü cümleler içermelidir.
4. Objektif olarak hazırlanmalıdır.
5. Teftiş, inceleme ve soruşturma ile ilgili personelin kişiliklerini incitebilecek mahiyetteki ifadelerden kaçınılmalı, tenkitler olay ve belgelere dayandırılmalıdır.
6. Rapora eklenecek gerekli belgeler varsa, rapor metnindeki yer ve sıralarına göre ek numara verilerek eklenmelidir.

İç kontrol personeli kontrol görevleri sırasında tespit ettiği hususları İç Kontrol Yönetmeliği esaslarına göre raporlar.

İç kontrol personeli, çalışmalarının sonuçlarını işin niteliğine göre;

- Risk Uyarı Raporu (RUR)
- Birim/Bölge Kontrol Raporu (BKR)
- Düzeltilen İşlem Formu (DİF)
- Risk Bildirim Yazısı
- İç Kontrol Ön İnceleme Raporu
- Gizli İç Kontrol Raporu

İle tespit ederler.

Risk Uyarı Raporu mevzuatta yer alıp, şubelerce uygulanmayan, risk yaratabilecek nitelikteki şekli unsurlara ilişkin eksiklikler ile yasal düzenlemeler veya Banka mevzuatına aykırı olup, zarar doğuran eksik veya hatalı işlemlerin belirtildiği rapordur.

Birim/Bölge Kontrol Raporu mevzuatta yer alıp, birim ve bölge koordinatörlüklerince uygulanmayan, risk yaratabilecek nitelikteki şekli unsurlara ilişkin eksiklikler ile yasal düzenlemeler veya Banka mevzuatına aykırı olup, zarar doğuran eksik veya hatalı işlemlerin belirtildiği rapordur.

Düzeltilmesi istenilen hatalı işlem, öncelikle işlemin yapıldığı servis sorumlusuna iletilir. Hatalı işlem servis sorumlusu tarafından düzeltilmez ise Şube/Birim Yöneticisine bildirilir. Kontrol süresinde giderilen eksiklikler veya hatalı

uygulamalar için Düzeltilen İşlem Formu düzenlenir. Sonuç alınmadığı takdirde ise Risk Uyarı Raporu ya da Birim/Bölge Kontrol Raporu düzenlenir.

Raporda, eksik veya hatalı işlem hiçbir tereddüde meydan vermeyecek şekilde bütün unsurlarıyla belirtilir ve işlemin niteliğine göre, bir haftayı geçmeyecek şekilde düzeltilmesi ve sonucun bildirilmesi istenir.

Birim/Bölge Kontrol Raporu kontrol edilen Birime ya da Bölge Koordinatörlüğüne, Risk Uyarı Raporu ise şubeye gereği yapılmak üzere verilir ve sonuçları İç Kontrol Merkezi'ne gönderilir.

Risk Bildirim Yazısı, iç kontrol elemanları tarafından, değerlendirilmek üzere Başkanlığa gönderilen Banka mevzuat hükümlerine aykırı veya suiistimal olabilecek uygulamalar, müşteri memnuniyetini azaltabilecek, kurum imajına zarar verebilecek davranışlar, karlılığı etkileyecek eksiklikler gibi yüksek risk unsuru içeren özellikli konularda ivedilikle çözümlenmesi gereken her türlü tespiti içeren düz yazı formatındaki bildirimlerdir.

ç Kontrol Ön nceleme Raporu, rutin kontrol programları dışında verilen talimatlarla, özellikle olarak yapılan incelemeler sonucu belirlenmiş formatta düzenlenen rapordur.

Gizli ç Kontrol Raporu, iç kontrol görevinin yürütülmesi sırasında rastlanılan, ancak kontrol edilenlerce bilinmesi istenmeyen özellikli ve öncelik arz eden konularla, sözü edilen birim ve şubelerin çalışmaları, işlemleri ve hesapları ile personeline ilişkin tespitlerin yer aldığı rapordur ve kontrol edilen şube veya birimlere bildirilmeksizin İç Kontrol Daire Başkanlığı'na gönderilir.

Risk arz eden ve bir an önce sonuçlandırılması için İç Kontrol Daire Başkanlığı'na gönderilen raporlar ilgili Genel Müdürlük birimlerine sevk edilir. Genel Müdürlük Birimi, söz konusu raporlar üzerine şubelere, gerekli talimatı verir. Birim, bu talimatın bir nüshasını bir yazı ekinde İç Kontrol Daire Başkanlığı'na göndermek suretiyle bilgi verir. Bir nüshası da Başkanlıkça iç kontrol elemanına gönderilir. Birim/Bölge Kontrol Raporlarına ilişkin olarak ilgili Birim ya da Bölge rapor konusu hususlara ilişkin cevabını yazılı olarak Başkanlığa gönderir.

SONUÇ

Son yıllarda globalleşme ile birlikte artan riskler, finans sistemindeki hassasiyeti ve kırılganlığı da arttırarak sık sık finansal krizlerin ve özellikle de bankacılık krizlerinin yaşanmasına neden olmuştur. Gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkelerde giderek karmaşıklaşan mali piyasalar ve finansal enstürmanlar, bilgi teknolojilerindeki hızlı değişim, sermayenin serbest dolaşımı, mevcut düzenlemelerdeki yetersizlikler finansal sistemdeki kırılganlığın temel nedenlerini oluşturmuştur. Üstelik bir ülkede yaşanan sıkıntılar artık bulaşma etkisi ile diğer ülkelere kolayca yayılabilmektedir. Bu gelişmeler krizlerin ülke sınırları içersinde kalmasının artık söz konusu olmadığını göstermiş ve finansal sistemin ve bu sistemde yer alan kurumların işleyişinin global düzeyde yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir. Uluslararası işbirliğinin sağlanmasını ön plana çıkaran düzenlemeler, uluslararası finansal yapının güçlendirilmesi, rekabetçi, istikrarlı, şeffaf ve etkin bir finansal yapının oluşturulması, finansal sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi ve denetimin etkinliğinin arttırılmasını amaçlamaktadır.

Dünya ekonomisinde ve uluslararası mali piyasalardaki yeni gelişmelere paralel olarak Türkiye’de bankaların mali durumlarının güçlendirilmesi ve uluslararası normlarda denetim ve gözetim sisteminin kurulması yönünde önemli adımlar atılmasını zorunlu hale getirmiştir.

Bankacılık sektöründe yaşanan gelişmeler paralelinde dünyada ve ülkemizde denetim alanında birçok düzenleme yapılmıştır. Basel I ve Basel II kriterlerinde, 5411 Sayılı Bankacılık Kanununda, IIA’nın Uluslararası İç Denetim Standartlarında, BBDK tarafından yayınlanan Bankaların İç Sistemleri Hakkındaki Yönetmelikte iç denetim hakkında önemli bilgilere yer verilmiştir.

Bankaların etkin gözetim ve denetimi, ödemelerin yapılması ve tasarrufların dağıtılmasında önemli bir rol oynayan bankacılık sektörünün de içinde yer aldığı güçlü bir ekonomik yapının en önemli unsurlarından birisidir. Gözetim ve denetim işlevinin temel amacı, bankaların taşıdıkları risklere karşılık yeterli sermayeyi tutabilmelerini sağlamak ve güvenilir koşulların yaratıldığı bir ortamda faaliyette bulunmalarını temin

etmektir. Bankacılıkta etkin gözetim ve denetim, her ülkenin mali sistemindeki istikrarın sağlanmasında kritik rol oynayan ve serbest piyasa koşullarında ve/veya etkin makroekonomik politikaların uygulanmasıyla kendiliğinden temin edilemeyecek olan bir kamu hizmetidir. Gözetim ve denetim işlevinin maliyeti yüksektir ancak zayıf bir denetim sistemin yol açabileceği problemlerin maliyetinin daha yüksek olacağı kesindir.

Yapılan çalışmada ile ülkemizdeki iç denetim faaliyetleri, iç kontrol uygulamaları incelenmiş; ülkemiz iç denetim mevzuatına uygun hareket edildiği, uluslararası iç denetim standartlarının uygulanmaya çalışıldığı; iç kontrol birimlerinin kurulması ile banka risklerinin minimize edildiği kanılarına varılmıştır.

Sonuç olarak denetimde yaşanan gelişmelerin bankacılık sektörü tarafından yakından takip edilmesine rağmen bankaların karşılaştığı iç denetim sorunlarının çözülmesi için uluslararası düzenlemelere daha hızlı adapte olunmalı ve bankalarda iç denetim hakkında sürekli eğitimler verilmelidir.

KAYNAKLAR

5411 Sayılı Bankalar Kanunu, 1 Kasım 2005 Tarih ve 25983 Sayılı Resmi Gazete

Akarkarasu, Nihat, “Halka Açık Şirketlerde İç Denetim ve Denetim Kurullarının Etkinleştirilmesi İçin Öneriler”, Yeterlilik Etüdü, SPK Denetleme Dairesi, İstanbul, 2000

Aksoy, Tamer, Tüm Yönleriyle Denetim, Yetkin Yayınları, Ankara, 2006

Alptük, Ercan, İç Denetim Rehberi, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2008

Alparslan, Melike, “Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler”, TBB Bankacılar Dergisi, İstanbul, 2000

Apak, Sudi, “Türk Bankacılığında Sermaye Yeterliliği ve Cooke Rasyosu”, Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi, Sayı 199, Mayıs 2003

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı”, BDDK-Araştırma Dairesi, Ocak 2005

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, CRD/Basel -2 Ülke Uygulamaları Çalışma Tebliği, Sayı: 1, Ocak 2008

BASEL Bankacılık Gözetim Komitesi Raporu, Bankalarda İç Denetim Sistemleri, TBB Yayınları, 1998

Basel Committee on Banking Supervision, “Overiew Amendment to The Capital Accord The Incorporate Market Risks”, Advanced Supervisory Methods, 1996

Basel Bankacılık Gözetim Komitesi, “Bankalarda İç Denetim Sistemleri”, Bankacılar Dergisi, TBB Yayınları, Sayı 28, İstanbul, 1998

Basle Bankacılık Gözetim Komitesi, Bankalarda İç Denetim Sistemleri, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Eylül 1998

Başar, Mehmet, Bankacılık Uygulamaları, TC. Anadolu Üniversitesi Yayını, 2006

BDDK, Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik, 01.11.2006 tarih 26333 sayılı Resmi Gazete

Beşinci, Murat, “Türk Bankacılık Sektörünün Basel II’ye Uyum Süreci”, Activefinans Dergisi, 06.06.2005

Çatıkkaş, Özgür, Bankalarda İç Kontrol Sistemi ve İç Denetim Fonksiyonunun Etkililiği, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, İstanbul, 2005

- Çelik, Faik, “Türk Bankacılığında Risk Yönetimi Yönetmeliği Dönemi ve Piyasa Riski Ölçüm Metodları”, İktisat Dergisi, Eylül., 2001
- Çetin, Özbek, “CIA Sınavı”, İç Denetim Dergisi, Sayı:1, 2001
- Delikanlı, İhsan Uğur, “Bankaların Denetimi ve Gözetimi”, Active Dergisi, Haziran-Temmuz 1998
- Fikirkoca, Meryem, Bütünsel Risk Yönetimi, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003
- Güredin, Ersin, Denetim, Beta Basım Yayım, İstanbul, Eylül 1999
- Güven, Semih, “Sermaye Hareketlerinin Nedenleri, Etkileri ve Türkiye Örneği”, İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, Ağustos 2001
- IIA History and Early Milestones-<http://www.theiia.org/ecm/iiapro.cfm> (01.04.2008)
- İç Denetim Enstitüsü, “İç Denetim Mesleki Uygulama Standartları”, İç Denetim Enstitüsü Yayınları, Tasarım Matbaacılık, İstanbul, Mart 1998
- Karabulut, Gökhan, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri”, Der Yayınları, İstanbul, 2002
- Kaya, Ertuğrul Bertan, <http://www.denetimevreni.gen.tr> (23.02.2009)
- OECD, Economic Outlook, Haziran 1998
- Oktay, Pembe Jale , “Bankaların İç Kontrol Sistemi”, Active Dergisi, Ekim-Kasım 1998
- Özeren, Baran, INTOSAI-Kamu Kesimi İç Kontrol Standartları Rehberi, Sayıştay Bilgi Notu, 2006
- Özince, Ersin, “Implications for Banks in Turkish”, Financial Stability and Implications of Basel II, Central Bank of the Republic of Turkey, İstanbul, 2005
- Özkan, Turgut, “Ulusal ve Uluslararası Bankacılıkta Rekabet”, İktisat Dergisi, Sayı: 387, Şubat-Mart. 1999
- Parasız, İlker, Para Banka ve Finansal Piyasalar, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2000
- Sezal, Levent, “Banka İşletmelerinde Etkin Bir İç Denetim Ve Risk Yönetim Sisteminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Adana, 2006
- Şirin, Ahmet, “Supervisory and Regulatory Concerns in Turkish,” Financial Stability and Implications of Basel II, Central Bank of the Republic of Turkey, İstanbul, 2005
- Takan, Mehmet, Bankacılık, Genişletilmiş 2.bsk., Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002

Targan, Ünal – Keskin, Ekrem, “Türk Banka Sisteminin Genel Görünümü” Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, İstanbul, 1997

The Institute Of Internal Auditors (IIA), “Uluslararası İç Denetim Standartları Mesleki Uygulama Çerçevesi”, Red Book, TİDE, Lebib Yalkın Yayınları, 2007

Toprak, Metin – Demir, Osman, “Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar, Krizler Ve Arayışlar”, C.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 2001

Türker, Masum, “Bankalar Mevzuatındaki Son Değişiklikler ile Bağımsız Denetim Esasları ve Uygulamaları”, TÜRMOB Paneli Bildirisi, Ankara, 02 Nisan 2002

Türkiye Halk Bankası A.Ş., Teftiş Kurulu Yönetmeliği

Uzun, Ali Kamil, “Organizasyonlarda İç Denetim Fonksiyonu ve Önemi”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Yıl:1, Sayı:6, Nisan-Mayıs 1999

Yeşilada, C.Atilla, "Banka Sisteminde Panik", Para ve Finans Ansiklopedisi, T.Halk Bankası A.Ş. Yayınları, 1996

Yurtsever, Gürdoğan, Türk Bankacılığında İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemlerine İlişkin Yeni Yaklaşımlar, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2002

Yurtsever, Gürdoğan, “Türk Bankacılığının Kontrol ve Denetim Yapısı İçinde İç Kontrol Merkezinin Yeri”, Active Finans ve Bankacılık Dergisi, Sayı 33, 2003

<http://tide.org.tr/> Türkiye İç Denetim Enstitüsü

<http://www.bddk.org.tr> Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu

<http://www.tcmb.gov.tr/> Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

<http://www.tbb.org.tr/> Türkiye Bankalar Birliği

<http://ickontrol> Halkbank İç Kontrol Daire Başkanlığı

<http://www.alomaliye.com/merkez>

<http://www.bankaciyiz.biz>

http://www.denetimnet.com/Pages/uluslararasi_ich_denetim_standartlari

<http://www.riskyonetimi.com/krediriski.asp>

Ö Z G E Ç M

Do ım Yeri ve Yılı : Muş – 1984

Ö renim Gördü ü Kurumlar : **Ba lama Yılı** **Bitirme Yılı** **Kurum Adı**
Lise : 1999 2001 Yıldırım Ticaret Meslek Lisesi
Lisans : 2001 2006 U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi
Yüksek Lisans : 2006 2009 U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora :

Medenî Durum : Bekar

Bildi i Yabancı Diller ve Düzeyi : İngilizce [iyi]

Çalı tı ı Kurum : **Ba lama ve Ayrılma Tarihleri** **Çalı ılan Kurumun Adı**
1. 2007 Devam ediyor T.Halk Bankası A.Ş.

Yurtdı ı Görevleri :

Kullandı ı Burslar : ---

Aldı ı Ödüller : ---

Üye Oldu u Bilimsel ve Meslekî Topluluklar : ---

Editör veya Yayın Kurulu Üyelikleri : ---

Yurt çı ve Yurt Dı nda Katıldı ı Projeler : ---

Katıldı ı Bilimsel Toplantılar : ---

Yayımlanan Çalı malar :

Di er :

E-posta : ozgedoner@hotmail.com.tr

Özge DÖNER
13.10.2009